REPUBLIKA HRVATSKA

SARVAŠ

175

1866-1

HRVATSKI NAROD I HRVATSKA DRŽAVA

a. Kao svaki povijesno izgrađeni narod i hrvatski narod ima pravo da slobodno odlučuje o sebi, svom uređenju i svojoj budućnosti, te da uspostavi, ustroji i osigura svoj suverenitet u obliku slobodne i nezavisne države Hrvatske. Ovaj je suverenitet potpuno u skladu s međunarodno priznatim ljudskim pravima i pravom naroda na samoodređenje.

b. U današnjem svijetu narod može ostvariti i osigurati svoj suverenitet samo u okviru svoje nezavisne narodne države, koja kao priznati međunarodni subjekt uspostavlja i održava odnose s drugim narodima sklapajući dvostrane ugovore ili stupajući u slobodno ugovorene međunarodne zajednice za promicanje općih ciljeva, ali bez gubitka svoga suvereniteta.

c. Hrvatsku državu trebalo bi ustrojiti kao saveznu državu sastavljenu od dvije upravne jedinice, od kojih bi jedna obuhvaćala Republiku Bosnu i Hercegovinu, a druga Republiku Hrvatsku. Unatoč njihovom istovjetnom hrvatskom narodnom podrijetlu i makar Hrvatska, Slavonija, Dalmacija i Istra tvore s Bosnom i Hercegovinom prirodnu i nedjeljivu geopolitičku i gospodarsku cjelinu, radi stranih osvajanja i utjecaja ova su dva dijela Hrvatske poprimila različite značajke. Stoga je potrebno dati budućoj hrvatskoj državi ustavno ustrojstvo unutar kojega će se obje hrvatske vjerske i kulturne tradicije moći slobodno razvijati i u slobodnom i jednakopravnom suživljavanju izgraditi zajedničku budućnost.

Odluku o stvaranju takve zajednice, savezne države, trebaju donijeti obadvije republike, svaka za sebe i potpuno slobodno, u skladu sa svojim ustavima, bez ikakvog vanjskog pritiska ili upotrebe nasilnih sredstava.

(Iz Programa Hrvatske republikanske zajednice)

Redakcija ovoga broja dovršena je 20. prosinca 1991.

REPUBLIKA HRVATSKA

Tromjesečni časopis. Glasilo Hrvatske republikanske zajednice. Tekst priređen u dogovoru s uredništvom istoimenog časopisa, koji izlazi u Buenos Airesu od 1951. godine. Časopis je registriran pri Ministarstvu informiranja Republike Hrvatske pod brojem 1340, dne 26. 8. 1991. Oslobođen plaćanja poreza na promet.

God. XLII — SIJEČANJ 1992. — Br. 175

Ivan Šaravanja:

Hrvatski borac Ludvig Pavlović

Kad smo 30. svibnja 1990. čuli za izbor prvoga predsjednika Republike Hrvatske, dr. Franje Tuđmana, poveselili smo se da će od toga časa jedina dužnost nas Hrvata izvan domovine Hrvatske biti da pomažemo Hrvatskoj da se izgradi kao slobodna i nezavisna država, koja će narodu omogućiti slobodan politički život i gospodarski razvitak. Vjerovali smo da su iza nas ostala sva bolna iskustva koja smo godinama proživljavali i da će ubuduće naši skupovi biti radosni.

Nije nam bilo suđeno uživati u toj nadi. Već 25. srpnja 1990. u selu Srb, u Lici, četničko vodstvo s tajnom potporom Jugoslavenske narodne armije održalo je skup na kojemu je odlučeno povesti oružanu borbu protiv nove Republike Hrvatske i protiv samog hrvatskog naroda.

U borbi koja je uslijedila i u kojoj se Hrvati stalno nalaze u defenzivi a Srbi otvoreno nastupaju kao agresori i javno priznaju svoju namjeru da otmu veći dio hrvatskog područja i da ga očiste od hrvatskog pučanstva, da bi mogli stvoriti svoju komunističko-četničku Veliku Srbiju, hrvatske žrtve padaju u sve većem broju.

Naši se sastanci ponovno pretvaraju u spomen na žrtve, a našu je nadu u sretnu budućnost zamijenila odlučnost da ne popustimo u toj borbi. Jer ako izgubimo ovaj nama nametnuti rat, piše nam se crna budućnost. Europa i Amerika samo gledaju kao u kazalištu, kako teško naoružani Srbi pokušavaju bombama, minama, noževima i sjekirama uništiti što veći broj Hrvata i razoriti sva hrvatska kulturna i materijalna dobra. Kraj te ravnodušnosti bogatih i slobodnih naroda, jedina nam je nada oduševljeni odaziv Hrvata u hrvatske oružane snage, Zbor narodne garde i hrvatsku policiju. Hrvati se odazivlju jer se ne bore da otmu tuđe nego da obrane svoje. Hrvati su svjesni da budućnost hrvatskog naroda ovisi o hrvatskoj odlučnosti, hrvatskoj hrabrosti, hrvatskoj odvažnosti i hrvatskim žrtvama. Pomoć će stići tek onda kad strani svijet dođe do uvjerenja da nikakva jugoslavenska avijacija ili armijski tenkovi, nikakva politička pomoć koju daju Jugoslaviji, ne mogu osigurati Srbima pobjedu nad Hrvatima.

Budućnost Hrvatske je u rukama složnih, stegovnih i požrtvovnih hrvatskih boraca.

Upravo zato želim ovdje spomenuti jednog takvog borca, našeg užeg zemljaka, Ludviga Pavlovića, posljednjeg preživjelog pripadnika hrvatske revolucionarne skupine "Feniks". U emigraciji smo ih tada, 1972. godine, nazivali od milja "Bugojancima". Ludviga su agenti KOS-a mučki ubili, iza leđa, u Posušju 18. rujna 1991.

Njegova je smrt kruna života koji je postao simbol borbe Hrvata zapadne Hercegovine za svoje hrvatstvo i slobodu Hrvatske. Lutko, kako ga zvahu roditelji, brat i sestre, uzor je nas Hrvata iz onih krajeva, kojima zemlja ne daje dovoljno posla da bismo mogli preživjeti. Kraj škrte zemlje jugoslavenska nas vlast tjera u svijet da bi opustjela hrvatska ognjišta, kako bi onda na naša mjesta mogli doći ljudi prekodrinci i druga čeljad izvan granica povijesne Hrvatske, i proglasiti i naš kraj dijelom Velike Srbije.

Kao emigrant, radnik u Njemačkoj, Lutko je naš simbol. Ali on je naš simbol i po vjernosti hrvatstvu i po spremnosti na žrtve.

Kad se je početkom srpnja 1972. svijetom proširila vijest o upadu oružane skupine Hrvata u Jugoslaviju, koja je imala namjeru podići u hrvatskim krajevima ustanak protiv komunističke i jugoslavenske vlasti, Ludvig Pavlović, tada maloljetni mladić iz naše općine Ljubuški, bio je najmlađi pripadnik te skupine. On je jedini preživio borbe, progone, ubijanja, suđenja i strijeljanja. Osuđen na 20 godina tamnice, Lutko je proveo pet godina u samici. U tom pogledu možda drži svjetski rekord, što je postignuo u Titovoj Jugoslaviji, zemlji u kojoj je, prema europskim i američkim ljevičarima, vladao "socijalizam s ljudskim licem". Kakvo je to bilo "ljudsko lice" svjedoče patnje Ludviga Pavlovića koji je prvi puta došao s robije kući 21. prosinca 1990., da se opet vrati na robiju s koje je pušten tek pred Uskrs 1991. Tu je slobodu uživao manje od pol godine, jer je ponovno ušao u borbu za Hrvatsku za koju je žrtvovao svu svoju mladost. Za zastrašivanje hercegovačke hrvatske milicije, koja je prepriječila cestu da spriječi prolaz srpskih i crnogorskih četnika koji su se spremali na novi napadaj na Republiku Hrvatsku, Jugoslavenska narodna armija je izabrala Ludviga da bude nova krvna žrtva. Zašto je izabrala upravo njega za žrtvu? Zato jer je hrvatskoj mladeži kao pripadnik akcije "Feniks" mogao poslužiti kao uzor u novoj borbi.

O toj akciji "Feniks" napisano je u ono doba mnogo studija. Jedni su je omalovažavali, sigurno zato što nije dovela do uspjeha. Drugi su je uzdizali do neba iz osjećajnih razloga. Ali vrijednost ovoga pothvata nije bila u neposrednom učinku, nego u primjeru koji je dao novim naraštajima. Kao što je tada napisao prof. Kazimir Katalinić: "Bugojno je dokazalo... spremnost emigracije, naročito tzv. malih ljudi, na žrtve, pa i na najviše žrtve vlastitog života." Bugojno je bila prekretnica u hrvatskim pogledima na tada svemoćnu Jugoslaviju. Braneći taj pothvat od nevjernih Toma, dr. Ivo Korsky je napisao 1974. da je operacija Bugojno "prvi hrvatski gerilski upad u Jugoslaviju nakon tragedije Božidara Kavrana i drugova i kao takav je upravo elektrizirao **mlađe** krugove u hrvatskoj emigraciji." Ovaj električni šok borbenosti nije nikada prestao djelovati. Posljedice se vide danas kad se cijela Hrvatska junački bori za svoju slobodu. Zato je lik Ludviga Pavlovića, jedinog preživjelog borca iz te duboko rodoljubne, pa makar i ne odviše stručno izvedene akcije, bio dovoljna smetnja jugoslavenskim komunistima i njihovim čet-

ničkim saveznicima, da ga mučki ubiju u nadi da će uništavajući simbol uništiti hrvatski duh otpora u njegovoj rodnoj Hercegovini.

Kao uvijek, i u tome su se prevarili neprijatelji hrvatskog naroda. Svako njihovo nasilje samo je povećalo broj hrvatskih boraca i njihovu odlučnost. Zaboravili su da je zahvaljujući hrvatskim žrtvama u travnju i svibnju 1990. došlo do pobjede hrvatskog rodoljublja koje je onda, 30. svibnja 1990., započelo parlamentarnu i miroljubivu borbu za ostvarenje slobodne i nezavisne države Hrvatske. U temelje te buduće hrvatske države ugrađene su kosti svih hrvatskih boraca, od onih koji su 5. prosinca 1918. pali od srpskih metaka na Jelačićevu trgu u Zagrebu pa do našega Ludviga Pavlovića koga su kosovci mučki ubili u Posušju 18. rujna 1991. Na tolikom broju žrtava, te na žrtvama hrvatskih boraca, od junačkih gradova Vukovara, Vinkovaca i Osijeka pa do mučeničkog Dubrovnika, hrvatska oslobodilačka borba mora uspjeti. I među sve te borce spadamo i mi, Hrvati u svijetu, koji svjedočimo i radimo za novu, slobodnu Hrvatsku. *

Slava svim borcima za slobodu i nezavisnost Hrvatske!

---

* Govor održan na banketu što su u korist boraca priredili useljenici iz općine Ljubuški dne 16. studenog 1991. u franjevačkom centru u Norvalu (Toronto, Kanada). U prepunoj dvorani pozdravio je goste i prisutne gosp. Davor Granić, a zatim su govorili kanadski narodni zastupnik gosp. Domagoj Šola, sin hrvatskih useljenika, i pomoćni biskup zagrebački preuzv. gosp. Juraj Jezerinac, koji je do svoga biskupskog posvećenja službovao u Torontu kao župnik. Gosp. Ivan Šaravanja bio je četvrti govornik.

Zlatko Tomičić:

PLAMEN U SEBI I PRED SOBOM

HKL u povijesti hrvatskog naroda

Ja sam poznat kao književnik, ali sam djelovao u svojem životu i kao novinar i u **Hrvatskom književnom listu** ujedinio sam te svoje dvije dimenzije u jednoj. * U novinama može biti nazočna i književna i novinarska sastavnica. Jer **Hrvatski književni list,** to su bile novine, ali književne. To je bio književni list, ali hrvatski.

Dakle, taj list imao je tri ravni: novinsku, književnu i hrvatsku.

Kao novinar počeo sam djelovati 1948., kada sam imao 18 godina. Od 1948. nadalje radio sam u više zagrebačkih listova, a zadnji su bile **Ličke novine** 1953-1954, gdje sam bio glavni i odgovorni urednik.

Na neki način zamisao jednog takvog lista kao što je bio **Hrvatski književni list** uvijek je u meni opstojala, a **Ličke novine** su bile nešto kao preteča tog lista, koji se pojavio četrnaest godina nakon što sam napustio **Ličke novine.**

Odavno sam ja zamislio jedan takav list, bio sam još veoma mlad kada se začela u meni ta ideja. To je bila moja davnašnja inspiracija. Kada sam nekima govorio da treba jedan takav list svi su rekli da se to neće nikada dogoditi. Činilo se uistinu dugo vremena da je nemoguće ostvarenje takvog lista, no ipak, kao što smo vidjeli, jednog dana jest.

Čekao sam dugo i dočekao taj trenutak u svojoj 38. godini. Priprema za to bila je **Nezavisna književna grupa TIN** koju sam utemeljio početkom 1965. Ta se je književna grupa pretopila koncem 1967. u jedno veće društvo — **Zajednicu samostalnih pisaca TIN,** a ta je Zajednica u travnju 1968. izdala prvi broj svojeg glasila — **Hrvatskog književnog lista.**

Zajednica samostalnih pisaca TIN oblikovala se od **Nezavisne književne grupe TIN,** koja je bila jezgro tog društva pisaca i od bivšeg Društva radnika pisaca i od još jedne

---

* Ovaj zapis prvi puta je predočen javnosti u obliku predavanja održanog u Windsoru 9. travnja 1989. i u Edmontonu 7. svibnja 1989., u Kanadi, a zatim i u drugim gradovima SAD, Europe kao i u domovini.

neformalne grupe koja nam se priključila na osnivačkoj skupštini krajem 1967.

Počeli smo bez ikakvih materijalnih sredstava. Prvi ulog za tisak našeg lista dali su sami članovi iz svojeg džepa. Tako smo skupili novac za prvi broj i počeli. Idući broj već je financirao sam sebe. Utržak od prodaje prvog broja bio je dostatan za pokriće troškova za broj 2.

Naš list je bio skup za ono vrijeme — skuplji od drugih — 2 Dinara. Kada se pojavio prvi broj jedan je čitatelj pitao: zašto je tako skup? No kada su svi vidjeli koliko vrijedi sadržaj lista, ono što smo mi pisali, svi su ustanovili da to i nije uopće neka velika cijena. Odmah je to svima postalo jasno. Mi smo se sami izdržavali, a pisali smo ono o čemu nije nitko pisao prije nas.

Kada je izašao prvi broj, bilo je to veliko iznenađenje. Hrvatski list? Zar je to moguće? Neki su plakali kada su vidjeli glavu našeg lista gdje je pisalo HRVATSKI. A veliki Krleža se je tomu cinično nasmijao. I rekao da su to gluposti. Veliki Krleža je često bio veoma mali, pa i u našem slučaju. Bio je to uistinu prvi hrvatski list nakon 23 godine hrvatske anonimnosti, brisanja hrvatskog imena svuda i na svakom mjestu. Sama riječ hrvatski imala je veoma nepovoljan dojam i teško je prelazila većini ljudi preko usta. A bilo je to i zazorno, i pogibeljno, i kažnjivo...

Bio je to i prvi opozicioni list u cijelom komunističkom istočnom bloku. Dakle bilo je to nešto bez primjera i uzora, nešto što je graničilo s nemogućim, s čistom fantazijom.

List se od prvog broja pa nadalje kvalitetno uzdizao: imao je sve veći broj suradnika. Imali smo i sve veći broj stranica i sve veći format. Bio je i sve veći broj urednika i članova uredničkog vijeća.

Prvih šest brojeva tiskano je u tiskari **Epohe** u Zagrebu, koja se nalazila na Savskoj cesti broj 122, točno nasuprot **Vjesniku**, u jednoj prizemnoj zgradi, tako da se je odmah imalo dojam kao da tu stoje David i Golijat: golemi **Vjesnikov** neboder i naša prizemnica. Možda mnogi tada nisu ni znali da su to dva protivnika koji su se uhvatili u koštac. No ja sam znao da će David savladati Golijata baš kao u biblijskoj priči. Bilo je čudno i to, da je to bila tiskara kojoj sam i ja kumovao kao jedan od njezinih utemeljitelja.

Od **Ličkih novina** nastalo je izdavačko poduzeće **Lykos.** Ja sam i dao taj naziv toj tvrtki. Uz **Ličke novine Lykos** je izdavao poslovne adresare i knjige poezije naših mladih pjesnika. **Lykos** je osnovao i svoju tiskaru. Ona je bila prvo u Radićevoj (Dugoj) ulici u jednom dvorištu. Jedan od glavnih tiskara bio je gospodin Loborec iz Koprivnice. Njegovo je ime Krleža uzeo i dao jednom od svojih junaka u **Hrvatskom bogu Marsu.** Krleža je svoje prve knjige poezije tiskao kod Vinka Vošickog u Koprivnici, koji je bio tiskar i izdavač. Loborec se još sjećao Krležinih dolazaka u tiskaru i riječi kojima im se obraćao. Zvao ih je "crni meštri". To mi je sam Loborec pripovijedao. U Koprivnici i danas ima jedna pjesnikinja koja se zove Loborec, a ime joj je Božena; jednom sam spavao u stanu kod nje. I ona je surađivala u HKL-u.

Lykos je bio likvidiran i pretopio se u **Epohu,** to je bio izdavač koji je i ranije djelovao i imao svoje prostorije u Bogovićevoj ulici. **Lykos** je pao, jer je za direktora došao jedan dotepenac iz Novog Sada, Rade Radosavljev, Srbijanac. Kuda god je on došao za direktora, tom je izdavaču prijetila sigurna smrt. Uništio je **Lykos,** a zatim i **Epohu.** Bio je posve nesposoban i neuk, ali je destruktivna komponenta bila u nj veoma jaka. On je obično imao po 800 dnevnica godišnje od toga pol u devizama. Moja knjiga **Balada uspravnog čovjeka** bila je u planu prije njegovog dolaska. Kada je on došao, nije htio objaviti tu knjigu, iako je pogovor napisao veliki Branko Miljković, nego smo se posvađali i ja sam knjigu povukao, ali sam ih tužio sudu i dobio sud. Odvjetnik mi je bio Davor Jerković, isto pisac. Čuo sam kasnije da je taj Rade bio KOS-ovac i da je došao u Hrvatsku da ruši naša izdavačka poduzeća. Radio je to zbilja s uspjehom. Nije bio jedini.

Tako je morala propasti i **Epoha.** Direktor tiskare bio je ing. Zvonimir Jelašić, sjajan čovjek koji je bio u srodstvu s banom Jelačićem, ali je njegov otac ili djed izmijenio ono **č u š,** da ih ne bi proganjali. S **Epohom** je propala i ta divna mala tiskara koja je bila naš prvi log, gnijezdo iz kojega su nikli svi orli i sokolovi našeg novog hrvatskog duha.

Odmah od početka počeli su na nas pritisci i napadaji. Napadali su nas sa svih strana partijski komiteti, od gradskog do centralnog. Komunistima se nije svidio nimalo naš list. Što

je još gore, borbe je bilo i iznutra. Odmah su počeli djelovati kupljeni, zavrbovani i ucijenjeni nutarnji provokatori i rušitelji našeg skromnog no čvrstog zdanja. Bili smo tvrd orah za sve. Lomili su nas i lomili, ali nas nisu mogli slomiti.

Prije izlaska 3. broja u lipnju 1968. nastao je iznutra veliki lom. U njemu je pobijedila moja čvrsta linija. Pobunjenici su htjeli onemogućiti izlazak mojeg članka **Reforma duha** posvećenog Stjepanu Radiću. Bio je još jedan takav članak, koji bi bio još više zaoštrio tu situaciju da je bio objavljen. Radilo se o članku **Metak u srce naroda** Joje Ricova. Pobijedili smo nad izdajničkom frakcijom i broj 3 je izašao s mojim člankom kao uvodnikom. Pučisti su bili pobijeđeni i povukli su se. Htjeli su srušiti mene i moju falangu. Bijahu to Ivan Boždar, humorist, Matija Pokrivka, slikar, Jozo Mršić, pjesnik i još neki kao stanovita Radojka Ivasović-Marović. Svi su oni na samoj prelomnoj sjednici, koju sam ja energično vodio, dali ostavke i otišli bez pozdrava, te smo se zauvijek rastali. Navodno da su ih u tomu podupirali iz CK Saveza komunista Hrvatske, a možda su im to i naložili. Oni nisu htjeli dopustiti obnovu Radićevog duha.

Bila je to velika pobjeda. List je bio još jači nego prije. Šest brojeva, koji su izlazili u mjesecu travnju, svibnju, lipnju, srpnju, kolovozu i rujnu 1968. tiskali smo u tiskari **Epohe** u Zagrebu. Nakon 6. broja, koji je bio zabranjen, otišli smo u Šibenik, u tiskaru **Štampa**, Kačićeva 9. U studenom je u toj tiskari izašao broj 8 i u prosincu broj 9. I tu su nastali problemi. Direktor je bio Srbin, špijunirali su nas i ometali, slali špalte u komitet i policiju prije nego li je list bio tiskan i radili nam i razne druge psine, pa smo otišli na Rijeku.

Broj 10 izašao je u siječnju a broj 11 u veljači 1969. u tiskari riječkog **Novog lista**, kojega je nekada utemeljio Frano Supilo nakon što je otišao iz Dubrovnika i napustio uređivanje svojeg prvog lista **Crvena Hrvatska**. Profesor Stjepan Markuš, pisac i prevoditelj, pisao mi je tada: "Tu će vas čuvati duh Frana Supila", kojega je on bio veliki štovatelj kao i Starčevićev. Ali nije. Nije nas zaštitio... Zašto?

Morali smo i odatle bježati. Bili smo prisiljeni napustiti i Hrvatsku. Otišli smo na tuđi teritorij — u "emigraciju" u Sloveniju, Ljubljanu. Tu smo se udomili u tiskari **Ljudske**

pravice. U ovoj tiskari smo tiskali broj 10 i sve brojeve od 10 do 18, pa i broj 19, koji nije bio zabranjen, ali je bio uništen u samoj tiskari bez ikakvog sudskog naloga — zapaljen na očigled svih radnika. To je vjerojatno učinio KOS.

Tu smo, u Ljubljani, bili najjači, a list je tu ujedno bio i tehnički najkvalitetniji.

Glavni suradnici bili su: Julije Derossi, profesor hrvatskog jezika na višoj školi u Gospiću, jezikoslovac i humorist; Mihajlo Maruševski iz Zagreba, književnik, novelist i esejist; Joja Ricov, književnik, pjesnik prevoditelj, esejist, likovni kritičar; Veljko Vučetić, književnik iz Splita, pjesnik esejist i stručnjak za film; Jovan Prica iz Like, nastavnik iz jednog malog ličkog sela, pjesnik i pripovjedač.

U uredništvo je kasnije ušao i Nikola Pulić, književnik, pripovjedač, putopisac i romanopisac; Ferdo Škrljac, književnik, pjesnik i pisac koračnica; Bruno Bušić, ekonomist, književnik i publicist, pisac pjesama, pripovijesti i gospodarskih rasprava; Ladislav Ružić, filozof i publicist.

Ja sam bio od početka do kraja glavni i odgovorni urednik. Moj zamjenik bio je najprije Mihajlo Maruševski, a potom Ladislav Ružić. Tehnički urednik bio je Dragutin Žnidaršić. Zatim i neki drugi (Mlinarić itd). Tajnik uredništva bio je Ibrahim Kajan iz Mostara, pjesnik i esejist.

U uredničkom vijeću osim urednika bili su: Jakov Gotovac, skladatelj, Mirjana Matić-Halle, književnica, autorica pripovijesti i drama; Stanko Škare, političar i pučki pjesnik, Zvonimir Kulundžić, književnik i znanstvenik: Jure Juras, liječnik i publicist; Tomislav Antunović, književnik i slikar iz Kaštel Novog; Mato Mađerić, poljodjelac i književnik iz Velikog Trojstva kod Bjelovara; Tin Kolumbić, književnik iz Slavonske Požege; Stipe Vuković, radnik i publicist iz Splita; Juraj Lončarević, književnik i redaktor; Enver Čolaković, književnik iz Zagreba.

Jedno vrijeme, tj. do broja 3, bili su urednici i spomenuti otpadnici Ivan Boždar i Matija Pokrivka, koje smo kasnije tretirali kao izdajnike.

Jedan od glavnih suradnika bio je Božidar Vančik, iz Varaždina, rodom iz Slavonije. Bio je po zanimanju sudac, a u Varaždinu zamjenik Okružnog javnog tužitelja. On je imao je-

zičnu rubriku **Jezična zrna**, a pisao je i eseje o povijesti hrvatskog jezika. On je bio lektor našega lista i trudio se da se u Hrvatskoj počne pisati na zbilja hrvatski način. Njegova je uloga u novom hrvatskom preporodu bila golema. On je utemeljitelj kroatistike, nove filološke grane, koja je trebala prekinuti zlu tradiciju hrvatskog jezika koji je bio samo grana vukovske slavistike. To je bio naš definitivni prekid sa školom hrvatskih vukovaca, koja traje, kod ostalih još i danas. Božidar Vančik je ostavio iza sebe obimnu knjigu **Otkrića o hrvatskom jeziku** koja je do danas ostala neobjavljena. Prethodnik Vančikov bio je Jozo Dujmušić; to je bio nukleus kroatistike.

U listu smo imali još jednu jezičnu rubriku: Julija Derossija **Suvremeni književni jezik**. Derossi je tada bio još tvrdokorni vukovac, tako da smo imali i rubriku kroatistike i slavistike. Ovo sam drugo gutao samo radi starog prijateljstva prema Derossiju.

Povijesnu rubriku imao je Vladimir Košćak, naš poznati povjesnik. Zvala se **Kulturno-povijesni portreti**. On ju je ispunjavao pod pseudonimom **Historicus**. Njegovi su feljtoni trajali od 3. do 7. broja. Zatim je prestao pisati, pa sam tu rubriku preuzeo ja pod pseudonimom **Historicus II.** Košćak je pisao o ovim temama: Pavao Ritter Vitezović, Filip Grabovac, Cvijeta Zuzorić, Ivan Česmički, Markantun Dominis, a ja na ove: Stipan Konzul Istrijan, Petar Zrinski, Juraj Drašković, Wadha El Ameri, Fran Krsto Frankopan, Kralj Dmitar Zvonimir, Kulin ban, Teorija o iranskom podrijetlu Hrvata, Kralj Tvrtko, Kušani, Ban Pavao Šubić Bribirski, Zadar. Moji su podlistci trajali od broja 8 do broja 19.

Bila je još jedna povijesna rubrika: Tomislava Antunovića **Da se ne zaboravi neka bude zapisano.**

Gospodarsku rubriku vodio je Bruno Bušić i uglavnom sve to sam ispisivao.

Bruno Bušić javio se u **Hrvatskom književnom listu** u broju 11/1969. prikazom knjige Evlije Čelebije, čuvenog turskog putopisca po našim krajevima, koji je 1967. izašao ponovno kod sarajevske **Svjetlosti** pod nazivom **Putopis.** Bušićev prikaz zvao se **Putopis nelicemjernog Evlije,** a zatim se oglašavao raznim gospodarskim i političkim studijama kao što su bile **Raspodjela viška rada, Odbijeni amandmani, Rijeka** (komparativna rasprava), **Nelikvidnost privrede ili nelikvidnost etatizma?,** no najviše je došao na glas — dobar kod Hrvata i zao kod Udbe — svojim dvjema studijama **Žrtve rata** u broju 15 u srpnju 1969. i **Sudbina Mimarine donacije** u broju 18 u listopadu 1969.

U štivu **Žrtve rata** Bruno Bušić načinio je sažetak iz svojeg ranijeg znanstvenog rada **Žrtve rata na području SR Hrvatske,** koji je radio nekoliko godina prije toga za Centar za znanstvenu dokumentaciju Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske na čijem čelu se tada nalazio povjesnik novije hrvatske povijesti dr. Franjo Tuđman, sadanji predsjednik Republike Hrvatske. U bibliografiji Bruno Bušić nije naveo koje godine je taj rad nastao. Tako da ne mogu navesti precizno godinu njegovog nastanka.

Svoj članak Bušić počinje sjećanjem na jedan nedavni tadašnji događaj: ubojstvo ustaškog pukovnika Vjekoslava Luburića-Maksa. Nadahnut je također i genocidom koji se upravo tada vršio nad narodom Ibo u Bijafri od strane Hausa-Fulana, glavnog naroda u Nigeriji. Bušić o tomu kaže: "U današnje doba kad se provađa genocid nad narodom Ibo u Bijafri na očigled cijelog svijeta, koji je ili posve ravnodušan ili egzaltirano ogorčen". Poticaj za to bio mu je i rat u Vijetnamu, rat na Srednjem Istoku, okupacija Čehoslovačke i sukobi na sovjetsko-kineskoj granici.

Nakon što razmišlja na temelju nekih misli Friedricha Hegela i José Ortega y Gasseta Bušić prelazi na svoju temu: na žrtve rata u Jugoslaviji i u Hrvatskoj. I donaša tabelu prema kojoj se vidi koliko je žrtava rata bilo u pojedinim zemljama u vrijeme II. svjetskog rata. Ta je tabela priređena na temelju knjige **Bilanz des zweiten Weltkrieges.** U njoj se vidi da je, naprimjer, Belgija imala svega 88 tisuća žrtava, Bugarska 20 tisuća, Finska 84 tisuće, Grčka 160 tisuća, Nizozemska 210 tisuća, dočim su neke zemlje imale daleko veći broj žrtava rata — kao naprimjer Francuska koja je imala 600 tisuća, Velika Britanija 388 tisuća, Italija 410 tisuća, Austrija 334 tisuće, Poljska 4 milijuna i 300 tisuća, Rumunjska 460 tisuća, Čehoslovačka 365 tisuća, Mađarska 420 tisuća. Najveći broj žrtava imali su Njemačka i Sovjetski Savez. Njemačka je imala 3 i pol milijuna mrtvih vojnika, 3 milijuna civila i još 300 tisuća žrtava do kojih je došlo iz

raznih drugih razloga. Sovjetski Savez imao je 13 milijuna i 600 tisuća poginulih vojnika, a ukupni broj žrtava u ruskom carstvu bio je 20 milijuna mrtvih građana.

U tom priručniku navedeno je, da je Jugoslavija imala 1 milijun i 700 tisuća žrtava, od toga otpada 300 tisuća na vojne osobe a 1 milijun i 400 tisuća na civile.

Raspravljajući o tom problemu u našim krajevima Bruno Bušić se poziva na razne autore, tako recimo na Ivu Laha i Dolfe Vogelnika. Uistinu važan je autor na tom području Vogelnik, koji navađa da demografski gubici Jugoslavije iznašaju 2 milijuna i 854 tisuće. Ivo Lah, veoma zanimljiv istraživač, podvrgava oštroj kritici Vogelnikovu procjenu i tvrdi, da demografski gubici Jugoslavije iznašaju 2 milijuna i 699 tisuća žrtava ako se kod izračunavanja primijeni Malthusova geometrijska progresija, koja je u demografiji već odavno odbačena. Izračunati podaci po metodi Verhulstove logističke krivulje pokazuju da ti gubici iznašaju 2 milijuna i 165 tisuća, a po metodi "Linearne ekstrapolacije" gotovo isto toliko, odnosno 2 milijuna i 73 tisuće, dok demografski gubici SFRJ izračunati po analitičkoj metodi Princeton sveučilišta iznose svega 983 tisuće žrtava.

Ivo Lah uzimlje metodu "Linearne ekstrapolacije" kao najispravniju te zaključuje da demografski gubici zbog II. svjetskog rata iznašaju 2 milijuna i 73 tisuće. On nadalje potvrđuje da je Vogelnikova procjena nerođene djece (440.000) po svoj prilici točna, a isto bi se moglo reći i za demografske gubitke u odseljenom pučanstvu njemačke narodnosti. Velik je gubitak i radi odseljenih pripadnika talijanske narodnosti kao i radi izbjeglih pripadnika "'kvislinških postrojbi" i njihovih obitelji.

Bruno Bušić zaključuje da bi najrealniji broj sveukupnih žrtava rata u Jugoslaviji bio oko milijun duša. Od svih republika u Jugoslaviji najveći broj žrtava rata otpada na SR Hrvatsku. On donaša još jednu tabelu iz koje je vidljivo da su sve republike osim Hrvatske imale godine 1948. veći broj pučanstva nego 1931. godine. Macedonija je imala 22,9 % više, Srbija 14,2 % više, Bosna i Hercegovina 10,8 % više, Slovenija 4,2 % više, Crna Gora 3,7 %, a cijela Jugoslavija 9,0 % više. Hrvata je bilo god. 1931. 23,1 % a 1948. tek 22,9 %, što znači da jedino Hrvatska ima razliku izraženu u

minusu, i to od —0,2. To najbolje svjedoči tko je imao najveće žrtve u ratu.

Zatim se Bušić pozabavio problemom četništva u Jugoslaviji. Razmatra kako je obrađena natuknica **ČETNIK** u **Vojnoj enciklopediji.** Ispituje taj pojam i kroz natuknicu **Narodno oslobodilački rat.** Koliko se pristrano pisalo nakon rata o svim tim problemima svjedoči i sam komunistički list **Vjesnik** u Zagrebu, iz kojega Bruno Bušić navađa mišljenje iz broja od 20. srpnja 1945. U tom se članku osuđuje stanovište narodnih neprijatelja koji traže da se provede istrebljenje hrvatskih domobrana koji se još nalaze u zarobljeničkim logorima, da bi se na taj način provelo izjednačivanje u broju žrtava, jer da je brojčani odnos između Srba i Hrvata poremećen uslijed ustaških pokolja nad srpskim pučanstvom. I citira autora Vjesnikovog članka koji kaže da se "ova paklenska teorija mogla roditi samo u glavama najvećih narodnih neprijatelja". Bušić zaključuje kako je tek Brionski plenum godine 1966. pokazao kolikog je maha uzela ova paklenska teorija.

Spominje već klasični primjer kako je Komisija za reorganizaciju unutrašnjih poslova SR Hrvatske ustanovila da je Rankovićeva policija vodila evidenciju nad milijun i 300 tisuća građana SR Hrvatske "što praktički znači, da je cijeli narod bio pod policijskim nadzorom".

Da bi se konačno obavila prava procjena broja žrtava II. svjetskog rata Savezno izvršno vijeće donijelo je 10. lipnja 1964. odluku da se obavi popis žrtava rata 1941.-1945. Popis je učinjen ali rezultati nisu nikada bili obrađeni, odnosno javnosti priopćeni. No Republički zavod za statistiku SR Hrvatske obradio je te podatke i njih Bušić priopćuje. To su podaci samo za Hrvatsku.

U Hrvatskoj je stradalo 185.327 osoba. Od toga je u svim zatvorima i logorima stradalo svega 64.245 osoba, što znači 34.67 % od svih stradalih u ratu. Ovih 64.245 osoba odnose se na one što su bile u logorima interniraca, u zatvorima, u deportaciji, na prisilnom radu i to se odnosi i na pripadnike bivše Jugoslavenske vojske i na pripadnike NOV i POJ. Oni pak drugi, što su poginuli izvan logora i zatvora, odnose se na one što su poginuli u direktnom teroru, prilikom borbe i bombardiranja, u borbama od 6. travnja do 7. srpnja 1941.,

u NOB i savezničkim vojnim postrojbama kao i na one što se pišu pod "ostalo i nepoznato".

U logorima interniraca (Auschwitz, Buchenwald, Matthausen, Dachau, Jasenovac, Stara Gradiška, Jadovno, Srijemska Mitrovica, itd.) nastradale su 51.534 osobe ili 27,81 % od ukupnih žrtava rata. U logorima interniraca bilo je zatvoreno 88.294 osoba s današnjeg područja Hrvatske. Od toga je preživjelo tek njih 36.760 ili 41,63 %.

Podaci **Vojne enciklopedije** su sasvim drugačiji. Ona piše da je u Jasenovcu zaglavilo 600 tisuća ljudi, u Jadovnu 72 tisuće, u Staroj Gradiški 75 tisuća, u Sremskoj Mitrovici 10 tisuća, a isto tako više tisuća u logorima Slano na otoku Pagu, u Đakovu, Sisku, Jastrebarskom, Koprivnici i drugim logorima.

Broj poginulih, ubijenih i nestalih iz prošlog rata je po nalazima Statističkog zavoda Hrvatske po oblastima ovaj: Bjelovar 20 tisuća, Karlovac 34 tisuće, Osijek 32 tisuće, Pula 6 tisuća, Rijeka 8 tisuća, Sisak 23 tisuće, Split 30 tisuća, Varaždin 3 tisuće, Zagreb 26 tisuća, što je ukupno oko 185 tisuća stradalih ljudi u Hrvatskoj.

U članku **Sudbina Mimarine donacije** Bruno Bušić vraća aferu oko darovanja velike umjetničke zbirke našeg zemljaka Ante Topića Mimare na njezin početak, na godinu 1948. kada je Mimara darovao prvi dio svoje zbirke koji je netragom nestao u Beogradu, iako je bio upućen u Zagreb i darovan hrvatskom narodu. Nakon toga članka u HKL cijela se stvar počela sretno odmatati u našu korist i zbirka je došla u prave ruke i sada je u Zagrebu, u Kršnjavijevoj zgradi, koji ju je upravo i bio namijenio u tu svrhu.

Suradnja naše "gospode", naše "učene Hrvatske", bila je slaba. To nas ne treba čuditi, jer je taj prodani soj Ante Starčević zvao **kerdo volovah,** a Stjepan Radić **pokvarena gospoda.**

Iznimke su ipak bile. To bijahu: Zvonimir Kulundžić, Mirjana Matić-Halle, Josip Bratulić, Dubravko Jelčić, Miroslav Vaupotić, Tin Kolumbić, Živko Strižić, Radovan Žilić, Lovro Županović, Cata Dujšin, Dubravko Ivančan, Vlado Loknar, Ivan Pušić, Aleksandar Stipčević, Ivan Mužić, Milan Sporčić-Kosinjski, Boro Pavlović, Ivan Režek, Ivan Alilović, dr. Ivo Mrkušić, Benedikta Zelić, Branko

Nižetić, Tomislav Đurić, Antun Kozina, Branimir Crljenko, Ilija Džinić, Stijepo Janjić, Tomislav Španje, T. M. Bilosnić, Ivan Cesar, Jozo Vrkić, Mirko Rogošić, Vladimir Bažant, Slavko Batušić, Ivica Jembrih, Salih Alić, S. M. Štedimlija, Dragan Hazler, Kalman Mesarić, Jure Ujević, Dubravka Oraić, Tvrtko Bobovački (M. Čorković), Ivan M. Baran (I. Mudrovčić), Nikola Martić, Ante Ikica i još neki.

Pristupilo nam je i dvadesetak mladih pisaca kao Jadranka Matković, Ankica Uzelac, Marija Suknaić, Franjo Međeral, Ana Paparalla, Drago Majić, Sanja Rajh (M. Švigir), Davorka Šavor, Marijan Vogrinec, Asaf Duraković, Marko Bitanga, Mira Donadini, Esad Duraković-Fuka, Zdenka Punda, Hazim Sakić, Zdenko Pochobradsky. . .

Razvijala se u HKL jedna nova ideja, jedna nova hrvatska misao, ostvarivao jedan stari naš san. I obnova tradicije, što je bilo jako važno i vidljivo u našem djelovanju. Obnova i ponovno otkriće baštine, to kao da nam je bilo najvažnije. Tu je posebno važnu ulogu odigrala povijest i jezik, naše rubrike koje su njegovale ove dvije discipline — preko njih kao da su se našem narodu ponovno otvorile oči.

Bio je jak povratak u prošlost, ali i okrenutost budućnosti koju smo jasno vidjeli.

Nama je bila veoma jasna vizija buduće Hrvatske. To su naši čitatelji jasno ćutjeli i zato su nas slijedili. Stoga je i napisao jedan od naših opakih napadača Dražen Vukov-Colić članak u **Vjesniku** pod naslovom **Umilno hrvatsko blejanje** po kojem je HKL bio ovan predvodnik kojega su slijepo slijedile glupe hrvatske ovce, jer je naš zov bio, po njemu, zavodnički blef. . .

Svi smo se oslanjali na vizionarstvo Stjepana Radića i pravaštvo Ante Starčevića u obrani stoljetnog hrvatskog prava i poštivanja svih naših stoljetnih državnih ugovora. Nosila nas je i strast i duhovitost i požrtvovnost Eugena Kvaternika, ljubav i mudrost A. G. Matoša, čistoća i odlučnost u borbi za hrvatski jezik Stanislava Šimića.

U tom našem pogledu okrenutom novom svijetu bilo je mnogo nadahnuća, mnogo nade i vjere u našu pobjedu, uvjerenosti u našu istinu i to nas je vodilo u sigurnu budućnost.

Vjera i nada u snagu naroda to je bila naša moć, naš pokret povijesnim veslom naprijed, i mi smo letjeli u novo carstvo sanja i znanje da nas čeka novi, teški boj, pa da se zatim uistinu i odupremo neprijatelju i svladamo ga.

List je očuvao duh naroda. Produžio je njegov duhovni, pa i biološki život. Takvi obrambeni mehanizmi javljaju se uvijek u povijesti spontano, po nekoj zakonitoj liniji. Moć samoočuvanja kao da je ugrađena u biće naroda i ona uvijek ponovno oživljuje i brizga i kupa dušu novim sjajem i novim sokovima u narodnom tijelu.

Nas je vodila ljubav za rodnu grudu, za istinu, za riječ, za misao, za sve ono što smo bili i što smo ćutjeli da još uvijek jesmo i da to moramo uvijek ostati na obali svojih rijeka, svojega mora, u toplini naših ravnica i svježini naših gora i tamnoj mudrosti naših šuma.

Bio je to istinski duhovni preporod. U čovjeku sve se obnavlja svakih sedam godina. Tako je i kod naroda. Kod naroda se to događa u duljem periodu — svakih 100-200 godina. To je kompletna obnova tijela i duha naroda.

Strašni su bili komunistički napadaji na naš list. Glavne utvrde iz kojih su nas tukli ne samo lakim oružjem, nego i topovima, bacačima, crvenim orguljama bili su Gradski i Centralni komitet SK. Bili smo stalno u polemici s tim organima. A tukli smo se i s pojedincima koje su oni imenovali kao svoje megdandžije i izazivače i krvnike. Te polemičke članke pisao sam gotovo sve ja sam, a potpisivao sam uredništvo lista.

Takve su polemike bile naprimjer: **Nagoni i ideje** u broju 9/1968., **Zašto prenaglašavati?** u tom istom broju, **Za časnu polemiku** u broju 11/1969., **Politički šund** u broju 15 godine 1969. i **Pisac informacije je neinformiran** u istom broju. Prvi polemički članak bilo je moje **Pismo političkom aktivu Zagreba**, a drugi tekst pismo Izvršnom komitetu Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske. Zatim je tu bio dugi moj tekst iz broja 16 godine 1969. **Sloboda, i istina i neistina**, polemika sa svima koji su nas napadali. Objavio sam i polemički članak **Podvaljivačke metode** u br. 18. U zadnjem broju koji je uništen, to je bio broj 19, trebao je izaći moj polemički članak **7 "istina" Zvonka Letice** kao odgovor na napadaj istog crvenog Letice na naš list pod naslovom **Uredništvu Hrvatskog književnog lista** koji sam ja objavio u minulom broju 18.

Osim mene kao glavnog polemičara polemizirali su dakako i drugi. Prvi polemički članak bio je onaj Julija Derossija iz zabranjenog broja 6 pod naslovom **Jezični pogledi prof. Predraga Vranickog.** Tu smo se prvi puta otvoreno sukobili s marksizmom i unitarizmom. U istom broju je Tomo Jurković objavio člančić **Za bratstvo i ravnopravnost** koji je govorio o neravnopravnom položaju Hrvata u Vojvodini, a bio je nadahnut ranijim tekstom Jurja Lončarevića na temu vojvođanskih Hrvata. Taj je člančić, zapravo pismo uredništva, bio razlog zabrane tog broja, iako vjerujem da je u tom broju bilo još dosta drugih članaka koji su mogli biti razlog da se Javno tužilaštvo u Zagrebu odlučilo na zabranu broja. Stanko Škare mi je rekao o toj zabrani: "Taj je članak bio protuustavan!" Kao — nije se moglo drugačije.

Onda je jedno vrijeme bio mir, da bi se opet probudili zli dusi, koji su samo drijemali i pozorno vrebali. U broju 8 je Mihajlo Maruševski objavio komentar na prvoj stranici pod naslovom **Tko je avangarda?** Članak je bio potpisan na uobičajeni način s potpisom **Komentator.** Vlado Loknar je u istom broju objavio članak **Jezična ravnopravnost na PTT način.** U tom broju je i Duško Kečkemet kao predstavnik službene ideologije u povijesti podvrgao kritici u svojem polemičkom članku **Fraze i činjenice u hrvatskoj historiografiji** dr. Ivu Mrkušića i njegov raniji članak **Nepobjedivi duh.**

Broj 9 je bio skoro sav polemički. **Komentator** je objavio napadaj na Igora Mandića, zapravo odgovor na njegovo zlurado intrigiranje proti nama, pod naslovom **Kondotjer.** Uz moj članak **Nagoni i ideje** bilo je još polemičkih članaka: **Krčmarenje** Tina Kolumbića (odgovor Igoru Mandiću), **Povratak tavarišča Ždanova** (isto posvećen Igoru Mandiću), **Pomanjkanje vida** Krešimira Sablje (odgovor Mandiću kao i Mirku Biliću, Vladimiru Malekoviću, i drugima). **Kvintet komedijaša** bio je tekst Nikole Pulića. I to je bila polemika s Igorom Mandićem kao i s Mirkom Bošnjakom i nekim Stankom Posavcem, Željkom Pintarom, Lucianom Lukšićem koji su nas također napali u **Vjesniku**, glavnom glasilu naše crvene hrvatske inkvizicije. **11 veličanstvenih** napisao je Julije

Derossi, koji je odgovor istoj trojici i još njima osmorici, otuda ih je 11.

U istom broju se nastavila polemika koju je započeo Duško Kečkemet. Javili su se dr. Ivo Mrkušić, Duško Kečkemet i Eta Zelić. Sve se je vrtilo oko uklanjanja natpisa ulice Petra Svačića u Splitu. I uredništvo je također priopćilo svoje mišljenje. U broju 10 opet se nastavila ta splitska raspra u kojoj su sudjelovali dr. Ivo Mrkušić, dr. Mate Šimundić, Duško Kečkemet i Mihael Slivar. U broju 11 Komentator i dalje polemizira s napadačima u komentaru pod naslovom **Naši kritičari.** Ja pišem tekst **Za časnu polemiku,** a Vladimir Bažant polemički, čisto književni tekst, **Kritičar Vjeran Zuppa.**

U broju 12 Ladislav Ružić objelodanio je članak **Sloboda i borba mišljenja,** Bruno Bušić, **Odbijeni amandmani,** a Julije Derossi **Koga napada a koga brani Mirko Bošnjak.** Bila je to polemika o jeziku, gdje Derossi odgovara na članak Mirka Bošnjaka **Manipulacije jezikom** od 20. ožujka 1969. ustavši u obranu od unitarističkog pristupa hrvatskom jeziku i jednom u nizu bezbrojnih tekstova gdje se hrvatski jezik kani potisnuti na kategoriju nejezičnog, pa se ruga Mirku Bošnjaku, šturom partijskom ideologu, da tobože "brani" hrvatski jezik od Hrvata.

Jure Juras polemizira i opet s Igorom Mandićem o religiji i crkvi pod naslovom **Igorova klecala i kadionice (Otvoreno pismo).** To je bilo u broju 13. U istom broju Ladislav Ružić piše pod naslovom **Sloboda mišljenja** svoj vrsni prilog. U broju 15 su već spomenuti moji glavni polemički članci s komunističkom partijom i njezinom razornom ideologijom (političkom aktivu i CK SKH), a u broju 16 moj najopsežniji polemički tekst **Sloboda, istina i neistina,** najžešći obračun sa svima koji su nas napadali, ideološki veoma uvjerljiv i neodbaciv po argumentima koji su tu iznešeni.

U broju 17 opet se javlja Eta Zelić iz Splita člankom **Alergija na dalmatinstvo ili hrvatstvo?,** a u broju 10 P. Mladinić isto iz Splita tiska svoj prilog **Strah od slobode,** a tu su i moje **Podvaljivačke metode,** odgovor na članak **Samooptuživanje** u VUS-u br. 907 od 17. rujna 1969. Članak je potpisao D. R. Bio je to odgovor na naš prilog koji smo ranije objavili, a riječ je bila o noćnom sudbonosnom govoru Stjepice Radića 1918. prije polaska delegacije Narodnog vijeća koja je odnesla adresu srpskom regentu Aleksandru. To je bio Radićev govor **Prigoda narodu da sam sobom upravlja i vlada.** Govor je održan 24. studenog u Hrvatskom saboru godine 1918. Na taj je tekst Partija ciknula kao guja u procjepu. Oni su to držali vrhunskom podvalom komunističkoj vlasti s naše strane. Taj je Radićev govor, ponovno objavljen tada, u rujnu 1969., imao veoma velik odjek u hrvatskom narodu. Svima je do kraja sve puklo pred očima!

U broju 19 je Ante Bačić Fratrić napisao polemički članak s Vatikanom kao komentar na prvoj stranici pod naslovom **Nelogičnost i štetnost jednog dekreta.** U tom smo broju pretiskali i ulomak polemike Vlade Gotovca s Milošom Žankom iz **Kritike** br. 8/1969.

Polemizirali smo pošteno, oštro, hrabro, otvoreno. Nisu nas mogli uništiti. Nisu mogli legalnim sredstvima, pa su onda prešli na ilegalna i tako su nas i zaustavili zauvijek.

HKL je živio kratko, ali je ostavio dubok trag. Kao komet velike težine koji se zabode duboko u tlo. On je bio Put, Svjetlo i Istina. Zato je ostao trajnim putokazom. Odonda počinje u Hrvatskoj i Europi novo čitanje miljokaza. Počinje novi pogled na sve oko nas. Taj je list ostao trajno u nama, nikada nije umro, niti će umrijeti. To je bio prosvjetiteljski list.

Dolazili su hrvatski seljaci iz svih krajeva u uredništvo i svi su govorili istu rečenicu:

— Meni je taj list duševna hrana.

A nisu se dogovorili. Ili ipak jesu telepatski, negdje duboko u svojem duhu.

Nikada neću zaboraviti suze starog hrvatskog čovjeka koji mi je dolazio u uredništvo u Mošćeničkoj, Preradovićevoj i u Haulikovoj, suze starog hrvatskog seljaka koji je dočekao povratak hrvatskog imena i hrvatskog duha, jer svi su to čekali od 1945. kao ozebli sunca. Ili od 1918. I dočekali su, da bi opet dunuo hladni srpski i kompartijski vjetar, ali je HKL kao kula svjetilja ostao ponosno stajati i stoji i sada i svijetli i sada.

Mi smo vidjeli taj plamen u sebi i pred sobom i vidjet ćemo ga uvijek...

Šime Letina:

Posjet State Departmentu

Početkom listopada, prof. Kazimir Katalinić, tajnik Hrvatske republikanske stranke i predsjednik u domovini osnovane i registrirane Hrvatske republikanske zajednice, putujući iz Hrvatske u Argentinu ostao je nekoliko dana u Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadi te je posjetio u različitim gradovima hrvatske republikanske skupine. Uz razgovore i sastanke sa svojim prijateljima i dugogodišnjim suradnicima iz Hrvatske republikanske stranke, Katalinić je održao Hrvatima Kanade i Amerike niz predavanja u kojima je opisao tragičnu situaciju i ratne nedaće Hrvata u Domovini. Stanje u Hrvatskoj je neobično teško i naoko bezizgledno, ali sudeći po odvažnosti hrvatskih boraca i visokom moralu cijele Hrvatske, pobjeda je naša, uvjerljivo je naglašavao u razgovorima i predavanjima ovaj dugogodišnji hrvatski djelatnik.

Za vrijeme dvodnevnog boravka u Washingtonu, glavnom gradu Sjedinjenih Američkih Država, Katalinić je posjetio nekoliko važnih ustanova, među njima i ured Republike Hrvatske gdje je upoznao predstavnika ureda, dr. Franu Golema. Od svih razgovora koje je imao u tom velikom političkom središtu, važno je opisati njegov posjet State Departmentu (američkom ministarstvu vanjskih postova). U tri sata poslije podne, dne 4. listopada 1991., Katalinića je primila mlada, simpatična i inteligentna Christine Rufenacht, zamjenica šefa Jugoslavenskog odjela, gosp. R. Johnsona. *

Nakon uobičajenog pozdrava i upoznavanja, prof. Katalinić je počeo izlagati misli koje su ga ponukale da zatraži taj razgovor u svojstvu predsjednika jedne hrvatske opozicijske stranke koja ne sudjeluje u sadašnjoj koalicijskoj vladi. Zahvaljujem Vam na ovom susretu, posebno kad znam da nemate previše vremena na raspolaganju, započeo je Katalinić. Vjerujem da Vam je situacija u Hrvatskoj dobro poznata i da nije potrebno isticati teškoće s kojima se svakodnevno susreće hrvatski narod u želji da očuva svoju demokraciju i da ostvari punu slobodu i nezavisnost. U Hrvatskoj se vodi okrutni rat u kojemu danomice ginu nedužni civili, starci, žene i djeca. Hrvatska je napadnuta samo zato što je na izborima prekinula s komunističkim totalitarizmom i odlučila se za slobodu i demokraciju, dakle za ono što Vaša vlada ističe kao ideal u životu svakoga naroda. No dok hrvatski narod krvlju i žrtvama plaća i brani slobodu i demokraciju, demokratski svijet, uključujući i SAD, šutnjom odobrava srpsku agresiju na hrvatski narod. Analizirajući dosadašnje držanje Europe i svijeta prema ovom krvavom i barbarskom ratu koji se vodi protiv Hrvatske, dolazim do zaključka da postoji tajni, nepotpisani sporazum ili prešutno razumijevanje između sadašnjeg vodstva Srbije i jugoslavenske vojske s jedne strane te zapadnih središta, uključujući i SAD, s druge strane, prema kojemu se ide za tim da Srbija nasilno osvoji što veći dio hrvatskog područja i da nakon toga pristane na pregovore s Hrvatskom. Nakon nasilnog protjerivanja hrvatskog življa iz tih krajeva Srbija bi ponudila unilateralno primirje i kroz pregovore "velikodušno" pristala povratiti Hrvatskoj one siromašnije dijelove, makar da u nekima od njih Srbi imaju većinu, dok bi nastojala zadržati bogata područja Srijema i Slavonije unatoč tome što su tamo Srbi u manjini. Takvom, prividno velikodušnom ponudom Srbi smatraju da bi uvjerili svijet da je Srbiji doista stalo do mira i stabilizacije, što bi onda Europskoj zajednici i SAD dalo opravdanje da priznaju rezultate njenoga osvajalačkog rata.

Nije mi poznat takav sporazum, već znam samo to da naša vlada osuđuje srpsku agresiju na Hrvatsku i da nikada neće priznati nasilnu promjenu granica u Jugoslaviji, odgovorila je predstavnica State Departmenta. Kao potvrdu za svoje uvjerenje navela je nedavni govor državnog tajnika Jamesa Bakera u Ujedinjenim narodima, u kojemu je javno upro prstom u Srbiju i označio je krivcem i agresorom u

* Razgovor se donosi u upravnom govoru, da bi bio lakše razumljiv, ali bez navodnika, jer nije bio snimljen na magnetofonsku vrpcu niti je stenografski pribilježen. Prije objavljivanja zamolio sam prof. Katalinića da pregleda i popuni ovo izvješće da bi bilo što vjerniji odraz dijaloga s predstavnicom State Departmenta.

tom ratu. Vjerujem da ste čuli za izjavu gosp. Bakera, rekla je Miss Rufenacht.

Da, odgovorio je prof. Kazimir Katalinić, poznata mi je njegova izjava u UN, ali me zanima da li je State Department upoznat s mislima Vašeg amabasadora u Beogradu, gosp. Warrena Zimmermana, iznijetim u predavanju koje je održao na sastanku američko-jugoslavenskog ekonomskog savjeta u New Yorku 16. rujna ove godine, dakle pred nepuna tri tjedna. On je tada zagovarao neku novu Jugoslaviju, bez Slovenije, ali s Hrvatskom, zaključio je prof. Katalinić. Tu se više radi o privatnom mišljenju ambasadora Zimmermana nego li o službenom stavu vlade, branila se je ova mlada Amerikanka. Zar može ambasador o tako važnoj stvari imati svoje osobno, privatno mišljenje i iznositi ga na javnom skupu, upitao ju je prof. Katalinić, ali nije dobio nikakav odgovor.

Poštujem Vaše mišljenje i drago mi je čuti da Vaša vlada neće nikada priznati nasilnu promjenu granica, nastavio je Katalinić, ali se bojim da Milošević i Jugoslavenska armija ne smatraju stavove Vaše vlade dovoljno uvjerljivim i ozbiljnim. Štoviše rekao bih da ambasador Zimmerman svojim izjavama ohrabruje agresore, koji smatraju da je sve dopušteno što se učini da bi se održala cjelovitost Jugoslavije. Mislim da je i gosp. James Baker, prigodom svoga posjeta Beogradu, svojom nesretnom izjavom o cjelovitosti Jugoslavije dao zeleno svjetlo i blagoslov jugoslavenskoj vojsci za napadaj na Sloveniju, a zatim i na Hrvatsku koja je proglasila svoju nezavisnost i na demokratski način očitovala želju da napusti Jugoslaviju. Ne tvrdim da je to bila namjera državnog tajnika Bakera, ali činjenica je da ju je JNA shvatila kao opravdanje za svoj agresivni pohod na Sloveniju i Hrvatsku.

Žao mi je ako je netko izjavu gosp. Jamesa Bakera shvatio kao opravdanje za agresiju i rat, odgovorila je Miss Rufenacht, jer to sigurno nije bila njegova namjera. To potvrđuje i njegova kasnija izjava u UN, a vidi se i iz političkih stavova naše vlade prema ratu i prema Jugoslaviji. Želim da Vam taj naš stav bude jasan, gospodine profesore, rekla je ona. Mi želimo, i to neprestano ističemo, da se kriza u Jugoslaviji riješi dogovorom i na miran način. Da, ali kako se može riješiti dogovorom, kad samo jedna strana, hrvatska vlada, želi takva mirna rješenja, dok ih druga strana, srpska vlada, odbacuje te silom i nasiljem nastoji postići svoje ciljeve, rekao je Katalinić. Tu blage izjave ne pomažu, što je svakome očito, jer Srbija nastavlja ratnim operacijama i razaranjima hrvatskih gradova i sela. Ukoliko su moje prognoze točne, Srbija bi za svoju agresiju trebala dobiti kao nagradu dijelove hrvatskog teritorija. Bio bi to opasan presedan za istočnu Europu i pogotovo za Sovjetski Savez, jer bi to bio znak da u današnje vrijeme slobodni izbori i plebiscit nemaju nikakvu važnost i da je nasilje važnije od narodnih osjećaja i izraza za samoodređenjem.

Hrvatski je narod oduševljeno prihvatio početak demokratizacije u Hrvatskoj, nastavio je Katalinić. Taj proces demokratizacije započeli su hrvatski komunistički disidenti, koji su se razočarali u komunizmu i u jugoslavenstvu, jer su komunizam doživjeli kao degradaciju ljudske osobe, a jugoslavenstvo kao velikosrpsku hegemoniju nad ostalim narodima jugoslavenske zajednice. Narod, premda antikomunistički nastrojen, prihvatio je da ga predstavljaju komunistički disidenti, jer je želio i nadao se da će konačno na miran način ostvariti svoju slobodu i nezavisnost. Hrvatski narod želi slobodu i demokraciju. Želi ono što želi svaki drugi narod u svijetu. Pobjeda jugoslavenske vojske, koja je otvoreno stala na stranu onih koji idu za stvaranjem Velike Srbije, prekinula bi proces demokratizacije ne samo u Hrvatskoj nego i u Sloveniji, Bosni i Hercegovini i u Makedoniji. Moram posebno naglasiti da pobjeda vojske i nagrađivanje Srbije hrvatskim teritorijima ne bi dovela do ostvarenja mira i stabilnosti, jer bi se rat nastavio. U tom slučaju u Srbiji bi došlo do krvavog građanskog rata između Miloševićeve komunističke stranke i monarhističke opozicije. Takav rat doveo bi do slabljenja srpske snage, što bi Hrvati iskoristili da nastave borbu do potpune slobode i nezavisnosti. Današnji mirotvorni stavovi u Hrvatskoj izgubili bi svako značenje, jer bi Hrvati shvatili da ne samo Srbima nego ni demokratskom Zapadu nije stalo do miroljubivih rješenja. Znači da bi pobjeda srpskih agresora pripremila polje za buduće sukobe i ratovanja. Za njih bi bili odgovorni oni koji danas svojom šutnjom odobravaju razaranje Hrvatske i ubijanje hrvatskog građanskog pučan-

stva. Mislim da Europska zajednica i vlada SAD trebaju voditi računa o tome. Srbiju treba prisiliti da prihvati mirna rješenja, ukoliko se želi izbjeći rat širih razmjera, rekao je prof. Katalinić.

Vi znate da EZ i lord Carrington poduzimaju sve što mogu da se rat zaustavi i da se pronađu prihvatljiva rješenja za obje strane, uzvratila je mlada Amerikanka. Naša vlada priznat će svako rješenje do kojega dogovorom dođu jugoslavenski narodi, uvjeravala je ona Katalinića, da bi ga priupitala, što bi on njima (tj. SAD) preporučio da naprave u ovom trenutku.

Od samoga početka, dakle odmah po dolasku na vlast u Hrvatskoj, predsjednik dr. Franjo Tuđman je isticao mirna rješenja, rekao je Katalinić. Od tada do danas poduzimao je sve moguće da se putem pregovora dođe do adekvatnih rješenja, prihvatljivih za obje strane. Premda su Hrvati na izborima izrazili da žele živjeti u svojoj vlastitoj, hrvatskoj državi i da odbijaju bilo kakvu jugoslavensku zajednicu, Tuđman i njegova vlada, da bi izbjegnuli ratu i očuvali mir, bili su voljni prihvatiti labavu konfederaciju jugoslavenskih republika. Srbi su odbili to rješenje, jer njima je stalo do zajednice u kojoj bi oni dominirali i beskrupulozno pljačkali ostale narode. Poslije izbora Tuđman je pozvao Srbe u Hrvatskoj na suradnju i ponudio im je proporcionalnu zastupljenost u vladi. Unatoč tih ponuda, ohrabreni Miloševićevim izjavama, predstavnici Srba u Hrvatskoj odlučili su se na nasilje i teror nad nevinim hrvatskim stanovništvom. Danas, poslije tolike prolivene krvi i nakon svega što je hrvatski narod doživio u Hrvatskoj od strane četnika i vojske, više se ne može govoriti o nekoj jugoslavenskoj zajednici. Labava konfederacija koja je prije šest mjeseci nekima izgledala kao moguće rješenje, danas je postala apsurdnost, jer je nemoguća bilo kakva zajednica između onih koji žele rat i krvoproliće i onih koji žele mir i demokraciju. Priznavanje Hrvatske i Slovenije jedino je ispravno i politički pametno rješenje. Sve drugo je iluzija i gura nas u buduća krvoprolića i rat u koji bi se ubrzo mogle umiješati Makedonija, Bosna, Kosovo, a možda i Bugarska, Albanija, Grčka i Mađarska, istaknuo je prof. Katalinić. Politika koja ne uzima u obzir volju hrvatskog i slovenskog naroda ne samo da nije humana i demokratska nego nije ni realistična. Ovakva je politika nastojala spasiti jedinstvenu Jugoslaviju a dovela je do stanja u kojemu je nemoguća i labava konfederacija.

Ne vjerujem da bi se sukob mogao proširiti i da bi u nj mogle ući i susjedne zemlje, odvratila je Miss Rufenacht, jer mi je poznato da su Grčka i Bugarska upozorene da se ne miješaju u konflikt u Jugoslaviji. A što je sa priznavanjem Hrvatske i Slovenije, upitao ju je Katalinić. Ne mislite li da bi se priznavanjem Hrvatske i Slovenije prisililo Srbiju na pregovore i da bi se onda puno lakše moglo pronaći mirna rješenja. Naša stranka smatra, nastavio je Katalinić, da bi poslije njihova priznavanja hrvatska vlada trebala pozvati mirotvorne snage, sastavljene od vojničkih jedinica skandinavskih država koje su nepristrane u tom sukobu. Njihova bi uloga trebala biti da onemoguće uplitanje Srbije u proces pacifikacije hrvatskog područja koji bi doveo do mirnoga suživljavanja svih stanovnika Republike Hrvatske. U našem programu, kao i u programima svih drugih hrvatskih stranaka, uključujući i stranku na vlasti, ističemo prava svih stanovnika i garantiramo ta prava svim građanima Hrvatske, dakle i Srbima u Hrvatskoj u ime kojih Srbija i jugoslavenska vojska vode prljavi rat protiv Hrvatske. Poznato je da Milošević iskorištava srpsku manjinu u Hrvatskoj da bi pripojio vojničkom silom dijelove hrvatskog područja Republici Srbiji. Još jednom naglašavam da bi priznavanje Slovenije i Hrvatske bilo pravo i realno rješenje i smatram da bi Vaša vlada kao predstavnik slobodnog i demokratskog svijeta trebala prednjačiti u priznavanju hrvatske i slovenske nezavisnosti.

Ne vjerujem da bi se priznavanjem Hrvatske zaustavio rat nego smatram da bi došlo do većeg prolijevanja krvi, odgovorila je mlada predstavnica State Departmenta. — Zanimalo bi me na kojem argumentu temeljite svoje mišljenje da bi priznavanje nezavisnosti dovelo do još većeg prolijevanja krvi, upitao ju je prof. Katalinić, ali na to pitanje nije dobio odgovor.

Nisam došao da tražim oružje za Hrvatsku, ali je činjenica, da embargo oružja pogađa samo Hrvatsku, a ne Armiju ili Srbiju, nastavio je Katalinić sa svojim izlaganjem. Dok je Zapad, a posebno Amerika, uvelike omogućio da JNA

bude jedna od najbolje naoružanih vojska u Europi, danas svojim embargom onemogućava nama da se branimo od te vojske, dok istovremeno ne zabranjuje uvoz goriva u Jugoslaviju i na taj način omogućava da nas tuku jugoslavenski tenkovi i avioni. Teško je prihvatiti da bi to bio neutralni stav, dovršio je prof. Katalinić svoje izlaganje.

Amerika nema ništa protiv hrvatske slobode i nezavisnosti, inzistirala je Miss Rufenacht, ali se ta sloboda i nezavisnost moraju ostvariti mirnim putem i dogovorom između zaraćenih strana. Koliko god smo protiv srpske agresije kojom Srbija nastoji postići svoj cilj, toliko smo i protiv unilateralnog hrvatskog odcjepljenja i proglašavanja nezavisnosti. Ponavljam da nikada nećemo priznati nasilno mijenjanje unutrašnjih granica. Poznato nam je zalaganje Hrvatske da se pitanja riješe na miran način. Čini mi se da je u tome najveća snaga hrvatskog naroda, jer je očito da su simpatije svijeta na vašoj strani i da cijeli svijet okrivljuje Srbiju za rat u Hrvatskoj. Nastavite i nadalje svojom politikom mira i ja sam uvjerena da ćete jednoga dana ostvariti svoj cilj, rekla je na koncu jednosatnog dijaloga ova mlada i inteligentna djevojka pred kojom je vedra politička budućnost. Nadam se ipak da konačni mir neće biti mir grobova, primijetio je prof. Katalinić.

Na njenu primjedbu da nikada nije bila u Hrvatskoj, odgovorili smo joj da se nadamo da će ona biti prvi američki ambasador u slobodnoj i suverenoj državi Hrvatskoj. Veselo je to prihvatila i tako smo se prof. Kazimir Katalinić i ja oprostili od nje uvjereni, kao i dosada, da hrvatska budućnost ponajviše ovisi o nama samima.

Dr. Ivo Korsky:

ZAPAD I SRPSKI OSVAJALAČKI RAT PROTIV HRVATSKE

Prva službena intervencija Europske zajednice u Jugoslaviji nije dovela do nekih važnijih posljedica, jer je očevidno bila rezultat neupućenosti u složenost krize ili, možda, pomanjkanja interesa europskih tehnokrata za sve što nije organizacija međunarodne trgovine, bankarstva, industrije i zaštite vlastite poljoprivrede. Kad su Jacques Delors, predsjednik komisije EZ, i Jacques Santer, ministar predsjednik Luksemburga i tadašnji predsjednik (po rotaciji) Europske zajednice, posjetili Beograd 29. svibnja 1991., dakle kad se je već zaoštrila unutrašnja kriza SFRJ, novinske agencije Reuters i AP javile su u zajedničkoj vijesti: "Poruka koju će dati jest da je potrebna jedinstvena Jugoslavija i da je zadatak naroda Jugoslavije da na miroljubiv i demokratski način srede svoje unutrašnje poslove, izjavilo je jedno vrelo blisko EZ."[1] Kasnije se je doznalo da je ovaj doista platonski savjet bio zaslađen obećanjem da će EZ priznati Jugoslaviji status "pridružene države" i udijeliti joj zajam od jedne milijarde dolara ako se održi kao jedinstvena država.

Za narode kao što su Slovenci i Hrvati, koji su se tek bili oslobodili željeznog zagrljaja jugoslavenskog komunizma i nastojali ustrojiti svoje demokratske državne strukture uz stalne prijetnje komunista u JNA pod vodstvom saveznog sekretara za narodnu obranu, generala Veljka Kadijevića, i velikosrpskih imperijalista, dijelom komunista a dijelom monarhista u privremenoj sprezi pod vodstvom Slobodana Miloševića, predsjednika Republike Srbije, ovakovo je obećanje bilo toliko neozbiljno da nije moglo dovesti do neke reakcije. Beogradski krugovi, koji su se tada spremali na likvidiranje Slovenije i Hrvatske, nisu posvećivali veću pažnju predstavnicima Europske zajednice, jer su shvatili njihovo nerazumijevanje za postojeće probleme.

1 **Buenos Aires Herald,** 30.V.1991.

Posve je drugačiji bio učinak nesretne izjave američkog državnog tajnika Jamesa Bakera u Beogradu 21. lipnja 1991. U Bakeru su sve sučeljene strane vidjele predstavnika jedine supervelesile i vjerovale su da je, za razliku od predstavnika Europske zajednice, ne samo dobro informiran nego i duboko zainteresiran da dođe do konačnog rješenja jugoslavenske krize koja je tinjala već dvije godine.

Upravo radi ugleda Sjedinjenih Država Bakerova je izjava u Beogradu bila iskra što je dovela do eksplozije tijekom slijedećih tjedana. U namjeri da očuva jugoslavensku državu, čiju je propast u roku od 18 mjeseci američka izvještajna služba prorekla već godinu dana ranije, a što je objavio poznati američki novinar David Binder u svom članku "CIA prorokuje raspad Jugoslavije" (**New York Times** od 28.XI.1990.), državni tajnik Baker je stavio u pogon Jugoslavensku narodnu armiju, koja je njegov "top priority" (glavnu brigu) da se očuva jugoslavenska država shvatila kao dopuštenje da smije silom ostvariti već prije izrađeni i djelomično objavljeni plan generala Kadijevića za obnavljanje jugoslavenske države u obliku "čvrste federacije".

Danas je jasno da je državni tajnik Baker u Beogradu govorio a da se nije dublje pripremio za svoj nastup i da je samo ponavljao već zastarjele formule svoga ministarstva, koje je po zakonu inercije pripisivalo Jugoslaviji onu važnost koju je ova imala prije sloma komunizma i slabljenja moći Sovjetskog Saveza. Baker, zaokupljen krupnim pitanjima Bliskog i Srednjeg Istoka kao i naslućenim raspadanjem Sovjetskog Saveza, sigurno nije očekivao da će njegovo obredno izražavanje za jugoslavensko jedinstvo dovesti do agresije JNA protiv Slovenije i nakon uspješne slovenske obrane do divljega napadaja na Hrvatsku i do srpsko-hrvatskog nacionalnog (a ne građanskog) rata.

Krivnja je njegovih stručnjaka — jer u propust ili slučajni promašaj ne vjerujemo — što mu nisu pripremili suvremeni i kritički obrađeni materijal za taj nastup.

I.

Već je prije navedeni članak Davida Bindera bio više

nego dovoljan da upozori State Department na ozbiljnost jugoslavenske krize.

"Izvještajna služba Sjedinjenih Država proriče da će se savezna Jugoslavija raspasti, po svoj prilici tijekom slijedećih 18 mjeseci, te da je veoma vjerojatno da će u toj višenarodnoj balkanskoj zemlji doći do građanskog rata," napisao je Binder.

Binder nastavlja da je ova procjena stanja, izrađena u okviru CIA-e, "neobično određena i oštra za takav dokument", te da je suprotna mišljenju o budućnosti Jugoslavije što prevladava u State Departmentu. Navodi da je i predsjednik jugoslavenskog SIV-a Ante Marković došao do sličnih zaključaka, te dodaje:

"Prema službenicima Sjedinjenih Država koji su pročitali ovaj izvještajni dokument, njegova su dva temeljna zaključka 'da je jugoslavenski pokus propao, te da će se zemlja raspasti' i da će se 'to odigrati uz etnička nasilja i nemire koji bi mogli dovesti do građanskog rata'."

U nastavku piše:

"Autori procjene izvještajne službe, kao i skoro svi drugi američki službenici koji su s njome u vezi, krive gosp. Miloševića da je začetnik poteškoća u koje je zapala Jugoslavija radi represije koju je nedavno započeo protiv Albanaca na Kosovu, i što je raspalio srpske nacionalističke strasti."

Binder tvrdi da "pesimizam CIA-e dijele i neki službenici State Departmenta, a među njima i zamjenik državnog tajnika Lawrence S. Eagleburger, koji je u dva navrata službovao u Jugoslaviji. Do neke granice toga su mišljenja i drugi američki stručnjaci koji se već godinama specijaliziraju u pitanjima jugoslavenske politike i povijesti."

Razumljiv je Binderov oprez u iznošenju ovih mišljenja, jer je on poznat po svojim dobrim vezama sa službenim krugovima, tako da njegovi članci imaju značaj poluslužbenih vijesti.

Otvoreniji je bio B. J. Cutler, kolumnist za vanjsku politiku organizacije Scripps Howard News Service [2], koji o istoj temi piše:

[2] "Jugoslavensko bure baruta", **The Province** (Kanada), 16.XII.1990.

"Prošli mjesec prorekla je Središnja izvještajna služba Sjedinjenih Država da će se Jugoslavija raspasti vjerojatno za 18 mjeseci i da je moguć građanski rat. (...) Vladajući kao diktator od 1945. do svoje smrti 1980. Tito je obuzdavao nemirne narodnosti da se međusobno ne hvataju za gušu."

Prelazeći na današnje stanje Cutler piše:

"Milošević i oni koji misle kao on opasni su radi jugoslavenske savezne vojske. Njezin je časnički zbor komunističke orijentacije i 70 % sastavljen od Srba. Časnici su povlašteni sloj u unitarističkoj državi i namjeravaju održati takvo stanje."

Upozorenja nisu dolazila samo od američkih i kanadskih sredstava javnog priopćavanja. Slično izvješće objavljeno je i u Engleskoj i u njemu stoji:

"Poteškoće u zapadnom dijelu Jugoslavije mogle bi započeti Srbi u Hrvatskoj, koji doduše čine samo 12 % pučanstva, ali su dobro naoružani i uživaju otvorenu potporu Srbije i prikrivenu pomoć Armije (u kojoj Srbi predstavljaju više of 70 % časnika i dočasnika). U Kninu mjesni Srbi već od kolovoza prošle godine vode oružani ustanak. Hrvati su izbjegavali otvoreni sukob, iako su Srbi oduzimali oružje u policijskim skladištima, prekidali cestovni promet i minirali željezničke pruge. Hrvati se boje da je to provokacija sa svrhom da bi oni na nju odgovorili i time stavili Armiju na stranu Srba."[3]

U istom engleskom izvješću daje se i sažeta, no veoma točna karakterizacija zapovjednika vojske:

"Ministar obrane general Veljko Kadijević, Srbin iz Hrvatske, spada u tvrdu liniju. Bio je jedan od organizatora nove komunističke stranke koju su u prosincu prošle godine osnovali pripadnici tvrde linije u Armiji, da bi zauzela mjesto sada propale stranke koju je bio stvorio Tito. Pripadnici tvrde linije mogli bi uskoro javno nastupiti."[4]

Srpska izazivanja bila su dakle poznata u zapadnom

[3] **Foreign Report,** privatno izdanje The Economist Newspaper Limited, London, 24.I.1991., str. 2.

[4] Idem, str. 2 i 3.

svijetu nekoliko mjeseci prije posjeta državnog tajnika Bakera.

Prigodom siječanjske krize u Jugoslaviji, savezno s famoznom videokasetom koju je Armija montirala da bi mogla započeti sudbeni proces protiv hrvatskog ministra obrane, generala Martina Špegelja, došlo je do privremenog sporazuma između generala Kadijevića i predsjednika Tuđmana, čime je kriza na neko vrijeme odgođena, ali sile koje su radile na njenom zaoštrenju nisu prestale djelovati. U posebnom izvješću dopisnika američke agencije AP Slobodana Lekla[5] stoji:

"Tek što je sklopljen kompromis u Beogradu, čuo se je opasan glas iz Krajine, dijela Hrvatske u kojemu živi 500.000 osoba jaka srpska manjina. Jovan Rašković, neslužbena glava srpske manjine, otvoreno je izazivao Hrvate najavom da će se uskoro održati izbori za zakonodavnu skupštinu Krajine...

U međuvremenu predsjednik Srbije, Slobodan Milošević, komunist tvrde linije, obvezao se je da će braniti srpsku manjinu u Hrvatskoj ako je potrebno i promjenom unutrašnjih granica između jugoslavenskih država.

Takav Miloševićev pokušaj sigurno će prisiliti Tuđmana da ispuni svoje obećanje da će oružanom silom braniti političku liniju Hrvatske. Hrvatski ekstremisti žele da bi Tuđman upotrijebio silu da uspostavi hrvatsku vlast nad srpskom manjinom.

Stvarno, pobuna tih Srba u kolovozu prošle godine bila je u prvom redu izgovor za ulazak Armije u Hrvatsku."

Da je pobuna Srba doista bila izazov i izgovor za intervenciju Armije, vidi se iz "Informacije o merama u JNA za sprovođenje Naredbe Predsedništva SFRJ o rasformiranju i razoružanju nelegalnih oružanih sastava", koju je pod naznakom "Vojna tajna-Strogo poverljivo" izdao Savezni sekretarijat za narodnu odbranu dne 25. siječnja 1991., kad je kriza bila na vrhuncu. Ni tada nije Armija ni uz najbolju volju mogla pronaći nekakav uvjerljiv dokaz za ugroženost i progone

[5] **Buenos Aires Herald,** 31.I.1991.

Srba u Hrvatskoj pa se je morala poslužiti slijedećim primjerima da opravda svoju pomoć četnicima:

"Iako nema direktnih upada policijskih snaga u područja nastanjena srpskim življem, pojačavaju se raznovrsni oblici pritisaka na srpsko stanovništvo. To je posebno izraženo na rubnom području. Krajnje grubo i agresivno vrši se kontrola saobraćaja — putnika i vozila i srpski živalj izlaže (se) svakovrsnim provokacijama. Najavljuje se vrlo brzi obračun sa tzv. hajdučijom u Kninskoj krajini.

Na osnovu činjenice da je stanici milicije vraćeno oružje, pojedinci šire psihozu straha i nesigurnosti i podstiču srpsko stanovništvo da traži zaštitu. Zbog toga, srpsko stanovništvo se oseća direktno ugroženim i već se pojavljuje izbeglištvo." [6]

Kraj ovako odrešite angažiranosti Armije u korist srpskih pobunjenika i neredovitih srpskih oružanih snaga, posve je nerazumljivo povjerenje zapadnih sila (Sjedinjenih Država i Europske zajednice) u neutralnost Jugoslavenske narodne armije u predstojećem sukobu. Ovo je povjerenje u JNA bilo temelj svih posredovanja, počevši od navedene intervencije državnog tajnika Bakera u Beogradu 21. lipnja 1991. pa sve do otvorenih operacija Armije u kolovozu 1991. Armija je svoj stav prema novoj demokraciji formulirala uoči siječanjske krize, u "Informaciji o aktualnoj situaciji u svetu i našoj zemlji i neposrednim zadacima JNA", koja je pročitana u vojničkim jedinicama 24. siječnja 1991. [7]

U prvom redu, Armija ne krije da je orijentirana prema Sovjetskom Savezu ("Informacija" je napisana prije pokušaja puča u Moskvi):

"Iako budući razvoj situacije u SSSR nije moguće pouzdano predvideti, u ovom momentu se može reći da je usporen proces dezintegracije te velike zemlje. (...) Ovih se dana preduzimlju odlučnije mere radi zaustavljanja separatističkih tendencija u pojedinim delovima

[6] JNA - Rat protiv Hrvatske, Globus, specijalno izdanje, 11.II.1991., str. 42.

[7] Prof. dr. Slaven Letica: Tehnologija kasnog staljinizma. U tom prikazu dr. Letica citira cijeli tekst ove "Informacije" kao "krunski vojni dokument". Njegov je prikaz objavljen u navedenoj knjizi "JNA - Rat protiv Hrvatske", v. bilj. 6.

zemlje. Čine to na način koji je ponegde vrlo problematičan, uz velike otpore u zemlji i pritiske spolja. Angažovana je i Sovjetska armija. Takav razvoj situacije u SSSR, bez obzira u što će se izroditi, sputava slobodu akcije Zapada i domet njegovih uticaja na svetska zbivanja.

Ni u Jugoslaviji socijalizam nije dokrajčen i bačen na kolena. Jugoslavija je, doduše uz visoku cenu, odolela prvom udaru i talasu antikomunističke histerije. Zadržani su realni izgledi za očuvanje zemlje kao federativne i socijalističke zajednice." [7]

Još je očitije iskonsko neprijateljstvo JNA prema Sjedinjenim Američkim Državama, iako je upravo iz Washingtona Armija tijekom 45 godina primala novčana i materijalna sredstva ,te vojničku i političku pomoć. Ovo se neprijateljstvo odražava u riječima:

"Drugi front je cepanje Jugoslavije praćeno optuživanjem komunista. Takva opredelenja potvrđuje niz već ispoljenih aktivnosti. O tome govori i poznato saopštenje CIA 'da će se Jugoslavija raspasti za 18 meseci'. Poznato je s kakvim ciljem se daju takva saopštenja i da uvek imaju jasnu funkciju. To se odnosi i na izjavu Stejt Departmenta od 25.12.1990. godine, koja sadrži pretnju da će se SAD 'snažno suprotstaviti svakoj upotrebi sile ili pritisaka kojima bi se zaustavili demokratski procesi ili uspostavilo nedemokratsko jedinstvo Jugoslavije'. Suština te poruke je sasvim jasna — srušiti socijalizam u Jugoslaviji, čak i po cenu njenog razbijanja. Istovremeno, poruka predstavlja i upozorenje Armiji da ne sprečava taj proces." [8]

Američki plan elastične konfederacije kao način da bi se očuvala Jugoslavija, naišao je na najoštriju osudu Armije, koja se u tome ne razlikuje od stava Slobodana Miloševića i srpskih intelektualaca okupljenih oko Memoranduma SANU, iako se sve tri skupine razilaze u svojim konačnim političkim ciljevima, o čemu se namjeravaju "kusurati" ako bi američkom i europskom pomoću, ili bar uz njihovo oklijevanje, uspjele

[7] Id., str. 9.

[8] Id., id.

razbiti hrvatski otpor. O obliku državnog uređenja piše "Informacija":

> "U raspravi o budućnosti Jugoslavije treba da se angažuje i stalni sastav Armije i kao institucija i kao građani ove zemlje. Kada je o tome reč, sva naša iskustva govore da Jugoslavija može postojati jedino kao država. Ako nije država, onda nije Jugoslavija, onda je nešto drugo. Ono što neki nude u Jugoslaviji kao konfederaciji, to faktički nije država niti može biti. Država može biti ili unitarna ili federalna. Unitarna država nema nikakve šanse u Jugoslaviji i ne može i neće biti prihvaćena, jer je pala na istorijskom ispitu. Jugoslavija može biti samo federalna zajednica sa izvornim pravima i funkcijama Federacije. Može se i treba diskutovati o vrsti i obimu tih prava." [9]

Što pak Armija misli o budućoj jugoslavenskoj demokraciji, vidljivo je iz kratke političke definicije koja slijedi:

> "Usporedo se svi moramo angažovati u konstituisanju i osposobljavanju Saveza komunista — Pokreta za Jugoslaviju. Postojanje jedne takve partije socijalističke orijentacije uslov je opstanka federalne Jugoslavije i pretpostavka očuvanja jedinstva i integritata naše armije." [10]

Ne možemo znati koje su informacije stručnjaci u State Departmentu pripravili državnom tajniku Bakeru prije njegova puta u Beograd, no ne možemo vjerovati da bi jedan tako inteligentan i pragmatičan političar kao što je James Baker dao onakvu izjavu kao što ju je dao u Beogradu 21. lipnja 1991., da je imao na raspolaganju barem ove informacije koje smo mi, posve strani svim stručnim službama, sami uspjeli dobiti.

Svjetska javnost — a prema tome i američki diplomatski krugovi — bila je upozorena da postoji vjerojatnost srpsko-hrvatskog rata još prije nego što je Republika Hrvatska, shvativši da ne može očekivati pravovremenu intervenciju Sjedinjenih Američkih Država i Europske zajednice, počela stvarati prve hrvatske obrambene jedinice. Do tada je, naime, hrvatska vlada vjerovala da će demokratiza-

[9] Id., str. 10.
[10] Id., str. 11.

cija i strogo poštivanje ljudskih prava i prava nehrvatskih narodnih skupina u Hrvatskoj biti najbolja obrana te je očevidno zanemarila provesti naoružanje svojih snaga i stvoriti zapovjedničku strukturu za organizirano djelovanje u skladu s načelima općenarodne obrane u čijoj je teorijskoj izgradnji nakon uspostave druge Jugoslavije imao znatnog udjela sadašnji predsjednik dr. Franjo Tuđman, tada general JNA.

Ova nespremnost Republike Hrvatske očitovala se je prigodom operacija JNA protiv Slovenije, kada hrvatske vlasti nisu mogle ni pomisliti da bi presijekle prometne veze između armijskog središta u Srbiji i slovenske fronte. Treba imati na umu da je u svibnju 1990., kad su Srbi na vlasti u Beogradu shvatili da su demokratske snage pobijedile u Sloveniji i Hrvatskoj, 5. armijska oblast u Zagrebu nastojala pokupiti cijelo oružje i opremu Teritorijalne obrane u ovim republikama. Slovenski komunisti, tada na vladi u Ljubljani, djelomično su spriječili izvršenje ovih mjera, tako da je Slovenija imala temeljno naoružanje za svoju obranu, dok su komunisti na vladi u Zagrebu ostali potpuno pasivni te je Hrvatska bila potpuno razoružana.

Zato je nova hrvatska vlada bila prisiljena nabaviti temeljno lako naoružanje, što je organizirao novi ministar obrane general Martin Špegelj, bivši komandant 5. armijske oblasti. To je dovelo do krize u siječnju 1991., kad je KOS uspio uhititi jednu skupinu Špegeljovih suradnika i pokušao protiv njega samoga montirati proces po najboljem staljinističkom receptu. [11]

II.

Uzroci kninske pobune nisu nastali 30. svibnja 1990., kad je dr. Franjo Tuđman izabran za predsjednika Republike Hrvatske, a još manje 25. lipnja 1991., kad je u načelu proglašena samostalnost Hrvatske. Potrebno je ići nekoliko godina unazad, u doba SR Hrvatske u kojoj su vladali jugoslavenski komunisti srpske i hrvatske narodnosti i u kojoj su Srbi uživali povlašteni položaj.

Već tada je srpska inteligencija, pod vodstvom akademika Antonija Isakovića, intelektualnog začetnika i glavnog

[11] Vidi prikaz dr. Slavena Letice, bilješka 7.

redaktora glasovitog memoranduma SANU, Vasilija Krestića, autora teze o genocidnim svojstvima hrvatskog naroda, i Dobrice Ćosića, ideologa novoga srpskog imperijalizma, započela sustavno raditi na ostvarenju Velike Srbije. Ćosić se je tada proslavio tezom da je srpski narod znao dobivati bitke u ratu ali ih je gubio u miru, čime je ciljao na jugoslavenski (Titov) Ustav od 1974., po kojem su sastavne republike i autonomne pokrajine SFRJ dobile veća prava nego u razdoblju Aleksandra Rankovića.

Tada se je u **Vjesniku** od 6. rujna 1989., u članku "Drskost Ćosića i hrvatska šutnja", Radovan Stipetić oštro osvrnuo na Ćosićev intervju u talijanskom listu **Il Tempo**, objavljenom 28. srpnja 1989. pod naslovom "Tabu titoizma paralizira Jugoslaviju". Stipetić je napisao da "prema Ćosiću, Tito je Hrvatima 'dao Istru, otjerao vas Talijane, zauzeo Zadar'. A zatim, ulagujući se talijanskom sugovorniku, Ćosić dodaje: 'Tito je čak govorio kako je i Trst naš' (tj. jugoslavenski). Tako je Ćosić u jednom novinskom razgovoru pokušao obračunati s dvije svoje najveće idiosinkrazije: s Titom i s Hrvatima."

Radovan Stipetić ističe da je sve to dio jedinstvene političke kampanje "od pokušaja izazivanja skandala i međunacionalne mržnje na nedavnoj proslavi 600-godišnjice kosovske bitke kod Knina, do izmišljotina o tobožnjim nasiljima nad turistima iz Srbije duž hrvatske obale Jadrana, do poziva akademika SANU Antonija Isakovića na izdvajanje Baranje iz teritorija SR Hrvatske..." Cilj te kampanje, tvrdi Stipetić, jest "destabilizirati SR Hrvatsku kao društveno-političku zajednicu ravnopravnih građana i prikazati Hrvate kao genocidne zatornike srpstva."

Obzirom na neslobodni režim koji je tada vladao u Hrvatskoj, Stipetić nije smio reći da je to zapravo nastavak onoga što su Srbi radili 1941., kad su već prije hrvatsko-srpskoga sukoba pozivali Talijane, Mussolinijeve fašiste, da pripoje "srpske krajeve" Italiji, u čemu su se posebno isticali kninski četnici pod vodstvom bivšeg radikalnog narodnog poslanika dr. Nika Novakovića Longa. Unatoč tadašnjih ograničenja u tisku, Stipetić je uspio prikazati srž te protuhrvatske kampanje:

"Cjelovitom analizom čak bi se uvidjelo kako ove

recentne ludosti imaju svoje davno i duboko korijenje od 'Načertanija' srbijanskog ministra vanjskih poslova Ilije Garašanina koji je prije poldrug stoljeća vidio južnoslavensku zajednicu tek kao prošireni posjed hegemonističke Srbije, do ideje jugoslavenskog kralja Aleksandra I. o 'amputaciji' Hrvatske (pri čemu bi ona bila svedena na sićušne **reliquiae reliquiarum** iz doba otomanskih prijetnji) do sličnih ideja Draže Mihajlovića (ali potkrepljivanih koljačkim nožem), do izmišljotina iz memoranduma SANU o protusrpskoj genocidnosti Hrvata koje se izmišljotine sada 'razrađuju' i obogaćuju lažima, podvalama i ujdurmama na svim razinama propagandnog rata — od štampe koja je posve zaboravila etička načela profesije do akademika... Upravo smo ocrtali kakvih."

U **Večernjem listu** [12] pak piše Branko Tuđen pod naslovom "Memorandum na djelu": "Svaka politika, pa i hrvatska, zaslužuje prijekore, osobito ako griješi, ali ono što se posljednjih dana i tjedana čulo daleko je od te vrste kritike. To je prava hajka na narod i republiku u kojoj on ostvaruje svoja suverena povijesna prava."

Osvrćujući se na Ćosićev intervju u **Il Tempo** u pitanju Istre, Zadra i otoka, Tuđen piše da "Ćosić ne priznaje te krajeve hrvatskim teritorijem, pa tako ni jugoslavenskim, a s druge strane on priziva na ponovno otvaranje jadranskog pitanja i pridobijanje dijela talijanske javnosti za svoje ciljeve. Ako se zna što i kako Ćosić govori o Jugoslaviji i koliko mu je privlačna ideja o velikoj Srbiji, shvatljiva je i ta njegova poruka Talijanima. Ako je dakle Ćosić za veliku Srbiju, logično je da mu je svejedno za 'tamo nekakvu Istru i dijelove Dalmacije'. Pogotovo u slučaju da u zamjenu dobije podršku za velikosrpski politički projekt."

"Oni koji kažu da stvari ne treba dramatizirati," piše B. Tuđen u daljnjem dijelu svoje raščlambe, "vjerojatno se pozivaju na razboritost koje je, na žalost, sve manje. Ako Dobrica Ćosić ponavlja već jednom doživljeno: priziva Talijane da bi zaplašio i omekšao Hrvatsku i prisilio je na Ustav 'po mjeri Memoranduma' (tako je činio i kralj Aleksandar prije rata), zastrašujući

---

[12] Citiramo po Slobodnoj Dalmaciji od 5.IX.1989.

je rječnik kojim govori o mržnji. Ćosić kaže 'branimo se netrpeljivošću i mržnjom', dakle on priznaje da mrzi, odgovarajući tako na vlastitu hipotezu da njegov narod mrze drugi."

Ovaj kult mržnje prema Hrvatima, koji je tada izbijao iz javnih nastupa i spisa ideologa i sljedbenika skupine oko Memoranduma SANU, šokirao je i neke srpske krugove koji su osjećali opasnost od takve politike raspirivanja protuhrvatske mržnje među Srbima.

"(. . .) Ono što posle protestne večeri u Francuskoj 7, ipak ostavlja neke nedoumice i zebnje, jesu pojedina razmišljanja koja položaj Srba u Hrvatskoj objašnjavaju i tumače isključivo preko, manje ili više neprikrivene teze o genocidnosti čitavog hrvatskog naroda i njegove mržnje prema Srbima 'svom dubinom slovenske duše' ", pišu Večernje novosti [13] poslije književne večeri u Francuskoj 7. "Tako su se, da bi se opravdale tvrdnje o današnjem kulturnom genocidu uperenom na Srbe u Hrvatskoj, povremeno okretale prastare ploče (ništa lakše od toga) i iz nekadašnjeg kulturnog i političkog miljea izvlače 'pouzdani' dokazi o kontinuitetu hrvatske politike od prošlog veka, preko 'endehazije', do danas. . ."

Na temelju tih pojava zaključuje list **Večernje Novosti** u tom osvrtu:

"Takvo pozivanje na istoriju nikako ne može biti u funkciji osvešćivanja, već pre obesvešćivanja sopstvenog naroda. Umesto objektivnog preispitivanja svih nesporazuma i nedorečenosti koji sadašnji položaj Srba u Hrvatskoj objektivno nameće, ovakvim bekstvom unazad vraćamo se zapravo u atmosferu i netrpeljivosti koji su naše prostore krasili još u vreme donošenja Vidovdanskog ustava."

Pobijedili su, međutim, u Srbiji Ćosić i oni koji nisu dopustili demokratizaciju javnog života i normalno suživljavanje Srba u Hrvatskoj s tamošnjim većinskim hrvatskim narodom, nego su nastojali iskoristiti srpsku narodnu skupinu da po riječima Svetozara Pribićevića učine Hrvate "manjima od makova zrna", kako bi održali svoju kolonijalnu vlast

[13] Idem.

nad Hrvatskom ili, ako to ne bi bilo izvedivo, "amputirali" od nje dijelove za izgrađivanje Velike Srbije. Rezultat je bio kninska pobuna ljudi koji, iako objektivno sigurni u svojim ljudskim i narodnim pravima u novoj Republici Hrvatskoj, subjektivno su se osjećali ugroženima, jer su tako bili uslovljeni sustavnom protuhrvatskom propagandom beogradskih intelektualnih krugova.

III.

Pobuna u Kninu i stvaranje Kninske krajine predstavlja novu fazu u sustavnom uništavanju Hrvatske koje Beograd provodi od 1918., a kojemu je najsnažniji polet dao Tito kad je proglasio bosansko-hercegovačke muslimane posebnim, muslimanskim narodom, čime je razbio hrvatski etnikum i omogućio Srbima da se ne moraju sukobiti s jednom Hrvatskom koja bi geografski i po pučanstvu bila podjednako jaka kao Srbija. U ime "bratstva i jedinstva" jugoslavenskih naroda i narodnosti Tito je zaustavio prirodni proces hrvatske integracije koji je započeo posjetom bosanskih begova dr. Anti Starčeviću. Vremensko podudaranje ovog Titovog poteza s pojavom muslimanskog fundamentalizma na Bliskom istoku olakšalo je podjelu hrvatskog povijesnog područja, te se danas samo Hrvati iz Republike Hrvatske, kao međunarodno priznati etnički subjekt, mogu suprotstaviti ostvarenju Velike Srbije, dok Bosna i Hercegovina pod vodstvom dr. Alije Izetbegovića stoji po strani u nadi da će ju mimoići ta gorka čaša, unatoč očitih priprema vodećih Srba u Bosni da sustav srpskih krajina, kao sredstvo za smekšavanje otpora "prisajedinjenju" Srbiji, primijene i u Bosni.

Republika Hrvatska obasiže 56.538 km^2 u svojim službenim granicama ustanovljenim nakon uspostave druge Jugoslavije. Prema popisu pučanstva godine 1991. ima (u okruglim brojevima) 4.760.000 stanovnika, i to 3.708.000 Hrvata, 581.000 Srba, dok 471.000 otpada na druge narodnosti.

Glavna tri područja koja su Srbi u prvi mah pokušali ustrojiti kao autonomne oblasti, a zatim pripojiti Republici Srbiji, imaju slijedeće značajke:

Oblast	Područje u km²	Pučanstvo u tisućama Ukupno	Hrvati	Srbi
Krajina (Knin)	5.000	117	24	89
Kordun - Banija	2.097	77	18	55
Istočna Slavonija i Baranja	4.251	450	291	92
Ukupno	11.348	644	333	236

Amputacija ovih oblasti predstavljala bi za Hrvatsku gubitak od 20,1 % njenoga područja i 333.000 Hrvata, da bi se 236.000 stanovnika srpske narodnosti moglo priključiti Srbiji, koja bi za njihovo uključivanje trebala progutati daljnje dijelove Hrvatske s hrvatskom većinom ili velike dijelove Republike Bosne i Hercegovine, kako bi ostvarila potrebni teritorijalni kontinuitet. U pretpostavci da bi se Hrvatskoj oduzelo samo ove tri samovoljno i protupovijesno zaokružene oblasti, ostalo bi u preostaloj Hrvatskoj još uvijek 344.000 stanovnika srpske narodnosti.

Zahtjev Srbije da se Baranja, zapadni Srijem i istočna Slavonija odcijepe od Hrvatske i od njih stvori posebna srpska autonomna oblast kao prelazni oblik "prisajedinjenju" Srbiji predstavlja čisti oblik otimanja tuđe zemlje, budući da je u tom kraju odnos između Hrvata i Srba 3:1. Istočnu granicu Hrvatske nisu odredili Hrvati nego Beograd nakon poraza Nezavisne Države Hrvatske. Zato je punim pravom Milovan Đilas, poslije rata prvi čovjek do Tita i jedan od najvećih progonitelja Hrvata (koji se kasnije pretvorio u "jugoslavenskog disidenta"), mogao reći:

"Mene srpski nacionalisti povremeno prozivaju zbog tih granica. Pri povlačenju granica mi smo se služili etničkim načelom. Pri tome moram reći da smo u obzir uzimali samo Srbe i Hrvate, Mađare nismo. Te su granice poštene. U Baranji su pretežno Hrvati; Ilok je doduše slijepo crijevo, ali je i tamo bila većina Hrvata. Sela oko Vukovara jesu nastanjena Srbima, no grad je bio pretežno hrvatski." [14]

Nelogičnost zahtjeva odlučenih u Srbu 25. srpnja 1990. zapazili su i neki Srbi u Beogradu prije nego što se je knin-

[14] Večernji list, 12.VII.1991., intervju vodio B. Tuđen.

ska pobuna pretvorila u oružani ustanak. Dok još nije došlo do otvorene agresije JNA protiv Republike Hrvatske, za vrijeme tajnih i manje tajnih pregovora između Tuđmana i Miloševića — nakon sloma pregovora Tuđman-Rašković — napisala je Vesna Knežević za Radio Beograd [15] zanimljivu raščlambu pod naslovom "Kakav hrvatsko-srpski mir?" u kojoj kaže:

"Srba u Hrvatskoj ima 530 hiljada, što čini oko 11 odsto stanovništva te Republike. Prvi sledeći popis (koji se stvarno održao nekoliko mjeseci kasnije, primj. I.K.) verovatno će povećati postotak Srba, a smanjiti postotak Jugoslavena. Ali kada bi se ta prognoza u potpunosti ispunila, srpski narod ostaje manjinski narod, nepoverljiv prema novoj hrvatskoj vlasti, nesiguran u putove koji ga vode do ostvarenja želja koje ni on sam nije do kraja definisao."

U nastavku svoje raščlambe Vesna Knežević upozorava na posljedice izdvajanja hrvatskih krajeva u kojima Srbi žive u kompaktnijim skupinama.

"Kad bi se na tom mestu i formirala Zapadna Srbija, u kakvoj bi se poziciji našli ostali etnički Srbi u Hrvatskoj? Nju bi, određivalo neraspoloženje hrvatske vlasti što je stabilnost kupila prodajom hrvatske državne teritorije. . ."

Kneževićka, osim toga, upozorava i na mogućnosti napretka Srba koji bi ostali u Hrvatskoj izvan te zapadne Srbije.

"Ko bi tada imao moralno pravo da proziva Hrvatsku što bi sve glavne nacionalne raspodele zatvorila na 3, 4 ili 5 odsto, prihvatajući dijalog samo preko međunarodnih pravnih akata o zaštiti manjina?"

Gledajući pak na priključivanje tih krajeva Republici Srbiji, Vesna Knežević ističe:

"Srbija bi, opet, sa zapadnom Srbijom dobila jedan privredno nerazvijeni kraj, sa stanovništvom sa kojim će imati otežanu komunikaciju jer se radi o kulturološki drugačijem tipu, i koje se neće lako pomiriti sa tim da ima drugorazrednu poziciju u odnosu na Srbe i Srbiju."

Međutim, sjeme grandomanije i mržnje što su posijali

[15] Večernji list, 9.VIII.1990.

tijekom osamdesetih godina članovi Srpske akademije nauka i umetnosti već je bilo niklo i daljnji se razvitak mogao predvidjeti.

Nakon što je dr. Milan Babić izuzeo kninsku općinu ispod vlasti Republike Hrvatske, u čemu je zadobio punu pomoć JNA koja je 17. kolovoza 1990. sa svoja dva "Miga" prisilila helikoptere hrvatskog MUP-a, što su trebali dovesti policijska pojačanja u Knin, da se vrate u Zagreb, pobuna je svjesno išla za zaoštravanjem srpsko-hrvatskog sukoba. Valja imati u vidu da tada nijedan Srbin nije bio ni progonjen ni ranjen i da su i nadalje stanice milicije u Lici i sjevernoj Dalmaciji imale pedeset pa i do sedamdeset posto službenika srpske narodnosti. Primjenjivala se je dosljedno izjava dr. Tuđmana dana prije nego što je bio izabran predsjednikom republike: "Nikakvog revanšizma neće biti! Možemo to i jamčiti jer smo svjesni da su svi ti ljudi bili, zapravo, slijepo oruđe u rukama kreatora takve (tj. protuhrvatske, primj. I.K.) politike."[16]

Zato je srpski referendum u Krajini bio izazov Srba protiv hrvatske vlasti a ne reakcija na progone ili zapostavljanja. Na tom referendumu pučanstvo hrvatske narodnosti koje je živjelo u tim krajevima nije smjelo sudjelovati — isto kao što većinski Hrvati godinu dana kasnije nisu smjeli sudjelovati na referendumu u Iloku nakon što ga je "oslobodila" JNA, tako da je manjinsko srpsko pučanstvo moglo jednoglasno, bez popisa glasača, odlučiti da se Ilok pripoji Republici Srbiji. Referendum je bio rušenje autoriteta hrvatske vlade i pokušaj da se izazove hrvatsko-srpski oružani sukob, kako bi kninski Srbi mogli pozvati u pomoć Srbe iz Srbije, onako kao što su to učinili 1941. kad su se oslanjali na talijanske fašiste u rušenju mjesne hrvatske vlasti. Strani promatrači uočili su tu igru.

> "U jugoslavenskoj republici Hrvatskoj", javili su tada u zajedničkoj vijesti novinske agencije Reuters i UP, "Srbi su otkazali poslušnost vlastima i glasovali su na referendumu za autonomiju, što je pojačalo nacionalne napetosti i dovelo do ozbiljnog gubitka kredibiliteta nacionalističkog predsjednika republike (dr.

[16] **Danas**, 1.V.1990., intervju s dr. Franjom Tuđmanom vodio Marinko Čulić.

> Tuđmana, primj. I.K.) i gurnulo zemlju bliže građanskom ratu. (...) Referendum je podgrijao povijesnu napetost između Srba i Hrvata, čije su suprotnosti potencijalno najopasniji problem s kojim se suočava Jugoslavija. Njihovi su odnosi oduvijek bili temelj svake vlasti u toj višenarodnoj državi, ali su se ubrzo pogoršali otkako je u svibnju Hrvatska odbacila komunističku vlast."[17]

Ovo svjesno izazivanje sukoba nastavilo se nesmanjenom žestinom. Vođe kninske pobune, u kojoj se nekoliko zaostalih općina pokušavaju proglasiti suverenom državom (pridjev "autonomni" samo je privremeni privid dok se ne ojačaju) nisu se zadovoljili time što su prisilili svoga formalnog prvaka, prof. dr. Jovana Raškovića, da prekine pregovore s hrvatskom vladom za definiranje državnopravnog položaja srpske narodne skupine u Hrvatskoj, nego su na svakom koraku nastojali zatrovati srpsko-hrvatske odnose.

Na Svesrpskom saboru održanom 13. listopada 1990. u Banjaluci Petar Štikovac, predstavnik SDS iz Knina, pozdravljen skandiranjem "Idemo u Knin", govori prisutnima da su Srbi u Kninu "kadri na strašnom mjestu postojati", da bi na kraju pozvao na rušenje "hrvatske banana-države".[18]

Vrhunac izazivanja na tom saboru došao je međutim od stvarnih vođa i ideologa srpske pobune u Kninu, šurjaka Jovana Opačića i dr. Dušana Zelenbabe. Opačić je jasno ocrtao i cilj i sredstva što se je ostvarilo godinu dana kasnije kad je JNA prestala glumiti ulogu neutralne "jugoslavenske" snage u sukobu između Srba i Hrvata. U svojoj harangi Jovan Opačić je rekao:

> "Dolazim iz Kninske krajine, to jest sa barikada na kojima se danas brani čast, ponos i dostojanstvo srpskog naroda. Te barikade jesu najveličanstveniji spomenici koje su potomci naših slavnih predaka podigli u čast srpske sloge i srpske slobode... Želio bih zapitati zašto šuti i što čeka JNA, jer ako ona ne namjerava da brani državni suverenitet i teritorijalno jedinstvo Jugoslavije, onda ta armija nije ni narodna, ni jugoslovenska, već armija izdaje... Ukoliko se Hrvatska iz-

[17] **Buenos Aires Herald**, 20.VIII.1990.

[18] Nedim Sarač: Rušenje Bosne — srpski migovi i srpski orlovi. **Nedjelja**, 21.X.1990 (izdaje sarajevsko **Oslobođenje**).

dvoji iz Jugoslavije, tada će Srbi pristupiti stvaranju integralne srpske države, koja bi obuhvatala sav srpski narod i sve srpske pokrajine na Balkanu — od Gorskog kotara do Timočke krajine i od Subotice do Nevesinja i Dubrovnika."

Sa svoje strane, dr. Dušan Zelenbaba nije zaostao. On smatra da "ovaj vaskoliki srpski lijepi narod" nema potrebu "da zagovara nekakvu federativnu Jugoslaviju" nego "da gradi srpsku jedinstvenu nacionalnu državu".

"Ja lično, poštovana gospodo," nastavio je dr. Zelenbaba, "mogu reći da nemam ništa protiv da se ta zajednička i jedinstvena srpska država zove Jugoslavija, ali ne prihvatam da se stvara nekakva istočna i nekakva zapadna Srbija. Ja sam za jedinstvenu srpsku državu... Ja sa ove govornice pozivam hrvatski narod da sruši ustašku vlast, jerbo ćemo je srušiti mi Srbi, a budemo li je srušili mi Srbi, Hrvatska kao država neće postojati narednih devet stotina godina."

"Knin se održao pred Hitlerom i ustašama," nastavio je dr. Zelenbaba zaboravivši na prisnu suradnju vođe kninskih četnika dr. Nika Novakovića Longa s talijanskim fašistima i njegov poziv da se Dalmacija, prema Londonskom ugovoru od 1915., treba pripojiti Italiji, "a održat će se i ovoj današnjoj ustaškoj fukari barem dvanaest sati, dok ne stignu srpske oslobodilačke jedinice... Ja sam siguran da mi na Balkanu možemo uz minimum žrtava stvoriti jedinstvenu državu, iz jednostavnog razloga što sa Srbima na ovim prostorima bez svjetskog rata nema ko ratovati do ženske, a s njima znamo što radimo." [19]

Hrvatska je vlada pokazala pohvalnu suzdržljivost prema svim tim izazovima, pa i onda kad su kninski pobunjenici silom prekidali promet. Znala je da JNA pomaže pobunjenike i da čeka potrebni povod da se svom snagom baci na Republiku Hrvatsku i uz odobrenje prikrivenih komunista na Zapadu sruši "ustašku fukaru "u Zagrebu, bez obzira što među njima nema ni jednoga ustaše nego su gotovo svi vodeći ljudi potekli iz jugoslavenskih i partizanskih redova. No

19 Iz istoga prikaza Nedima Sarača.

poznata je stvar da komunisti, a JNA je još uvijek ideološki staljinistička organizacija, više mrze disidente, tj. komuniste koji su uvidjeli da je komunizam utopija, nego li one koji su uvijek odbijali komunizam i da i nadalje u raspravama provodi staljinističko etiketiranje protivnika.

Kninska krajina, dakle, nije nastala za obranu Srba od Hrvata, nego kao ofenziva Srba u procesu rušenja Republike Hrvatske. Usput, vodstvo te Krajine sprema se već mjesecima na referendum pod nadzorom Europske zajednice time što čisti svoje područje od starosjedilačkog hrvatskog pučanstva, koje pod četničkim i armijskim pritiskom bježi ostavljajući svoje domove i svoju sirotinju "ugroženim" Srbima. Značajan i tragičan je slučaj Kijeva, najvećeg hrvatskog sela kninske općine. Ministarstvo unutrašnjih poslova SAP Krajine uputilo je pismo Policijskoj postaji Kijevo u kojemu govori o "nemogućnosti zajedničkog življenja (tj. Srba i Hrvata, primj. I. K.) na našim, srpskim teritorijama srpske autonomne oblasti Krajina".

> "Na području općine Knin u selu Kijevo nalazi se vaša policijska postaja. Ovim ultimatumom vas upozoravamo, da ćemo, ukoliko se vaša policija iz ovog sela ne povuče u roku od 48 sati, računajući od sata prijema ultimatuma, napasti policijsku postaju našim snagama u vrijeme koje nam bude odgovaralo. Također upozoravamo stanovništvo Kijeva, da se na vrijeme skloni na sigurna mjesta da ne bi došlo do njegova stradanja." [20]

Valja istaknuti da hrvatska policijska stanica nije napadala susjedna srpska sela nego je branila hrvatsko selo od četničkih napadaja. Nekoliko dana kasnije došlo je do srpskog napadaja. "Jedinice savezne vojske, uz potporu tenkova i aviona kao i srpskih milicionara, osvojile su selo Kijevo, uporište Hrvatske u samovoljno proglašenoj srpskoj autonomnoj oblasti Krajina", javila je američka novinska agencija AP s nadnevkom Beograd 27.VIII.1991. [21] Jedino još postojeće hrvatsko selo u općini Knin nisu osvojili kninski četnici nego ga je uništila jugoslavenska armija tenkovima i avionima i rastjerala je svo pučanstvo koje se je moralo sklo-

20 **Hrvatski vjesnik** (Melbourne), 23.VIII.1991.
21 **La Nación** (Buenos Aires), 28.VIII.1991.

niti u Šibenik. "Ugroženo" srpstvo je pokazalo još jedanput što razumijeva pod mirnim suživljavanjem Srba i Hrvata, a JNA je potvrdila ono što su svi znali — osim diplomata Europske zajednice — da joj je jedina funkcija uništavanje Republike Hrvatske i ostvarenje Velike Srbije pod jugoslavenskim imenom i po mogućnosti uz uspostavu komunističkog sustava.

IV.

Dok su Srbi, četnici i komunisti, izazivali Republiku Hrvatsku da bi što prije došlo do oružanih sukoba između Hrvata i Srba, što bi onda preko prijatelja Jugoslavije na Zapadu mogli upotrijebiti za frontalni napad na Hrvatsku da spase "ugroženo srpstvo", hrvatski mjerodavni čimbenici dosljedno su izgrađivali politička i pravna jamstva za slobodan politički život i kulturni razvitak srpske narodne skupine u Hrvatskoj.

Još prije svoga izbora za predsjednika republike, dr. Franjo Tuđman je u svom poznatom intervjuu koji je objavljen pod naslovom "Jamčim, revanšizma neće biti"[22] postavio demokratski ispravno načelo, "da smo protiv svake isključivosti, protiv svakog šovinizma, da ćemo jamčiti ne samo formalnopravno nego i u stvarnosti sva građanska i etnička prava. Mogu sa zadovoljstvom reći da jedan broj Srba to shvaća pa smo imali pojava da su pred izbore u skupinama pristupali HDZ-u, a ima i slučajeva da su cijela sela glasovala za HDZ. To je znak da i među srpskim pučanstvom u Hrvatskoj ima razumijevanja da je HDZ hrvatska, ali i demokratska, i da jedino ona može osigurati istinska ljudska, pa i nacionalna prava. Eto, među mnoštvom brzojava stigao je i onaj Sime Dubajića."

Iako je u toj izjavi bio jak stranački ton — što je razumljivo, budući da je intervju dan i objavljen između prvog i drugog izbornog kruga — bit poruke je jasna. Tuđman odbija politiku "koja stvara razdor između hrvatskog i srpskog pučanstva" i želi "stvoriti normalne prilike u kojima će sastav službi odgovarati sastavu pučanstva", ali ne po nacionalnom ključu nego po "normalnim demokratskim prilikama, za normalni život svih građana. Prema tome za sustav u kojem nitko ne treba biti deprivilegiran, ali ni povlašten". Posebno je osudio ekstremizam i istaknuo je: "U svakom slučaju mi nećemo tražiti nikakvo iseljavanje, a pogotovo (ne) protjerivanje srpskog pučanstva. To jamčim."

[22] Vidi bilješku 16.

Unatoč tome, glavni ljudi među Srbima u Hrvatskoj nisu prihvatili tu pruženu ruku. Prvi javni znak da Srbi ne žele nikakav dijalog s Hrvatima nego da se namjeravaju od njih odvojiti, dao je srpsko-pravoslavni mitropolit zagrebačko-ljubljanski gospodin Jovan Pavlović koji je, pozvan na svečanu prvu sjednicu novoizabranog Sabora Republike Hrvatske, da uz ostale vjerske velikodostojanstvenike bude prisutan izboru predsjednika republike, odbio poziv s očitom namjerom da produbi jaz između Srba i Hrvata u Hrvatskoj, i to u vrijeme dok Hrvati još nisu imali nikakvu vlast i kad je veći dio upravnog i policijskog osoblja bio srpske narodnosti, dakle kad se nije moglo govoriti ni o zapostavljanju ni o progonima srpskog pučanstva.

Mitropolit gospodin Jovan nije bio osamljen u odbijanju pružene ruke, nego je samo zaoštrio stav odvajanja Srba u Hrvatskoj od hrvatske većine, koji je nastao prije izbora dr. Tuđmana za predsjednika republike. Tada je prof. dr. Jovan Rašković, predsjednik Srpske demokratske stranke, odbio Tuđmanovu ponudu da uz njega preuzme vlast kao potpredsjednik republike i time stvarno, a ne samo formalno, kao zastupnik Srba uzme učešće u njoj. Uz postojeći blok srpskih narodnih zastupnika u Saboru koji su bili izabrani na listi Saveza komunista Hrvatske-Stranke demokratskih promjena i koji je bio daleko brojniji od zastupnika srpske desnice kojoj je pripadao dr. Rašković, Srbima je tada bio otvoren put da budu dio vlasti u Hrvatskoj, a ne opozicija ili manjina koja bi se morala boriti za svoja temeljna prava.

Nije potrebno idealizirati hrvatsku stranu u onim prvim mjesecima nove vladavine. Euforija i neiskusnost otežavale su izgradnju struktura vlasti, a pogotovo temeljnih zakonskih propisa i ustava. Ipak, unatoč kninske pobune i utjecaja ostataka komunističke vlasti koji su se uvukli u novu hrvatsku vlast, nije došlo do izazivanja Srba ni napadaja na njih, a još manje do nepravednih propisa u novom Ustavu,

u kojemu je poglavlje III. o temeljnim slobodama i pravima čovjeka i građanina izrađeno u skladu s najnaprednijim međunarodnim konvencijama.

Tako članak 14. Ustava Republike Hrvatske od 22. prosinca 1990. glasi:

"Građani Republike Hrvatske imaju sva prava i slobode, neovisno o njihovoj rasi, boji kože, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, obrazovanju, društvenom položaju ili drugim osobinama.

Svi su pred zakonom jednaki."

A članak 18. određuje:

"U Republici Hrvatskoj ravnopravni su pripadnici svih naroda i manjina.

Pripadnicima svih naroda i manjina jamči se sloboda izražavanja narodnosne pripadnosti, slobodno služenje svojim jezikom i pismom i kulturna autonomija."

Prema tome nije opravdan kasniji zahtjev diplomata Europske zajednice da bi se ustavnim propisima osigurala ljudska prava pojedinaca i nacionalna prava onih koji ne pripadaju većinskom, hrvatskom narodu, pri čemu su mislili uglavnom na Srbe. Ova su prava osigurana u donijetom Ustavu. Možda su se neke formulacije mogle pojačati uzevši u obzir osjetljivost Srba u Hrvatskoj, koji su bili povrijeđeni gubitkom povlaštenog položaja što su uživali u Titovoj Jugoslaviji. Njima se izjednačivanje s položajem Hrvata i pripadnika drugih narodnosti pričinjavalo kao progon — jer povlašteni slojevi teško pristaju na gubitak prednosti.

S hrvatske strane bilo je dosta pogrešnih procjena kao, na primjer, nepoznavanje stvarnog utjecaja prof. dr. Raškovića na formuliranje srpske politike. Pokazalo se je, naime, da Rašković nikoga ne vodi nego da konce vuku drugi, a da je on samo slab političar i tašt čovjek kojemu je stalo do povlađivanja a ne do vodstva svojega naroda. Ipak, unatoč te negativne ocjene dr. Raškovića kao političara, smatramo da nije bilo korektno objaviti bilješke njegova razgovora s predsjednikom Tuđmanom. Iako u tim bilješkama nema ništa što bi politički kompromitiralo bilo dr. Raškovića bilo dr. Tuđmana, ova indiskrecija otežava daljnje povjerljive razgovore između Srba i Hrvata koji će biti potrebni da se

okonča rat. U ovakve pogrešne procjene moglo bi se uključiti i pokušaje dodira sa Slobodanom Miloševićem umjesto da se otvore kanali s Vukom Draškovićem, što je moglo dovesti do novih pogleda na mogući hrvatsko-srpski sporazum izvan dosadašnjih jugoslavenskih političkih shema koje predstavljaju, u dvije različite varijante, Milošević i Kadijević. Za ove propuste i promašaje trebali bi snositi političku odgovornost tadašnji politički savjetnici predsjednika Tuđmana, koji nisu dovoljno proučili ljudske i političke momente, što je glavna uloga savjetnika i stručnjaka u državama u kojima vlada izrazito predsjednički sustav, kao što je to slučaj u hrvatskom ustavu od 22. prosinca 1990., u kojemu takvi predsjednički savjetnici imaju važniju ulogu u formuliranju politike nego izabrani narodni zastupnici.

Ni saborska većina u onom razdoblju hrvatske politike nije rado slušala prijedloge Hrvata izvan svoje stranke, te je zadržala centralističku državu koju su uveli komunisti. Poznato je da je među vodećim komunistima u SR Hrvatskoj bio veoma jak utjecaj prečanskih Srba i da su njihovi prvaci nametnuli taj upravni model u Hrvatskoj, stvarajući odviše moćne općine bez upravnih tijela srednjega stupnja, jer im je takav sustav omogućio da bolje obuzdaju hrvatsku većinu. Nova saborska većina pogriješila je što se nije odmah posvetila stvaranju novih, srednjih upravnih tijela po uzoru na tradicionalne županije u banskoj Hrvatskoj prije 1918., po mogućnosti s istim granicama, da bi se izbjegli prigovori da Hrvatska želi zapostaviti Srbe novom upravnom podjelom. Stare su županije bile ustrojene i njihove međe utvrđene od mađaronskih upravnih vlasti u tadašnjoj Trojednici, u kojima su Srbi, kao podban Jovan Živković, imali veći utjecaj negoli Hrvati koji su, nakon Kvaternikove bune, bili uglavnom u opoziciji, a pravaši osim toga politički proskribirani. Dakle, u Republici Hrvatskoj ustavna su jamstva od početka bila ispravna i samo je nedostajala upravna reorganizacija da odstrani centralizam komunističkog razdoblja koji je mogao smetati Srbe nakon što su 30. svibnja 1990. izgubili povlašteni položaj koji su do tada uživali.

Načelni stavovi vrhovnih hrvatskih vlasti u pogledu Srba bili su i nakon početka srpske bune u Kninu ispravni te je dovoljno pročitati izlaganje dr. Franje Tuđmana u Saboru

dne 30. svibnja 1991., prigodom prve godišnjice preuzimanja vlasti, u kojemu je rekao:

"Referendumska nas odluka obvezuje da u stvarnosti osiguramo kulturnu autonomiju i sva građanska prava Srbima i pripadnicima svih drugih nacionalnosti. Pri ostvarenju ovoga demokratskoga načela pridržavat ćemo se dosljedno duha i slova Ustava Republike Hrvatske, te svih međunarodnih konvencija koje jamče drugim nacionalnostima ljudska i građanska prava i pravo na lokalnu samoupravu."[23]

U Deklaraciji o uspostavi suverene i samostalne Republike Hrvatske, koju je izglasao Sabor 25. lipnja 1991., u odsjeku III, stavke 2. i 3., ponovno se potvrđuju jamstva dana Srbima i drugim narodnostima u Hrvatskoj:

"Republika Hrvatska jamči Srbima u Hrvatskoj i svim nacionalnim manjinama koje žive na njezinu tlu poštivanje svih ljudskih i građanskih prava, a osobito slobodu izražavanja i njegovanja nacionalnog jezika i kulture, kao i političkog organiziranja.

Republika Hrvatska štiti prava i interese svojih državljana bez obzira na vjersku, etničku i rasnu pripadnost."[24]

U skladu s ustavnim obvezama, Sabor Republike Hrvatske izradio je Nacrt polazišta o ostvarivanju kulturne autonomije, lokalne uprave i samouprave i proporcionalnog sudjelovanja u vlasti srpske nacionalnosti u Republici Hrvatskoj, te je 24.VII. poslao poziv svim strankama registriranim u Hrvatskoj da pošalju svoje predstavnike na sastanak sazvan za dan 30. istog mjeseca u zgradi Sabora, da bi se raspravljalo o tom Nacrtu. U ime Hrvatske republikanske zajednice na ovom je sastanku bio prisutan njezin predsjednik, prof. Kazimir Katalinić, koji je predao obrazloženi osvrt na navedeni nacrt i sudjelovao u usmenoj raspravi o toj temi. U skladu sa svojim programom, HRZ je istaknula potrebu stvaranja snažnih županija, jer "takve snažne županije približavaju vlast narodu, što je ideal slobodarskog poretka. Osim toga omogućavaju da se vlast prilagodi gospodarskim, prometnim, kulturnim i

[23] **Večernji list** od 31.V.1991.

[24] **Nezavisna Država Hrvatska** (mjesečnik), Toronto, Kanada, srpanj 1991.

narodnim (nacionalnim) značajkama i posebnostima dijelova zajedničke države, što svakako dovodi do usklađivanja interesa pojedinih krajeva i pojedinih narodnih skupina s interesima cjelokupne narodne zajednice."[25]

U tom pogledu, nakon što ovom pitanju nije posvećivala punu važnost dosta dugo vremena, vladajuća stranka se, po svemu sudeći, odlučila i na velike ustupke, manje iz načelnih razloga, a više pod pritiskom ratnih prilika, što se vidi iz izvješća koje je dopisnik britanske novinske agencije Reuters u Zagrebu, Richard Meares, poslao 31. srpnja 1991., te koje glasi:

"Jugoslavenska secesionistička republika Hrvatska, tražeći načine da bi okončala borbe sa svojom srpskom manjinom, izjavila je u srijedu (tj. 31.VII.1991., primj. I.K.) da je spremna raspraviti davanje autonomne oblasti Srbima.

Hrvatski prvaci izjavili su da su izradili plan koji bi Srbima dao službenu vlast nad sudovima, lokalnom upravom i njihovom vlastitom policijom unutar autonomne oblasti. (...)

'Predlažemo autonomno područje kao što je Katalonija u Španjolskoj', izjavio je novinarima u hrvatskom glavnom gradu Zagrebu savjetnik hrvatskog predsjednika Zvonko Lerotić. 'Ali nećemo razgovarati s teroristima,' rekao je."[26]

Međutim rat se je nastavio i srpski su zahtjevi sveudilj rasli, te o kulturnoj autonomiji i mjesnoj samoupravi više nisu ni govorili, nego su jednostavno zahtijevali dijelove Re-

[25] Cijeli tekst ovoga podneska objavljen je u **Republici Hrvatskoj** br. 174., str. 61-72. U istom broju objavljen je i stranački program HRZ-e na str. 46-60, koji u točki 15 (Srbi u Hrvatskoj i prava narodnih manjina) predlaže: "Hrvatski državljani srpske narodnosti trebaju biti u svakom pogledu ravnopravni s državljanima hrvatske narodnosti, te imaju pravo čuvati i razvijati svoju narodnu, kulturnu i vjersku posebnost u okviru svojih slobodno ustrojenih ustanova. Trebaju uživati punu zaštitu zakona kao posebna narodna skupina, a kao državljani Hrvatske imaju pristup u sve službe, državne ili privatne, i mogućnost doći na sve položaje." Ova je točka prenijeta u cijelosti iz Načela Hrvatske republikanske stranke (stvorene u emigraciji) objavljenih u našem časopisu br. 169, srpanj 1990., str. 46-63.

[26] Depeša 291 agencije Reuters od 31.VII.1991.

publike Hrvatske i povezivanje pojedinih srpskih otoka u jedno ili dva područja zauzimanjem drugih dijelova Hrvatske u kojima su neznatna manjina. Povremeno su se odricali takvih amputacija, da bi zadobili na vremenu, kad bi im se Europska zajednica zaprijetila priznavanjem nezavisnosti Slovenije i Hrvatske. Takav taktički uzmak možemo vidjeti i u jednoj vijesti iz Beograda od 31. listopada 1991., u kojoj njemačka agencija DPA javlja:

"Predsjednik Srbije Slobodan Milošević pristao je povući svoj zahtjev na područja u kojima živi srpska manjina (u Hrvatskoj) i Bosni i Hercegovini.

U komunikeju objavljenom danas u Beogradu Milošević je razjasnio da Srbi mogu i nadalje pripadati Hrvatskoj ili Bosni i Hercegovini, ako im ove republike budu dale pravo na donošenje zakona uz široku autonomiju.

Odluka je objavljena nekoliko sati prije ultimatuma koji je dala Europska zajednica i u kojemu se zahtijeva da Srbija prihvati prije utorka zadnji nacrt za budućnost Jugoslavije."

Nije jasno u čemu se bitno razlikuje izdvajanje srpskih dijelova iz ovih republika i njihovo pripajanje Srbiji, što je do sada zahtijevao Milošević, od novog prijedloga da bi ovi dijelovi, uz široku autonomiju, zadobili i punu zakonodavnu vlast, čime bi njihova pripadnost Hrvatskoj odnosno Bosni-Hercegovini bila čisto nominalna dok bi zakonodavnim putom mogli urediti najtješnjije veze sa Srbijom i dovesti do stvarnog ujedinjenja tih područja sa Srbijom. Vjerojatno je novi prijedlog bio samo taktički potez Republike Srbije i Jugoslavenske narodne armije da bi postignule od Europske zajednice produljenje roka za osvajanje hrvatskih područja prije nego što će se ova konačno odlučiti na priznavanje nezavisnosti Hrvatske, da bi internacionalizirala sukob i zaustavila daljnje napredovanje srpskih snaga. Upravo taj novi prijedlog potvrđuje da je amputacija dijelova hrvatskog i vjerojatno bosanskog područja i nadalje cilj srpske agresije protiv Hrvatske, što se vidi iz vijesti o sudbini razorenog Vukovara koji je Armija osvojila i predala Republici Srbiji da njime upravlja.

Izvještavajući o konačnom zauzimanju Vukovara sa strane federalne vojske i o novim zračnim i kopnenim napadajima na primorske dijelove Hrvatske, zajednička vijest agencija Reuters i UP javlja da se čini da "Republika Srbija, koju vode komunisti, vrši velike napore da promijeni etnički sastav u istočnoslavonskoj regiji Hrvatske, stavljajući u pokret svoj 'velikosrpski' plan kojega se boje (Hrvati) naseljavanjem srpskih izbjeglica iz drugih dijelova republike u sela sjeverno od Vukovara iz kojih su istjerani Hrvati."

"Oko 800 Srba dovedeno je omnibusima, kamionima i automobilima iz jednog beogradskog izbjegličkog središta u sela koja leže u baranjskom dijelu Slavonije na obali rijeke Dunav koja tvori granicu između Hrvatske i Srbije (...)

Službenici su izjavili da bi se Srbi trebali naseliti u najmanje 17 napuštenih baranjskih sela čije pučanstvo uključuje nešto Srba i etničkih Mađara, ali je pretežno hrvatsko."[27]

Stalni napadaji na Osijek i Vinkovce, uz napadaje na šokačka sela južno i istočno od Vinkovaca i u Maloj Šokadiji zapadno od Osijeka, dakle u dijelovima gdje Srbi predstavljaju iščezavajuću manjinu, te 550.000 hrvatskih izbjeglica koncem studenog 1991., dokaz su da se radi o sustavnoj akciji Srbije i Armije da "očiste" od Hrvata one krajeve koje žele "prisajediniti" Srbiji, bilo izravno, ako im to dopusti Europska zajednica, bilo stvaranjem srpskih krajina, ako Europa i Sjedinjene Američke Države budu zahtijevale "demokratske oblike" osvajanja. Ovo otvoreno iskorištavanje srpske manjine u Hrvatskoj prava je kopija Hitlerove politike prema Čehoslovačkoj i Poljskoj između 1938. i 1939., koju, nakon oklijevanja Nevillea Chamberlaina i drugih konzervativnih engleskih krugova, većina na Zapadu konačno više nije mogla progutati, što je dovelo do početka II. svjetskog rata.

Ne začuđuje stoga pesimizam Milovana Đilasa, po političkoj tradiciji izrazitog predstavnika srpske ekspanzije, ali po intelektualnoj izgradnji superiornog različitim demagozima kao što su Slobodan Milošević i general Veljko Kadijević.

"Mislim da će Srbi da izgube rat ako ga nastave,

[27] Buenos Aires Herald, 20.XI.1991.

i to će biti prvi rat koji će izgubiti Srbija, posle onoga 1885. godine sa Bugarima — kaže Milovan Đilas u intervjuu beogradskoj **Osmici.** — Saveznici ne mogu biti sa nama, jer mi ne vodimo pravedan rat. Uzimamo teritorije gde Srbi nisu u većini. Ne možemo tvrditi da je Osijek srpski grad, jer je od stopedeset hiljada stanovnika, dvadeset ili trideset hiljada Srba."[28].

V.

Kad se jedanput bude pisala povijest srpsko-hrvatskog rata koji je svom žestinom započeo napadajem Jugoslavenske narodne armije na Republiku Hrvatsku, bit će zanimljivo iznijeti sve pojedinosti koje su dovele do četrnaest službenih prekida vatre i do jednakog broja teških povreda tih prekida sa strane JNA i njenih "neredovitih" vojničkih sastava (tako sada nazivaju novinari četničke skupine, koje uglavnom čiste osvojena ili napadnuta hrvatska područja od domaćeg pučanstva). U miru, povjesničari će kao posebno zanimljiv vid ovoga rata i hrvatskoj strani nametnutih prekida vatre, morati procijeniti ulogu Europske zajednice i naročito njenoga predsjednika po rotaciji, nizozemskog ministra vanjskih poslova gosp. Hansa van den Broeka, koji je prvih mjeseci rata, dok još nije bilo tolikih razaranja i žrtava tako da je postojala veća mogućnost hrvatsko-srpskoga sporazuma, svojim vetom protiv priznavanja Slovenije i Hrvatske onemogućio internacionalizaciju rata i tako doveo do ekstremnih situacija kao što je bila 86-dnevna opsada Vukovara i nasilno iseljivanje hrvatskog pučanstva iz cijelog pojasa od Osijeka do Belog Manastira na sjeveru i Iloka na istoku, do razaranja Dubrovnika i prisilnog iseljivanja hrvatskog pučanstva iz okolice Dubrovnika, do bjesomučnog razaranja Osijeka u svezi s kojim stoji u vijesti agencije Reuters i UP da je gosp. Cyrus Vance bio "vidljivo šokiran zbog razaranja koje je vidio prigodom svoga posjeta u utorak istočnoslavonskom gradu Osijeku",[29] pa do sustavnog, nasilnog iseljivanja hrvatskog pučanstva iz tzv. SAO Krajine, kako u njenom kninskom i južnoličkom tako i u njenom kordunsko-banijskom dijelu.

[28] **Danas,** 12.XI.1991.

[29] **Buenos Aires Herald,** 5.XII.1991.

Ovi događaji nisu bili ni nepoznati ni nepredviđeni. Važnost priznavanja nezavisnosti Hrvatske za uspostavljanje mira i za sprečavanje nasilja bila je opće poznata, i to ne samo Hrvatima ili posebnim stručnjacima, nego javnosti uopće. Za sve te **nepotrebne** ljudske žrtve i materijalne gubitke netko će morati odgovarati, ako već ne pred nekim "nürnberškim" sudom, to bar pred budućim naraštajima.

Rat je tek bio započeo, kad je o takvoj političkoj odgovornosti pisao američki dnevnik **The Washington Times** u svom uvodniku "Slovenija i Hrvatska", objavljenom 8. srpnja 1991.:

> "Sjedinjene Države ne bi smjele održavati **de facto** savez s Beogradom. Naprotiv, naše bi simpatije trebale biti na strani demokrata koji se bore protiv komunista. Bushova vlada očekivala je da će Europska zajednica preuzeti diplomatsko vodstvo u rješavanju ove krize a Njemačka je odvratila EZ (unatoč otpora Francuske) od prvotnog zahtjeva da se održe međunarodne granice. Kohlova vlada sada proučava mogućnost priznavanja Slovenije i Hrvatske, naročito ako Beograd nastavi s nasiljem.
>
> Potrebno je poslati jugoslavenskoj vladi samo jednu jasnu i nedvoumnu poruku: da ne može silom nametnuti svoju volju narodima tih secesionističkih republika. Najjasniji je način za slanje takve poruke da međunarodna zajednica, uključivši Sjedinjene Države, prizna Sloveniju i Hrvatsku. Politika SAD već uzima u obzir mogućnost nezavisnosti za ove dvije (zemlje). Najbolji način da one postignu nezavisnost miroljubivim putom, kako to žele SAD, jest da dođe do priznanja što ranije a ne što kasnije."

Očevidno je da se obrambena politika i suzdržljivost Republike Hrvatske temeljila na takvim procjenama, a najviše na jasno izraženim namjerama Njemačke da priznavanjem nezavisnosti Slovenije i Hrvatske zaustavi srpsku agresiju. Dva mjeseca kasnije, nakon njujorškog predavanja američkog ambasadora u Beogradu, gosp. Warrena Zimmermanna, u kojemu je predložio uspostavu Jugoslavije bez Slovenije, dakle stvarno odobrio dotadašnju politiku koja je dovela do slabljenja Hrvatske, došlo je pod pritiskom Nizozemske i

Velike Britanije (a možda i Sjedinjenih Država) do promjene u stavu Njemačke. "Susan Woodward, članica Brookings Institution u Washingtonu, kritizirala je EZ da je predugo čekala. Bura se spremala već mjesecima, ističe, ali tek kad su započele borbe u lipnju, Zajednica je pokušala organizirati mirovnu konferenciju." [30]

Njemački stručnjaci naprotiv nisu nikada vjerovali da bi oklijevanje EZ moglo ostati bez posljedica. Jedan od najboljih njemačkih poznavalaca istočne Europe, Carl-Gustaf Ströhm, napisao je:

"Ako ne dođe do priznavanja, ili ako ovo dođe prekasno, žrtve napadaja, tj. Hrvati, platit će daljnji strahoviti danak u krvi. Promaši li Europa sada, neće samo Hrvati platiti račun; račun će dobiti svi Europljani. Dugotrajne borbe ostavit će razoreni, destabilizirani, zatrovani Balkan, koji će kao olovni uteg ležati na ostalim dijelovima kontinenta. U takvom slučaju tenkovi koji danas voze Hrvatskom bit će simbol da komunizam nije mrtav, kao što mi to želimo vjerovati. Žalosno je što ministri vanjskih poslova EZ nisu sada na svom zasjedanju imali hrabrosti izreći priznanje (nezavisnosti). [31].

Međutim, dok su se vodile teške borbe na području Hrvatske, diplomatski ping-pong preko Atlantskog oceana nastavio je nesmanjenim poletom, što se odražava i u sredstvima javnog priopćavanja. Tako smo s američke strane mogli čitati poziv Nijemcima da uzmu inicijativu za priznavanje hrvatske nezavisnosti.

"Kad bi se Nijemci uspjeli uzdići iznad svoje odanosti Bruxellesu i svoje nelagodnosti pri pomisli da bi Njemačka vodila svoju vlastitu vanjsku politiku — i tako bila u stanju priznati Sloveniju i Hrvatsku — Europa bi ju slijedila. Pa i Francuska bi bez sumnje otkrila da ima razloga u svojoj **realpolitici** prihvatiti njemački potez. Tada bi Njemačka zadobila jak položaj da izvrši pritisak na Hrvatsku da pruži čvrsta jamstva za prava manjina, što je u Europi uvijek bilo osjetljivo pitanje. A Slovenci i Hrvati postignuli bi svoja legitimna prava.

A što se tiče Sjedinjenih Država, ako već moraju biti na stražnjem sjedalu u kolima bez vozača, što je politika EZ u pogledu Jugoslavije, možda bi mogle šapnuti Nijemcima u uho da bi cijelom svijetu odgovaralo kad bi oni uzeli volan u svoje ruke." [32]

Neko vrijeme činilo se da bi Njemačka doista mogla preuzeti tu ulogu. Dopisnica američke agencije AP, Alison Smale, napisala je da su Njemačka, i u manjoj mjeri Austrija (koja ne želi ugroziti svoje pokušaje da uđe u EZ), najglasnije u svojim prijetnjama da treba priznati proglašenje nezavisnosti Slovenije i Hrvatske. "Želio bih reći odgovornima u Jugoslavenskoj narodnoj armiji da svaki hitac koji ispale vaši topovi i tenkovi približavaju za nas čas kad ćemo ih priznati," citira Smale izjavu koju je 4. rujna 1991. dao njemački ministar vanjskih poslova, Hans-Dietrich Genscher. [33]

Ali Njemačka nije izdržala pritisak i promijenila je svoj stav, čime se je znatno pogoršao položaj Hrvatske. Njemački liberalni dnevnik **Frankfurter Allgemeine** donio je 27. rujna 1991. vijest da je u frakciji Kršćansko-demokratske unije, kojoj je na čelu kancelar gosp. Helmut Kohl, došlo do promjene u držanju prema Jugoslaviji.

"Prvo je frakcija Unije inzistirala na priznavanju Hrvatske i Slovenije, ali sada više misli na posljedice, rekao je Lamers [34] (. . .) Lamers je zastupao potrebu (slanja) mirovnih vojničkih jedinica, ali 'prvotni je cilj pretvoriti EZ u djelotvorno tijelo i dovesti do političkog ujedinjavanja što se ne smije ni u kojem slučaju ugroziti zbog prepirke o Jugoslaviji'."

Slijedeći dan donijela je ista novina bilješku s izjavom narodnog zatupnika grada Berlina, isto člana Kršćansko-demokratske unije, gosp. Herberta Lummera.

[30] James Walsh: Jugoslavia — the Flash of War (Jugoslavija, bljesak rata), **Time**, 30.IX.1991. (južnoameričko izdanje), str. 8.

[31] Carl-Gustaf Ströhm: Europas Versagen (Neuspjeh Europe), **Die Welt** (dnevnik), Essen, 8.VIII.1991.

[32] **The Washington Times**, 14.VIII.1991. Uvodnik: The EC Mess in Jugoslavia (Smutnja EZ u Jugoslaviji).

[33] **Buenos Aires Herald**, 9.IX.1991.

[34] Karl Lamers je narodni zastupnik Kršćansko-demokratske stranke u njemačkom saveznom parlamentu i vanjskopolitički govornik njezine parlamentarne frakcije.

"Lummer je sebi pripisivao zaslugu da je u cijelom razvitku jugoslavenske krize branio priznavanje (Hrvatske) upravo zbog učinka 'i na polju sigurnosti'. Lummer je rekao da nije spreman pridavati toliku važnost izolaciji Njemačke u EZ kao Lamers. I bez toga postoje nesporazumci između Njemačke i njenih partnera u EZ kao što je Nizozemska. Poznata je zabrinutost Francuske zbog prikrivenih njemačkih motiva. Lummer je rekao: 'Vidim kako propada jedan narod i ne mogu ostati kao puki promatrač'."

Zanimljivo je primijetiti da je upravo na dan kad je objavljen razgovor dopisnika **Frankfurter Allgemeine** s narodnim zastupnikom Karlom Lamersom, predsjednik Hrvatske republikanske zajednice, prof. Kazimir Katalinić, posjetio u pratnji gospođe Ivone Dončević narodnog zastupnika (bivšeg senatora) Heinricha Lummera, te je s njime ostao tri četvrt sata u razgovoru. Tijekom razgovora raspravili su cijelu temu. U predavanju, koje je održao nakon svoga povratka u Argentinu, govoreći o tom razgovoru prof. Katalinić je rekao: "Znajući da je senator Lummer oduvijek bio pobornik priznavanja suverenosti Hrvatske i Slovenije, ne vjerujem da je moj razgovor bio uzročnik njegovog javnog nastupa u korist Hrvatske, odnosno njegove kritike stava Karla Lamersa."

U svojoj raščlambi rata u Jugoslaviji [35] James Walsh piše o promjeni njemačkog stava i o pritisku kojemu je Njemačka bila izvrgnuta:

"Prijetnja Njemačke da će priznati Hrvatsku i Sloveniju — koju je prijetnju Bonn povukao prije dva tjedna — bila je najveći problem s kojim se je suočila Europa u rješavanju krize. Među ostalim Velika Britanija se boji da bi to moglo djelovati na druge etničke separatiste kao nezadovoljne Slovake u Čehoslovačkoj i Baskijce u Španjolskoj.

Nizozemski ministar vanjskih poslova Hans van den Broek, predsjednik EZ, prošle je nedjelje otvoreno odbacio tu zamisao. U oštrim primjedbama, očito uperenim protiv Genschera, Van den Broek je rekao: 'Lako

[35] Vidi bilješku br. 30.

je priznati Sloveniju i Hrvatsku sjedeći iza pisaćeg stola i ostaviti po strani sav drugi posao'."

Postoji, osim toga, indicij da nizozemski i engleski pritisak na Njemačku nije bio ni jedini ni odlučujući. Pod predsjedništvom sovjetskog disidenta Vladimira Bukovskog Američka zaklada za nacionalni otpor izdala je dokument u kojem ističe da "se je moglo izbjeći ubijanju koje se sada vrši u Hrvatskoj, da Sjedinjene Države nisu popustile pritisku Sovjetskog Saveza koji je zahtijevao da ostanu po strani u sukobu koji je započela Srbija. Sada — piše u studiji — Hrvati su žrtvovani za 'novi svjetski poredak' Gorbačova i Busha."

Vladimir Bukovsky s drugim osobama javnoga života u Americi izdaje u New Yorku časopis **Democracy Bulletin**, koji ističe da je "u Jugoslaviji srpski predsjednik Slobodan Milošević, novostaljinistički demagog, privukao uvijek živi srpski nacionalizam i potaknuo ga je na buru nasilja, uz prihvaćanje ako ne i na poticaj Moskve... Kad je u lipnju 1991. započeo građanski rat, Sovjeti su razvili živu diplomatsku djelatnost upozoravajući Europljane na opasnosti (posljedica) američke intervencije. Mihail Gorbačov je jasno insinuirao — prema toj studiji — da će doći do sovjetskog veta ako bi intervenirale Sjedinjene Države."

Prema časopisu **Democracy Bulletin** "Bush je opet prihvatio put koji mu je pokazao Gorbačov, točno kao što je to učinio s Kurdima u Aziji i s Ukrajincima, kad je zahtijevao da ne traže nezavisnost." [36]

Studija koju donosi **Democracy Bulletin** napisana je vjerojatno prije moskovskog puča od 19. kolovoza 1991., jer je nakon toga puča počeo slabiti utjecaj Mihaila Gorbačova, što se vidi iz razvitka narodnooslobodilačkog procesa na području koje svi danas nazivaju **bivšim** Sovjetskim Savezom. C. G. Ströhm uspoređuje taj proces sa srpskom agresijom protiv Hrvatske:

"Ipak, i u svojim samrtnim mukama, jugoslavenska je

[36] Ovi su podaci prenijeti iz članka "Presunto acuerdo entre Washington y Moscú contra la libertad croata" (Navodni sporazum između Washingtona i Moskve protiv hrvatske slobode) koji je argentinski novinar Emilio S. Saubidet objavio u političkom tjedniku **El Informador Público**, Buenos Aires, 15.XI.1991.

armija opasno oruđe, upravo zato što ju na djelovanje potiču samo iracionalni motivi. U tome je razlika između Sovjetskog Saveza koji se raspada i Jugoslavije koja se raspada. U Moskvi pokušavaju bijeg unaprijed, prema novim rješenjima. Beogradski armijski vrh i nacionalkomunistička Miloševićeva srpska ekipa jure za himerom jedne Velike Srbije bez obzira na cijenu. Tako je jugoslavenska armija postignula žalosni rekord da je jedina vojska koja nastoji uništiti one ljude za čiju je zaštitu trebala poslužiti." [37]

U listopadu je već svakome bilo jasno kakvu ulogu igra Europska zajednica, te su kritike postale prilično oštre. **Nürnberger Zeitung** piše:

"EZ pušta da stvari idu svojim tijekom i time postaje sukrivcem umorstava, iseljavanja i uništavanja nenadoknadivih kulturnih vrednota. Dosada Zajednica, u koju su se polagale tolike nade, nije ništa postignula — u konačnici samo je pogoršala stanje. Oni koji su za to odgovorni ponovno su se okupili oko stola u Haagu. Zar se ne stide?" [38]

Poznati austrijski stručnjak za Jugoslaviju, dr. Viktor Meier, čija su izvješća uvijek bila sklona Jugoslaviji i prilično nepovoljna za Hrvate, priznaje pravu narav oružane djelatnost JNA:

"Početak masivne ofenzive protiv Dubrovnika, teška topnička vatra protiv grada Zadra i neprekinuti napadaji na istočnoslavonske gradove Vukovar, Vinkovce i Osijek s upotrebom svih vrsta oružja i materijala odstranili su svaku pomisao da bi se danas u Jugoslaviji još uvijek radilo o obrani srpskih manjina ili o spasavanju autoriteta savezne države. Radi se isključivo o srpskom osvajalačkom ratu protiv Hrvatske." [39]

---

[37] Carl-Gustaf Ströhm: Sie wollen weg (Žele otići), dnevnik **Die Welt**, Essen 1.X.1991.

[38] Citirano po **Frankfurter Allgemeine**, 4.X.1991.

[39] Viktor Meier: Serbische Generäle führen den Krieg gegen Kroatien zunehmend auf eigene Faust (Srpski generali vode rat protiv Hrvatske sve više na svoju ruku), **Frankfurter Allgemeine** od 4.X.1991.

Nepravdu koju čini EZ protiv Hrvatske ocrtava drugi njemački novinar Johann Georg Reissmüller:

"Hrvatska bi imala dobrih izgleda održati se protiv srpskog osvajalačkog naleta, da je uspjela nabaviti moderno oružje. Jer hrabrost srpske 'narodne armije' kao i četnika nije baš velika. Armija zahvaljuje svoje uspjehe premoći u oružju; četnici pak djeluju pod zaštitom Armije kad nije opasno. Volja da zaštiti slobodu i dostojanstvo daje ugroženom narodu (Hrvatima) više snage nego što napadač dobiva od želje da tlači drugoga." (...)

"Svaki puta kad su (zapadne države) ponovno potvrdile embargo oružja protiv Jugoslavije, pravile su se kao da su izvršile veliko moralno djelo. Moral se pak sastojao u tome, da je Zapad onemogućio hrvatskom narodu da se djelatno odupre Armiji, koja ima oružja u izobilju. Stoga su Hrvati stajali tako reći goloruki pred srpskim tenkovima, topovima i avionima."

Reissmüller gorko zaključuje:

"Osudili su napadnutog na stanje koje nije daleko od nemoći i onda su prekrštenih ruku promatrali kako ga ubijaju." [40]

Slične, samo malo prikrivene kritike vlastite vlade nalaze se i u američkom tisku, jer i u Sjedinjenim Državama kao i u Njemačkoj intelektualci ne mogu šutjeti pred očevidnom nepravdom koju iz čisto "realpolitičkih" razloga nanose vodeći ljudi u EZ, sa ili bez poticaja sa strane SAD. Raščlanjujući slučaj Hrvatske, kad je već bilo vidljivo da je Hrvatska vojnički izgubila rat zahvaljujući intervencijama EZ i njihovim zahtjevima upravljenim Republici Hrvatskoj, uz obećanja da će "kasnije" doći do priznanja hrvatske nezavisnosti, američki publicist i radiokomentator Patrick Buchanan napisao je sjajan esej pod naslovom "A bleeding infant unattended" (Novorođenče krvari nezbrinuto), u kojemu mladu hrvatsku demokraciju naziva djetetom koje kolje srpski napadač, te među ostalim kaže:

"Hrvatska nije neki udaljeni pustinjski emirat. Ona je 'komad kontinenta, dio glavnine', zapadnjačka repu-

---

[40] Članak u dnevniku **Frankfurter Allgemeine** od 4.X.1991. pod naslovom "Kroatien vor Vernichtung" (Hrvatska pred uništenjem).

blika koja je pripadala habsburškom carstvu i koja je stoljećima predstavljala prvu obrambenu liniju kršćanske Europe. Za svoj neprekidan otpor otomanskim Turcima, papa Lav X. proglasio je Hrvatsku 'Antemurale Christianitatis', predziđem kršćanstva. Ali u novoj Europi središte je novac a ne vjera, i ona je okrenula leđa papinoj molbi da bi priskočila u pomoć svojoj progonjenoj braći.

Gdje su Nijemci? Zar ih je sledio osjećaj krivnje zbog zločina Adolfa Hitlera, te ne mogu poslati par divizija da otjeraju armiju gosp. Miloševića natrag u Beograd? Ne bi li to bio trijumf Zapada i slobode kad bi se vidjelo kako njemačka vojska ide u pomoć i oslobađa jedan ugroženi balkanski narod, dok francuski i talijanski ratni brodovi razbijaju blokadu Dubrovnika?"

Buchanan se ne zaustavlja na kritici materijalizirane Europe, nego u zaključku svoga eseja upravlja poziv i svojoj zemlji, Sjedinjenim Američkim Državama:

"Tek što su 13 kolonija proglasile svoju nezavisnost, prva republika koja je pokazala dovoljno hrabrosti da dade diplomatsko priznanje muževima koji su se sučelili s moćnim Britanskim Carstvom bila je mala grad-država Ragusa, danas poznata kao Dubrovnik. Ne bi li Šesta flota mogla uzvratiti tu uslugu i razviti "Staru Slavu" (američku zastavu) u njenoj luci?

Pa Hrvati traže samo ono što smo nekoć mi željeli — biti slobodni." [41]

VI.

Na skupštini kršćansko-demokratske unije dne 17. prosinca 1991. u Dresdenu kancelar Helmut Kohl najavio je uspjeh svojih nastojanja u Europskoj zajednici u pogledu priznavanja nezavisnosti Slovenije i Hrvatske te je istaknuo da Hrvati nisu sami. Njemačka ozbiljnost i poznavanje činjeničnog stanja, kao i iskreno poštivanje prava na samoodređenje, uvjetovali su njezinu politiku prema Hrvatskoj, dok su Sjedinje-

[41] **The Washington Times**, 11.XI.1991.

ne Države izravno i preko nekih članica EZ pokušavale spriječiti priznavanje Hrvatske. U pogledu priznavanja Slovenije nema nikakvih prigovora, te je već u rujnu 1991. američki ambasador u Beogradu gosp. Warren Zimmerman, predviđao novu jugoslavensku federaciju od pet republika i opravdavao pritisak koji se vrši na Hrvatsku da ostane u Jugoslaviji s argumentom da nijedna druga republika ne želi ostati u federaciji sama sa Srbijom.

Formalno, odluka u Maastrichtu nije konačna. Uskoro će se vidjeti da li je to samo diplomatski kompromis da bi se sve članice EZ u tom šestmjesečnom prepiranju o budućnosti Hrvatske osjetile pobjednicama, ili je to novi, petnaesti rok dan Srbiji i Armiji da dovrše zaposjedanje onih krajeva Hrvatske koje žele zadržati, prije nego što će vanjska intervencija nametnuti stvarni prekid neprijateljstava.

Prema vijestima koje smo primili na dan kad smo završavali redakciju ovoga broja (20. prosinca 1991) "samo su bivše sovjetske republike Litva i Ukrajina službeno priznale Hrvatsku," kako to donose agencije Reuters i UP[42].

Nadamo se da će ipak doći do priznavanja i da će povijesni pogledi nadvladati moralno ružnu "realpolitiku" koja je dovela do uništavanja Hrvatske. Završavamo zato s riječima Ivana Oršanića, koji je prije 40 godina uskliknuo:

"Zašto se ne vidi ili zašto se zaboravlja, da su Srednja i Istočna Europa najznačajnije pojave u razvitku svijeta, upravo po tome što predstavljaju najveći broj povijesnih naroda jedan do drugoga? Veličanstveni lanac povijesnog zbivanja od Kovna, Kijeva i Krakova do Skoplja, Tirane i Atene, dostojan je da sam bude jedna linija, u kojoj samo i isključivo sloboda i nezavisnost mogu biti prirodna i logična materija svake formulacije. Samo luđak može tu tražiti rasne, klasne, vjerske i nacionalne dominacije, tu u tom najljepšem vrtu povijesnih individualnosti."[43]

[42] **Buenos Aires Herald**, 20.XII.1991.
[43] **Republika Hrvatska** br. 2 (1952.), str. 16.

politički pregled

 Ivana Oršanić

Osijek 24.II.1905. - Pilar (Argentina) 21.XI.1991.

Nepunih mjesec dana prije 23. obljetnice smrti utemeljitelja i ideologa Hrvatske republikanske stranke, prof. Ivana Oršanića, umrla je njegova vjerna životna družica, gospođa Ivana, u 87. godini života.

Kao student matematike na beogradskom Univerzitetu Ivan Oršanić se je zaljubio u svoju vršnjakinju Ivanu, tada bankovnu činovnicu u Beogradu, te su se ubrzo oženili u crkvi Krista Kralja. Kao što nam je kasnije pripovijedao sam prof. Oršanić, vjenčao ih je tadašnji beogradski župnik, a kasniji rektor Kolegija sv. Jeronima u Rimu, mons. Juraj Mađerac. Nakon vjenčanja radili su obadvoje, dok Ivan Oršanić nije diplomirao i dobio mjesto profesora matematike u Vukovaru. Radi svojeg hrvatskog i katoličkog djelovanja Oršanić je izgubio namještenje, te je zatražio (i dobio) mjesto profesora na nadbiskupskoj gimnaziji u Zagrebu. Tada se obitelj, s dva sinčića, Ivicom i Brankom, kojima se tek koncem rata priključila sestra Marija, nastanila u Zagrebu. (Sin Ivica je kao 17-godišnji ustaški jurišnik bio zarobljen na povlačenju i doveden u zatvor u Zagrebu, odakle su ga partizani jedne noći izveli i strijeljali.)

Oršanićevi su bili uzorni bračni par i dok je prof. Oršanić radio na školi i kao javni radnik, njegova se je supruga posvetila kući i djeci, te je uvijek uspijevala sa skromnom profesorskom plaćom održati lijep i gostoljubivi dom. Slijedila je svoga muža u emigraciju i u teškim godinama ustrajala je kao i prije uvijek uz njega, kao žena i majka. Nikada nije prežalila smrt svoga Jeana, te je znala govoriti kako joj je unatoč djece i unučadi, teško bez njega. Sada je Gospodin uslišao njenu molitvu i na drugom svijetu ih je ponovno ujedinio.

"Ameriko, priznaj hrvatsku nezavisnost sada!"

Pod tim izazovnim naslovom objavljen je u američkom dnevniku **The Washington Post** od 25. listopada 1991. oglas koji je potpisalo osam opozicijskih stranaka u Hrvatskoj. Kao odgovorni promicatelj oglasa potpisan je dr. Mate Meštrović, predsjednik Hrvatskog narodnog vijeća.

U hrvatskom prijevodu oglas koji zauzima četvrt stranice ovog velikog i utjecajnog američkog dnevnika glasi:

"Mi, predstavnici većih opozicijskih stranaka u Hrvatskoj, tražimo od Amerike da prizna nezavisnost naše zemlje sada.

Kao u svakoj demokraciji, i mi se možda ne slažemo u svemu s hrvatskom vladom. Ali svi mi podupiremo **bez rezerve** pravo Hrvatske da bude nezavisna država. To je naše osnovno uvjerenje. Ono je iznad stranačkih lojalnosti. Ono je cilj velike većine naroda u Hrvatskoj.

Hrvatska je zdušno radila da bi bila primljena u obitelj nacija. Naša demokracija promiče postojanje različitih političkih stranaka, slobodne izbore i slobodan tisak, zastupa poštivanje ljudskih prava i tržišnu ekonomiju. Osiguravamo jednakost svih građana bez obzira na vjeru, etničko podrijetlo ili politička uvjerenja i prihvaćamo međunarodni nadzor nad Ustavom zajamčenim pravima.

Hrvatsku napadaju oni koji nam niječu pravo na život, zemlju i slobodu. Komunistički režim Srbije i Jugoslavenska armija u kojoj Srbi imaju pretežni utjecaj silom su zauzeli jednu trećinu područja Hrvatske ostavljajući za sobom smrt, ruševine i stotine tisuća izbjeglica.

Amerika može odigrati ključnu ulogu u zaustavljanju krvoprolića ako bude zahtijevala da se Jugoslavenska armija povuče iz Hrvatske. Beograd tumači oklijevanje Amerike da prizna Hrvatsku kao odobravanje njegova cilja — stvaranja velike Srbije. Priznavanjem prava Hrvatske na samoodređenje Amerika bi poslala jasnu poruku da nije prihvatljiv napadaj jačega na slabijega.

Ako se onemogući pokušaj Hrvatske da bude slobodna, napadači cijeloga svijeta bit će ohrabreni. Svijet će biti manje stabilan, manje siguran i manje pravedan. Smanjit će se mogućnosti ostvarenja "novog svjetskog poretka" predsjednika Busha.

Preko 94 % pučanstva Hrvatske glasovalo je za nezavisnost. Dne 8. listopada Hrvatski je sabor proglasio nezavisnost. Politički interes i etika nameću Americi dužnost da prizna ovaj čin."

Poziv su potpisale slijedeće političke stranke (u zagradi osoba koja je potpisala u ime stranke): Hrvatska kršćansko-demokratska stranka

(Ivan Cesar), Hrvatska demokratska stranka (Marko Veselica), Hrvatska seljačka stranka (Drago Stipac), Hrvatska narodna stranka (Savka Dabčević-Kučar), Hrvatska socijalno-liberalna stranka (Dražen Budiša), Stranka demokratskih promjena (Ivica Račan), Socijalno-demokratska stranka Hrvatske (Antun Vujić) i Srpska narodna stranka (Milan Đukić).

JEDINSTVO U BORBI

Republika Hrvatska bori se za svoj opstanak koji istovremeno ugrožavaju:

- pobunjeni Srbi koji su se podignuli protiv svoje rođene domovine Hrvatske,
- komunistička vlada Republike Srbije koja se natječe sa srpskom nacionalističkom opozicijom kako lijeve, memorandumske, tako i desne, monarhističko-četničke orijentacije u sijanju mržnje protiv Hrvata i u frenetičnim zahtjevima za uključivanjem znatnih dijelova Hrvatske u novu, veliku Srbiju, te
- JNA koja želi obnoviti Jugoslaviju kao srpsku vlast nad svim podloženim nesrpskim narodima, na temelju komunističke ideologije i uz primjenu staljinističkih metoda Aleksandra Rankovića.

Miloševićevi socijalisti, Šešeljevi četnici, Draškovićevi monarhisti i Kadijevićevi staljinisti beskrupulozno huškaju Srbe u Hrvatskoj ne misleći da će bez obzira na ishod srpsko-jugoslavenske agresije protiv Hrvatske ti ljudi morati urediti svoj odnos prema hrvatskoj većini s kojom trebaju živjeti, ako ne žele preuzeti ulogu stalne okupatorske vojske u zarobljenoj Hrvatskoj ili stvoriti oružane logore unutar hrvatske države, odvojene od sugrađana drugih narodnosti.

Hrvatsku ugrožava i ravnodušnost demokratskog svijeta, koji zapaža srpsku agresiju i okrutnosti četnika i JNA samo jer im smetaju u uživanju stečenih materijalnih dobara i jer bi taj rat protiv zemlje koja je na demokratski način i bez upotrebe sile izabrala put slobode i nezavisnosti mogao poslužiti kao pouka u sličnim procesima na drugim područjima, da put izbora, plebiscita i poziva slobodnom svijetu i međunarodnim ustanovama ne vodi do uspjeha, nego da do ovoga vodi samo premoć na bojnom polju, jer međunarodna zajednica, nakon blagih opomena napadaču i licemjernih prenemaganja, priznaje osvajaču ono što je oteo silom oružja. Slabijem pak pruža humanitarnu pomoć da bi iselio svoje

starosjedilačko pučanstvo iz izgubljenih krajeva i smjestio ga u izbjegličke logore, kako bi agresor mogao u osvojena i od starosjedilaca očišćena područja naseliti nešto svoga življa i zatim plebiscitom, dakle na formalno demokratski način, priključiti ih svojoj državi.

Razumljivo je da u takvim apokaliptičkim razdobljima dolazi do unutrašnjih poteškoća u državi čije se živo tijelo kida, čije se pučanstvo tjera, čija mladež gine, čija se privreda i industrijska postrojenja uništavaju, te čija se kulturna baština pretvara u prah i pepeo.

No sloga i jedinstveni nastup nikada nisu važniji nego u takvim trenucima. Narodna solidarnost nikada nije potrebnija nego kad je Domovina ugrožena, kad se Hrvatska bori protiv premoćne sile. U takvim okolnostima stranački i osobni sukobi, prirodni a nekada i potrebni kad se izgrađuje novo, slobodno društvo, dolaze u drugi red, dok prvenstvo zadobiva oružani narod pod vodstvom svoje slobodno izabrane vlade.

Ne smijemo zaboraviti iskustvo koje smo stekli u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Netom je ova bila proglašena bila je prisiljena prepustiti jednoj od premoćnih stranih sila, Italiji, neka svoja povijesna područja. Istovremeno je morala dopustiti drugoj premoćnoj stranoj sili, Njemačkoj, da preko svoje narodne manjine stvarno izuzme određeni dio Hrvatske ispod hrvatske vlasti. Na sve je to morala pristati kako bi se ipak održala kao država i zadobila na vremenu da se organizira, misleći pritom i na mogućnost da bi kasnije, kad se prilike promijene, poništila silom nametnuta rješenja. I tada su se u Hrvatskoj pojavili nezadovoljnici, razočarani radi ovih gubitaka, koji su tvrdili da je hrvatska vlast izdala narod. Započeli su oružanu borbu, formalno protiv stranih neprijatelja no stvarno protiv hrvatske države. Učinak je bio rat između Hrvata različitih pogleda, istovremeno s hrvatsko-srpskim nacionalnim ratom. U tom ratu nije konačno pao samo vladajući režim nego je propala i sama hrvatska država. Tijekom slijedećih godina, pobjednici u tom međuhrvatskom sukobu otkrili su da i oni spadaju među poražene a ne među pobjednike.

Danas Hrvati moraju biti svjesni da je Hrvatska ugrožena i da je nužno hrvatsko jedinstvo u borbi. Ne smiju se predati očaju niti prihvaćati ubačene vijesti o izdaji sa strane hrvatskog vodstva. Sigurni smo da vlast u ovom ratu pokušava spasiti Republiku Hrvatsku. Hrvatska je uspjela zadobiti simpatije u svijetu radi nasilja koje trpi i kojemu se junački odupire. Ali simpatije još nisu dovele do stvarne pomoći bez koje se Hrvatska teško odupire dobro naoružanoj napadačkoj vojsci. Prema tome, i nadalje stega i povjerenje trebaju biti odlika hrvatskih boraca.

Vlast pak treba shvatiti očaj naroda i poštivati i suprotna mišljenja pa i kritike. Unatoč dobrih namjera i ona je više puta pogriješila i umje-

sto da je na vrijeme preuzela političku i vojničku inicijativu donosila je potrebne mjere tek kad su ih prilike nametnule. I opozicija, pa i oštra, spada u narodni život i treba je poštivati kao što opozicija treba poštivati slobodno izabranu vlast. Na slijedećim izborima narod će donijeti odluku tko će ga dalje voditi.

Samo hrvatsko jedinstvo u borbi, utemeljeno na povjerenju naroda u vodstvo i vlast te na povjerenju vlasti u spremnost i odlučnost naroda koji ju je izabrao, može očuvati od propasti Republiku Hrvatsku i ostvariti njenu nezavisnost nakon teške borbe koja još predstoji.

Hrvatski životi nisu dani ni za stranke ni za ljude, ni za vladu ni za opoziciju, nego za slobodu i nezavisnost Hrvatske, za što se Hrvati bore još od 1.102 godine.

Zagreb, 27. studenog 1991.

HRVATSKA REPUBLIKANSKA ZAJEDNICA

Glavni tajnik:
Dipl. ing. Anđelko Berić

Dopredsjednik:
Prof. Mario Ostojić

Informiranje strane javnosti

Uvijek je bio zahtjev hrvatske emigracije da bi se što više govorilo svijetu o Hrvatskoj. Međutim, taj zahtjev nije bio realan, jer kroz desetljeća svijet uopće nije želio slušati — a još manje čitati — o Hrvatskoj, uvjeren da hrvatsko pitanje ne postoji, jer da je sva nacionalna pitanja riješio jedini na Zapadu priznati komunist, maršal Tito.

Tek kad su Slovenci i Hrvati početkom 1990. na izborima pokazali da je Titov komunizam mrtav (iako bi se moglo reći da nikada nije ni bio prihvaćen nego samo nametnut grubom silom i održavan američkim novcem), moglo se je nešto, vrlo malo, govoriti o Hrvatskoj.

Nevoljko je slobodni svijet slušao o tim novim pokretima i tek nakon vojničke ofenzive JNA protiv Slovenije trgnuo se iz svoga, propagandom drogiranog sna, i počeo je začuđeno slušati o malim narodima koji žele biti slobodni.

Ako je relativno mali ratni sukob u Sloveniji djelovao na Zapadu slično kao što je prije pedeset godina djelovao sovjetsko-finski rat, kao preludij drugog svjetskog rata, velike vojničke operacije Jugoslavenske narodne armije protiv Hrvatske uzdigle su do tada lokalne i uglavnom terorističke akcije kninskih četnika na razinu svjetskih vijesti i hrvatski je otpor došao na prve stranice svjetskih novina, nekada i u zemljama trećega svijeta ili u polurazvijenim zemljama, gdje je zanimanje za sva pitanja izvan vlastite države malo ili nikakvo. U takvom je ozračju bilo lakše pobuditi zanimanje sredstava javnog priopćavanja i općinstva za hrvatsku borbu, ali se pokazalo da je dosta teško pogoditi pravi način da bi se postignulo razmijevanje strane javnosti za stvari koje su nama svakodnevne, ali širokoj publici bitno nove, potpuno suprotne onome što je svijet slušao o nama još od doba kad su vijesti o Hrvatskoj bile uglavnom jugoslavensko-komunistička ratna propaganda.

Hrvatska republikanska zajednica, ogranak Toronto (Kanada), iskoristila je ovo zanimanje za Hrvatsku i u obliku brošure na 16 stranica teksta, sabrala je sva četiri oglasa (članka) o hrvatskoj borbi, što su ih u američkom dnevniku **The Washington Times** između 12. srpnja i 2. rujna 1991. objavile Hrvatska republikanska zajednica (stranka registrirana kod Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske) i Hrvatska republikanska stranka, koju je godine 1951. osnovao u Buenos Airesu sada pokojni prof. Ivan Oršanić.

U svom kratkom i sadržajnom uvodu, Ivanka Pavić Paraga, Amerikanka, kći hrvatskih useljenika i sabornica Hrvatskog narodnog vijeća, piše: "Knjižica pokazuje da su Sjedinjene Države, Europa i Zapad imali prilike zaustaviti rat u Hrvatskoj, ali je očevidno da te prilike nisu bile iskorištene. Nudi osim toga ona malobrojna još preostala rješenja nastale krize; ako se ova rješenja ne primijene odmah, doći će do totalnoga rata koji bi se mogao proširiti i na Europu i za nastanak kojega bit će Zapad suodgovoran."

Ovi članci, napisani za publiku engleskog govornog područja, "posebno (su) namijenjeni onim osobama koje su u stanju dovesti do miroljubivog i razumnog rješenja jugoslavenske krize i donijeti konačno **mir uz pravdu** onom dijelu svijeta," piše Ivanka.

Do sada se, osim ogranka HRZ-e u Torontu, koji se je posvetio širenju ove knjižice u Kanadi, i ogranak Hrvatske republikanske zajednice u Chicagu posvetio širenju iste, uz osobna pisma koja je mladež hrvatskog podrijetla pisala svojim senatorima i narodnim zastupnicima moleći pomoć za Hrvatsku, zemlju njihovih roditelja, koja se bori za svoj goli život. To je organizirala odbornica toga ogranka, studentica Milka Marušić.

Već i prije, kad su počeli izlaziti ti tekstovi, neke su skupine preslikavale pojedine članke i širile ih u svojim sredinama. Ante Martić, pomoćni tajnik Ogranka Sydney (Australija) HRZ-e, piše o tome:

"Primili smo četvrti članak iz The Washington Times-a. Fotokopiramo i dijelimo članak u Sydneyu i Canberri osobno. Šaljemo i drugim ograncima Hrvatske republikanske zajednice u Australiji, tako da oni mogu širiti. Šaljemo novinama, TV stanicama, radiostanicama i vladi Australije. Demonstracije su nam korisne, jer na njima dajemo mnogim studentima, pa ih oni dalje šire po sveučilištima i školama. Mnogi ljudi zanimaju se za te članke, jer je nekako teško doći do vijesti iz USA. Članci su izvrsna ideja, jer su stvarni i informativni."

Reakcija na agresiju

Jedna mlada Amerikanka hrvatskog podrijetla dobila je od svoje 18-godišnje prijateljice iz Požege pismo napisano 14. rujna 1991., iz kojega navodimo prvi, politički dio.

"Dobila sam dvije tvoje razglednice i jedno pismo. Puno ti hvala što si mi se javila.

Otkako si otišla, puno se stvari dogodilo u Požegi, a tek u Lijepoj Našoj.. Grozno ali istinito, svakoga dana sve gore. Ne bih te željela ničim rastužiti, ali ovo što se tu događa zaista je na razini seljačke bune iz 16. stoljeća.

U Požegi je kao i obično jako dosadno, ali kad nekuda odeš osjećaš baš želju da osjetiš ponovo Požegu. Bar se to meni dogodilo više puta, pa tako i ovog ljeta kad sam bila u Italiji. Možda nećeš povjerovati što ću ti napisati, ali upravo sam čula pucnjavu iz automatske puške iz smjera šume. Užas! Ovakve stvari postale su svakodnevica. Uveden je čak i policijski sat od 23.00 do 05.00 sati. Ako te uhvate u tom vremenskom intervalu ideš direktno na policijsku stanicu te plaćaš kaznu od oko 35.000 dinara (oko 1300 DEM) i više a dobro prođeš ako te pošalju i u zatvor na nekoliko dana.

Gradovi Osijek, Vukovar, Hrvatska Kostajnica gotovo su potpuno uništeni, a njima slični su i Vinkovci, Otočac, Okučani, popaljena su mnoga hrvatska sela, poginuli brojni MUP-ovci i gardisti, mrtvih civila svakog je dana sve više, a JNA bombardira, četnici kolju i masakriraju koga stignu. Pa šta! Tuđman još uvijek ne želi proglasiti ratno stanje, a kamoli opću mobilizaciju. A civili ginu, pa čak i djeca. Pa tko će stvarati nove generacije?

Do Zagreba ne možemo doći, a danas su blokirani ulazi u Požegu. Osjećam se kao usamljena na pustom otoku. A tako bih puno htjela učiniti za Hrvatsku! Istina je da mi je tek 18 godina i da mi se ne umire, ali kad bih znala da će pobijediti demokracija i Hrvatska, ne bi mi bilo teško dati moj život za nju.

Poslali su nam promatrače iz Europske zajednice da pokušaju pregovarati s agresorom o prekidu vatre. Ne, njihovi su jezici odsječeni. Europa mora shvatiti da se s njima može samo boriti a ne razgovarati. Bitange. Oprosti mi na tim izrazima ali ja sam radi onoga što se događa užasno ogorčena.

Voljela bih da me se često sjetiš. Ako to budeš činila osjećat ću sigurno da netko misli na mene. Šalji mi nekakve signale razmišljanjem, molitvama. Bit ću sretna. Puno te voli

Katarina."

Vjerujemo da je rat Srbije protiv Hrvatske i Hrvata ogorčio mnoge mlade osobe kao što je Katarina, jer je prekinuo njihovu bezbrižnu mladost. Ako i prežive kalvariju koja se sručila na Hrvatsku, bezbrižnost više neće moći zadobiti.

Istina koju svijet mora čuti

Jedan naš useljenik u Argentini primio je od svoje sinovke pismo napisano 23. rujna 1991. u Daruvaru, u kojemu mu ova opisuje napadaje četnika i Jugoslavenske narodne armije na njezino rodno selo u kojemu je većina češke narodnosti..

"Poštovani striče!

U prvom redu primite puno srdačnih pozdrava.

Kod nas su došla teška vremena. Već godinu dana živimo u strahu za goli život. Mnogo krvi je proliveno, a do sada su izvršena ogromna materijalna razaranja. Na nas se puca, bacaju mine, avionske bombe. Ovolika razaranja i tolika stradanja u kratkom vremenu nije bilo ni u drugom svjetskom ratu. Ne znamo što je mirna noć. Skrivamo se po skloništima i kojekakvim prostorijama. Strahujemo za našu djecu. Po cijele dane čuče u skloništima da spasu goli život. Svaki dan nove žrtve i nova razaranja; bol i suze su naša svakodnevica. Mislim da je sve ovo ružan san i ne mogu shvatiti da su se ljudi, s kojima smo u miru živjeli, pretvorili u zvijeri koje ne ubijaju već kolju, pale kuće, kradu, razaraju.

Ovdje se vodi prljav rat nad nedužnim hrvatskim narodom. Četnici i JNA čine užase nad ovim golorukim narodom.

Ovo pismo Vam pišem u trenucima kada se u mojoj Pemiji (Ivanovom Selu) pokapaju žrtve četničke navale. Ne mogu riječima opisati bol i tugu zbog užasa koji su učinili u mojem selu. Pobili su mlade gazde, mirne i vrijedne. Vi znate koliko je češki narod vrijedan i pošten. Oni nikome zla nisu učinili. Na podmukli način uvukli su se četnici u selo. Iz kuća su izvukli muškarce i dotjerali ih do Doma. Tu su zarobljenike htjeli osloboditi naši ljudi. U toj borbi četnici su bacili bombe među zarobljenike. Poginulo je sedmero ljudi, a više od dvadeset je teže ili lakše ranjeno. Mnogi će ostati teški invalidi.

Pokojnike ne možemo mirno pokapati, jer se ne zna iz koga pravca će metak doletjeti; odakle će grunuti granata.

U Ivanovom Selu popalili su štaglje, crkvu su oštetili. Čak su jednog starijeg čovjeka u crkvi zaklali.

Na selo je izvršen minobacački i pješadijski napad. Mnoge kuće su oštećene, razorene. Traktori i automobili popaljeni.

Da nije stigla već ionako zakašnjela pomoć, bilo bi selo do temelja spaljeno i pobijeno, a među njima i moja mama koju smo u zadnji tren uspjeli izvući iz pokolja.

Do moje mame nisam mogla doći mjesec dana, jer su ceste bile blokirane. Iako mi je zdravlje "loše", pitam se odakle mi ovolika snaga da sve ovo izdržim. Često mi se čini da sanjam, da je ovo ružan san.

Pošteno smo radili i nikoga nismo ugrožavali, a sada nam se svete Srbi koji tvrde da su ugroženi. To je izmišljotina i laž. Do sada nitko nije bio ugrožen. Pa oni su bili svugdje na položajima. Kome su šta učinili moji Česi? Ubijaju ih dojučerašnji susjedi iz sela Peratovića, Turčević sela i Đakovca. Žalosno je što sam ja s nekim koljačima išla u školu. Ogorčena sam i ljuta na sve što nas snalazi.

U Daruvaru skoro svakodnevno je minobacački napad. Ima puno žrtava. Najteže nas pogađaju masakriranja. Vade oči, sijeku glave. To ni najveće zvijeri ne čine.

Jučer je na Daruvar bačeno 12 avionskih bombi. Dvije kuće su do temelja srušene, čak je ostala rupa u zemlji. Velike štete su u centru grada.

Dragi stric, oprostite što vam ovo žalosno pismo pišem. Molim Vas recite našim ljudima istinu o našoj Hrvatskoj.

Mi smo bili goloruki. Sada smo se i mi organizirali, tj. naše vrhovništvo čini sve da naoruža našu gardu da se možemo braniti, samo što ima tu puno problema, jer smo mi mislili da će se sve moći riješiti mirnim razgovorom, što je druga strana iskoristila da tuče i ubija, a ne da pregovara.

Neka ovo pismo krene preko oceana do Vas. Vjerujem da će Vas rastužiti, ali to nije bila moja namjera. Želim samo da cijeli svijet čuje istinu o našim stradanjima.

Primite puno toplih pozdrava od

Mire

* * *

Daruvar je tipična nacionalno mješovita općina. Broj njenih stanovnika se je u zadnjih dvadeset godina smanjio za 13 posto, ali se omjer pučanstva nije bitno promijenio. Tako je 1971. godine imala ukupno 34.471 stanovnika, od toga 35,6 posto Hrvata, 35,3 posto Srba, 21,4 posto Čeha i 5,1 posto pripadnika ostalih etničkih grupa. Prema zadnjem popisu pučanstva (1991. godine) općina broji ukupno 29.978 stanovnika, od kojih je 34,3 posto Hrvata, 33,2 posto Srba, 18,4 posto Čeha, te 3,2 posto pripadnika ostalih etničkih grupa. Zanimljivo je da je 1981. godine broj onih koji su se izjavili kao „Jugoslaveni" iznosio 17,8 posto dok je njihov broj deset godina kasnije, tj. u zadnjem popisu spao na samo 5,5 posto. Koliko li će pak ostati „Jugoslavena" nakon ovog divljanja četnika i „JNA"?

Hrvati u Argentini

U razdoblju kada je hrvatska riječ skoro zamuknula u Hrvatskoj a hrvatsko ime bilo proskribirano u domovini i u većem dijelu svijeta, u Argentini je nastalo hrvatsko žarište u kojemu se hrvatska politika javno razvijala sa svim odlikama i manama slobodnog hrvatskog javnog života. Živo, nekada neuredno, strastveno i hrvatski. Kasnije su se stvarala nova hrvatska politička središta u svijetu, pogotovo u Sjedinjenim Američkim Državama, Australiji i Kanadi, brojčano jača od hrvatskog središta u Argentini, ali ni iz daleko tako živa i politički intenzivna kao što je bilo argentinsko središte od svoga početka 1946. godine pa do polaganog gašenja koje je započelo polovicom šezdesetih godina.

Kad je 1967. nastupio u Hrvatskoj novi narodni preporod Deklaracijom o hrvatskom književnom jeziku, protagonizam hrvatskog javnog života vratio se je u domovinu i u njoj se je razvijao i nakon Titova državnog udara u Karađorđevu, što su sva emigrantska hrvatska središta priznala, pa isto tako i argentinsko koje je najdulje zadržalo svoj posebni politički život utemeljen na onih 5.000 Hrvatica i Hrvata koji su se uselili poslije drugog svjetskog rata i koje je jugoslavenska propaganda proglasila ustaškom emigracijom, a Buenos Aires ustaškom kulom, iako je u

toj skupini useljenika bilo dosta pripadnika Hrvatske seljačke stranke kao i stranački manje izraženih ljudi.

U tome su se središtu odvijale različite hrvatske političke djelatnosti, što se je najbolje očitovalo u društvenom životu i u izdavačkim pothvatima.

Prikaz tih djelatnosti preuzeo je na sebe jedan od najplodnijih političkih pisaca u Argentini, Marko Sinovčić, u svojoj knjizi "Hrvati u Argentini i njihov doprinos hrvatskoj kulturi".[1] O toj knjizi i o piscu piše u Pogovoru dr. Milan Blažeković:

"Poznato je u upućenim hrvatskim krugovima Argentine, da se Sinovčić godinama bavi prikupljanjem podataka o dolasku Hrvata u ovu zemlju, o njihovom broju kroz četiri vala emigracije u nju, o njihovom vjerskom zbrinjavanju i o njihovom kulturnom i političkom životu. Rezultat toga rada predstavlja prvi i uvodni dio ove knjige, koji, za sada, znači posljednju riječ na tome polju. Sudjelujući živo u političko-kulturnom životu hrvatske emigracije u Argentini, a posebice izdavajući kroz sedamnaest godina svoj vlastiti časopis "Hrvatska misao", dospjele su u njegove ruke gotovo sve publikacije od 1946. do danas; nastala je u njega potpuna knjižnica i skoro potpuni arhiv svega objavljenoga u Argentini. To gradivo, sistematski pobilježavano prije odbacivanja, jer se sve ne može čuvati i sačuvati, postalo je podlogom drugog, glavnog dijela ove knjige; bibliografije svega objavljenoga u Argentini od 1946. do 1990. godine, t.j. navođenja podataka o knjigama, knjižicama, periodičnim publikacijama (časopisima, novinama, raznim povremenicima itd.), posebnim otiscima te izdanjima na stranim jezicima.

Kao posebno obilježje ove bibliografije treba istaknuti njezin treći dio, odnosno tehnički razrađenu bibliografiju 44 svezaka "Hrvatske misli" i njezinih 45 suradnika. Na taj način postaje bogati dokumentarni sadržaj "Hrvatske misli" pristupačniji zanimanima.

Upravo iz ovoga razloga bila je već odavno, a danas bezuvjetno potrebna bibliografija četrdesetgodišnjeg kulturnog i političkog djelovanja Hrvata u Argentini. Od 1946. g. do danas izmijenile su se generacije pisaca i djelatnika: dok su najstariji i stariji umirali, mlađi i najmlađi su dorastali do pera i postepenog udjela u radu. Nastajale su razne publikacije, dulje ili kraće vrijeme izlazile i neprimjetno nestajale s izlaženjem. Tko i gdje ih je sačuvao? Malo tko ili nitko!"

[1] Knjiga sa sadržajem i popisom suradnika obasiže 144 stranice. Izvan Argentine (s uključenom zračnom poštarinom) cijena je 20 U.S. dolara. Narudžbe s priloženim novcem treba slati na ime i adresu pisca: Marko Sinovčić, Entre Ríos 2279, 1636 Olivos, Argentina.

Nije moguće prikazati citatima jednu bibliografiju kao što je Sinovčićeva knjiga, no ipak vjerujemo da je korisno zabilježiti rezultate njegovih proučavanja o Hrvatima u Argentini, koje je izvršio na temelju službenih statistika i privatnih podataka i procjena koje je prikupio.

Na temelju takvoga materijala, Sinovčić je izračunao da je od 1857. do 1976. ostalo u Argentini, nakon što je od useljenika odbio iseljenike, 50.543 Austrougrina i 40.394 Jugoslavena, dakle 90.937 osoba iz država u kojima su živjeli Hrvati. Nije moguće utvrditi broj Hrvata iz Istre, jer je njih Argentina vodila kao Talijane. Na temelju razumnih pretpostavka Sinovčić je došao do zaključka da je od gornjih brojeva oko 65 % Hrvata, što bi značilo da je u tom razdoblju ostalo u Argentini od useljenih Hrvata 59.109 osoba.

Prema raspoloživim podacima, koje je pokušao provjeriti i u razgovorima sa Slovencima, poslije drugog svjetskog rata uselilo se je u Argentinu manje od 5.000 Hrvata.

Ako dakle uzmemo u obzir da su 1990. svi useljeni Hrvati rođeni u Austro-Ugarskoj već bili umrli a isto tako i većina Jugoslavena koji su došli između 1919. i 1939. godine, te ako uzmemo u obzir da je u 44 godine najnovije hrvatske emigracije smrtna kosa isto odnijela velik dio, danas nema više od 2.000 do 3.000 Hrvata rođenih u Hrvatskoj koji žive u Argentini.

Zanimljiv podatak i značajan, ako se usporedi s bogatim kulturnim djelovanjem koje Marko Sinovčić bilježi u svojoj knjizi.

Hrvatska oslobodilačka borba

Prošle godine (1990.) izdala je **Hrvatska Mladež Republike Argentine** knjigu Viktora Makara "Hrvati — narod bez ljudskih prava 1918-1988". Na 408 stranica (uključujući sadržaj i reprodukcije slika) te uz različitu dokumentaciju koju prenosi, knjiga nastoji prikazati borbu hrvatskog naroda protiv jugoslavenskog nasilja.

Viktor Makar je skupio opsežnu građu koju velikim dijelom citira doslovno, što je najvredniji dio djela, jer tako, u obliku knjige, čitatelji imaju na raspologanju povijesne dokumente do kojih je inače teško doći.

Uvod je napisao **Miron Krešimir Begić** te predstavlja dobro i kratko sročenu povijest Hrvata, koja služi kao uvod u samu temu knjige, što počinje s događajima koji su se odvijali od početka prvog svjetskog rata, kada se je spremalo stvaranje Jugoslavije, u očima nekih kao proširena Srbija a drugih kao utopija bratskih naroda.

Glavna je građa podijeljena u tri dijela.

Prvi dio, "Odesa — prevarno stvaranje Kraljevine SHS (1914.-1918.)", razrađuje sarajevski atentat 1914., koji je zapalio tadašnju Europu, Jugoslavenski odbor i Krfsku deklaraciju, stvaranje jugoslavenskih dobrovoljačkih odreda i, kao najvažniji prilog, cjelokupni tekst saborske interpelacije dr. Aleksandra Horvata, predsjednika Stranke prava, o zlostavljanju Hrvata u Odesi.

Drugi dio nosi naslov "Teror protiv hrvatskog naroda — S.H.S. — Jugoslavija (1918.-1941.)", te sadržava dijelove važnih tekstova, kao na primjer izjave bosansko-hercegovačkih muslimanskih narodnih zastupnika, građu s veleizdajničkog procesa protiv dr. Milana Šufflaya 1921., o atentatu na Stjepana Radića i drugove u beogradskoj Narodnoj skupštini, izvješća sa suđenja različitim Hrvatima za vrijeme diktature kao i sa suđenja dr. Vladku Mačeku.

Treći dio, pod naslovom "N.D.H.", prikazuje razdoblje od 1941. do 1945., te sadržava mnoge podatke o četnicima, o pokolju hrvatskog muslimanskog pučanstva u Foči, o pokolju katoličkih svećenika i redovnika te o pogibiji različitih hrvatskih dužnosnika. Posebno je važan prosvjed krčkog biskupa Josipa Srebrnića protiv terora talijanskih fašista, koji je dne 14.VI.1942. uputio državnom tajniku Svete Stolice kardinalu Maglioneu te izvješća o partizanskom zlodjelu nad franjevcima u Širokom Brijegu.

Možda je najslabiji dio knjige prilog s ilustracijama preuzetim iz "Sive knjige", koju je o zločinima nad hrvatskim pučanstvom izdala vlada Nezavisne Države Hrvatske, budući da tehnika offseta koja je upotrijebljena nema potrebnu oštrinu u reprodukciji.

Hrvatska Mladež Republike Argentine zamislila je ovu knjigu kao prvi dio djela koje bi trebalo obasizati razdoblje do 1988. godine. Pod potpisom svoga predsjednika prof. Marija Ostojića i tajnika Davora Ive Stiera Radni odbor Hrvatske mladeži piše: "Sporazumni smo da se knjiga 'Hrvati — Narod bez ljudskih prava' izda u dvije knjige na hrvatskom jeziku, od kojih će prva obuhvaćati razdoblje od godine 1918. do 1945., a druga od god. 1945. do 1988. Držimo da bi vremenom i prema mogućnostima trebalo izdati sažeto izdanje i na španjolskom odnosno engleskom jeziku..."

Potrebno je spomenuti, osim samoga autora, i suradnike koji su omogućili izdanje i opremu knjige. Glavni su urednici Ljeposlav Perinić i Božidar Mažuranić, redakciju za tisak izvršio je Miron Krešimir Begić, prijevode stranih izvora priredio je Božidar Mažuranić, za likovnu opremu pobrinuli su se dr. Marijan Škarek, Jadranka Relota i Darko Mažuranić,

a u drugim funkcijama bili su djelatni Mirko Hasenay, Davor Ivo Stier i Tomislav Frković.

Uprava i uredništvo: Ljeposlav Perinić, Casilla de Correo 1744, 1000 Buenos Aires, Argentina, kamo se mogu slati narudžbe iz inozemstva, dok za Hrvate u Argentini stoje na raspolaganju područni povjerenici Tomislav Trošelj (Av. del Tejar Buenos Aires), Mirko Tomić (San Justo) i Pero Šarić (Avellaneda).

Jedan pogled na Nezavisnu Državu Hrvatsku

Sloboda misli i riječi u novoj Republici Hrvatskoj (ali ne i u drugim hrvatskim krajevima) dovela je do različitih pokušaja isticanja prošlosti i vrednovanja pojedinih struja u hrvatskom narodu u razdoblju između 1941. i 1945. Službena politika u Republici Hrvatskoj ističe kao politički temelj nove Hrvatske tzv. narodni ustanak i prošlost onih koji su se borili protiv Nezavisne Države Hrvatske, a koji su nakon Titove pobjede, pod pritiskom srpstva i komunizma kao stvarnih sadržaja Titove Jugoslavije, konačno završili kao disidenti i postali protivnici i jugoslavenstva i komunizma. Kao disidenti preuzeli su glavnu ulogu u evolutivnom putu prema oslobođenju Hrvatske, što je dovelo do prevage njihova tumačenja prošlosti koje, u današnjoj fazi njihova političkog razvitka, pokušava dokazati da je narodno-oslobodilačka borba bila prava borba za oslobođenje Hrvatske (a ne Jugoslavije), što dovodi do različitih reakcija među onima koji su uvijek bili protiv jugoslavenstva i komunizma, te koji su zato branili Nezavisnu Državu Hrvatsku.

Knjiga "Istina o Nezavisnoj Državi Hrvatskoj", koju je izdao Savez viteza Viteškog reda Hrvatske u Argentini (odgovorni urednik Ivan pl. Mihalovich-Korvin) predstavlja jedan od vidova takvih reakcija na današnje službeno tumačenje prošlosti, i to onaj koji odbacuje svaku kritiku ustaškog razdoblja hrvatske povijesti, pa zato pokušava prikazivati to razdoblje bez veze s nastavkom hrvatskog narodnog života. Počevši od citata iz proglasa uspostave Nezavisne Države Hrvatske, koji je 10. travnja 1941. pročitao na radio-postaji Zagreb pukovnik Slavko Kvaternik, te uvodne slike dr. Ante Pavelića iz razdoblja dok je bio Poglavnik NDH, pa sve do zadnje stranice, ova knjižica dosljedno brani Ustaški pokret. Njezina je vrijednost što odražava mišljenje i poglede jednog dijela hrvatskog naroda, onoga koji je prije pokolja 1945. bio prilično brojan, te koji

ima pravo isticati ovo svoje mišljenje kad se suprotno mišljenje pokušava nametnuti kao povijesna istina.

Za stvaranje političke sinteze u hrvatskom narodu i pisanje objektivne povijesti, ni jedno od navedenih ekstremnih pogleda ne može poslužiti.

U obliku pitanja i odgovora knjižica obrađuje u 17 kratkih poglavlja sve što je po mišljenju sastavljača potrebno da se rasvijetli ovo razdoblje hrvatske povijesti. Neki su dijelovi objektivni, kao na primjer dio o ustrojstvu NDH, o hrvatskoj vladi, o hrvatskim oružanim snagama i o hrvatskom gospodarstvu, te različite zemljopisne karte iz povijesti, dok su drugi više polemički, kao opisi četničkih i partizanskih zločina, odnosi s Italijom i opis tragedije u Bleiburgu. U samom Uvodu kažu priređivači ove knjižice: "Pročitavši stranice, što slijede, ne sumnjamo da će čitatelji spoznati, koga im valja štovati i voljeti, a koga prezirati; razumjet će, tko je branio svoju rođenu grudu od velikosrpskih četnika i od slugana "oca" Staljina, a tko je vršio genocid nad Hrvatima na **hrvatskom** tlu; razumjet će, tko se borio za svoju slobodu, a tko je izručio hrvatski narod velikosrpskim okupatorima i gurnuo ga pod čizmu jugokomunističkih komesara; razumjet će, tko su bili naredbodavci i organizatori Bleiburga i nebrojenih **Jazovki**, a tko žrtve tih strahovitih pokolja. Ukratko: razumjet će, da su u tom hrvanju Hrvati bili vitezovi i mučenici, a velikosrbi i jugokomunisti banditi i koljači." (str. 7/8).

Prema tome se vidi da svrha knjige nije pisanje povijesti nego da joj je cilj politički. Navedena literatura koja je poslužila za izrađivanje knjige potvrđuje da se ne radi o povijesnom nego o polemičkom spisu, iako je u knjizi, osim malih izuzetaka, ton umjeren.

Cijena knjizi u Argentini je 70.000 australa, a naručuje se kod izdavača: Casilla de Correo 3523, 1000 Buenos Aires, Argentina.

iz hrvatskog tiska

Crkva u Hrvata

Posljednjih dvadesetak godina uvriježio se je u hrvatskom katoličkom tisku novi izraz Crkva u Hrvata kao oznaka za zajednicu svih hrvatskih katolika, kako onih koji žive u današnjoj Republici Hrvatskoj tako i onih koji žive u drugim republikama bivše SFRJ, pa i u drugim zemljama gdje su se naselili pod pritiskom jugoslavenske protuhrvatske politike. Ne radi se o političkoj formulaciji nego o duhovnom jedinstvu, nešto slično što se je stvorilo nakon drugog svjetskog rata među njemačkim katolicima, koji izdavaju zajedničke liturgijske knjige i molitvenike za katolike "njemačkog govornog područja", dakle osim za one u samoj Njemačkoj i za one u njemačkoj Švicarskoj, Austriji i u dijelovima Belgije u kojima se govori njemački. (Nije nam poznato da li to područje obuhvaća i južni Tirol, koji spada u Italiju.)

U svom uvodniku "Crkva i hrvatska državnost" **Glas koncila** (br. 42 od 20. listopada 1991.) piše:

"Jedna od najizravnijih, premda nipošto najvažnijih, posljedica novoga državnog uređenja jest i nemogućnost daljega postojanja Biskupske konferencije Jugoslavije. Ta ustanova, odnosno taj crkveni skup više se ne može tako zvati. Naravno, u prijelaznom razdoblju vjerojatno je moguće upotrebljavati stari pečat, možda i naziv, ali u jasnoj svijesti da to nije više ono što je bilo, da mora dobiti novo ime i novi način organiziranja i djelovanja. Hoće li nas to uputiti prema povezivanju biskupija u području biskupskih konferencija na nekoj drugoj a ne državnoj razini? Hoće li Crkva u Hrvata napokon zaživjeti kao jedno tijelo — koliko to omogućuje i dopušta crkveni zakonik u skladu s drevnom kršćanskom praksom — okupljajući svoje biskupe i druge institucije na temelju pretežnoga liturgij-

skog i govornog jezika a ne na temelju državne pripadnosti? Time se dotičemo Hrvata izvan Republike Hrvatske i hrvatske državne neovisnosti. Hrvatski, naime, državni Ustav obvezuje Republiku Hrvatsku da skrbi za prava svih Hrvata gdje god oni živjeli. Time se u stanovitom smislu utvrđuje nacionalna zajednica nezavisno od državnih granica. Ako je Crkva, osobito snagom i znakom svoga liturgijskog jezika, ucijepljena u narodne zajednice a ne u države, nije li sasvim naravno, suvremeno i eklezioloŝki logično da napokon počne tako oblikovati i svoje upravne strukture? I da — priznavajući državotvornu volju građana — uvažava državu, a u njoj ne podlegne prevlasti nikakve stranke. Da surađujući s državom, služi narodu a ne vlastima. I da u svim okolnostima humanizira ljudske i državne odnose."

Da li će te misli biti ostvarive nakon konačne podjele Jugoslavije, ne zavisi od hrvatskih želja i namjera, pa ni od hrvatskog Ustava, nego će biti izravna posljedica intervencije Europske zajednice i Sjedinjenih Američkih Država o kojima ovisi konac srpske agresije na Hrvatsku. Ako ove u želji da se pokažu "pravednim" posrednicima, nametnu samo Hrvatskoj stvaranje autonomnih srpskih enklava a ne osiguraju prava Hrvata koji kao veća ili manja manjina žive u tim srpskim otocima, i ako ista prava kao Srbima u Hrvatskoj ne osiguraju hrvatskom pučanstvu što će ostati izvan Republike Hrvatske, pogotovo onome u Republici Srbiji, za što do sada nema ni traga ni glasa, onda i Katolička Crkva a ne samo hrvatski narod može otpisati to pučanstvo, koje će se u najboljem slučaju smjeti iseliti, a po dosadašnjim iskustvima sa srpskim vlastima ili morati iseliti ili će biti podvrgnuto nasilnom posrbljivanju. Dok u Hrvatskoj postoji svijest i priznanje da Srbi imaju pravo na zaštitu svoje posebnosti, takva svijest i priznanje ne postoji u Srbiji ni za Hrvate ni za Albance ni za Rumunje ni za Mađare. U Srbiji naime vlada uvjerenje da su samo Srbi politički narod, a svi drugi više ili manje trpljene manjine kojima je dužnost služiti jedino priznatom narodu u toj državi — srpskom narodu. U takvoj sredini ne vidimo da bi mogla postojati zamišljena Crkva u Hrvata.

Ivan Oršanić:

POTREBA NEZAVISNE HRVATSKE DRŽAVE

Mi smo bili u dvije koncepcije član kombinacija: kao država u okviru Austrougarske i kao narod u okviru Jugoslavije. Pri tom smo prešli sve nijanse u kombinacijama, od personalnih unija do krajnje tuposti kao što je sentimentalno bratstvo.

Mi smo bili povijesni kunić na kojem je do sada pokazano sve i nakon svih tih pokušaja naše je pravo reći svakom na svijetu sa znanstvenom sigurnošću i autoritetom: »Tko je narod, a nema države, neka se bori za nju, a tko ima državu, neka je ne dopusti uništiti ni u kakvoj kombinaciji.«

(Travanj 1954.)

Svi oni, koji definiraju bilo kakvu politiku i rješenje u zajednici s jednim ili više siromašnih susjeda, neizostavno definiraju način, kako bi žrtva imala lakše skočiti u ralje gladnoj zvijeri i kako bi hrvatska državna ideja bila i dalje uništavana u sakrivenim ekonomskim razlozima.

(Studeni 1952.)

Oni, koji danas rade na održavanju jugoslavenskog okvira, moraju primiti na sebe odgovornost za krvavi obračun između Srba i Hrvata, nastao stvaranjem i postojanjem Jugoslavije, koji se sigurno ne bi dogodio na temelju postojanja slobodne srpske i slobodne hrvatske države. Jugoslavenski okvir povijesna je podloga mržnje i između Srba i Hrvata i nju treba u prvom redu ukloniti za stvaranje mira, reda i slobode na Balkanu.

(Srpanj 1960.)

Jugoslavija je ili diktatura, ili je ne može biti — zakon je izražen u apsolutnom smislu od godine 1918. pa sve do danas i isključena je svaka mogućnost nijekati ga.

(Veljača 1952.)

(Gornji citati izvađeni su iz članka koje je prof. Ivan Oršanić objavio u časopisu »Republika Hrvatska«.)

REPUBLIKA HRVATSKA

TROMJESEČNI ČASOPIS

•

Prvi broj časopisa izišao je 1951. godine u Buenos Airesu (Argentina), a od tada je izlazio redovito svaka tri mjeseca. Urednici su mu bili: Prof. Ivan Oršanić, prof. Ante Oršanić, Viktor Kos, Mladen Petrić i dr. Ivo Korsky.

•

Glavni i odgovorni urednik:

Prof. **Kazimir Katalinić**

Adresa: Bauerova 21, 41000 Zagreb

Telefon i fax: 041/449106

•

Savjet časopisa: Dipl. ing. Anđelko Berić, prof. Kazimir Katalinić, dipl. ecc. Ljubica Ladan, prof. Mario Ostojić i Marin Tomljanović.

•

GODIŠNJA PRETPLATA

(četiri broja):

480 dinara (ako se uplati prije 1. ožujka 1992.).

Pretplatu slati na žiro račun Hrvatske republikanske zajednice br. 30102-678-80186 SDK-Zagreb

Tisak: Tiskara ZUC Sveti I. Zelina

Sadržaj

Račkoga 11/3,
Mario Ostojić

Časopis je registriran pri Ministarstvu informiranja Republike Hrvatske pod brojem 1340, dne 26. 8. 1991. Oslobođen plaćanja poreza na promet.